

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM BÖLÜMÜ
SINIF EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM
ÖĞRENME ALANINDA KAVRAM KARİKATÜRÜ KULLANIMININ DERS
BAŞARISINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sibel Ada

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erol SÖZEN

**Düzce
Ocak, 2020**

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

**4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM
ÖĞRENME ALANINDA KAVRAM KARİKATÜRÜ KULLANIMININ DERS
BAŞARISINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sibel Ada

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erol SÖZEN

**Düzce
Ocak, 2020**

Sibel Ada
Düzce Üniversitesi, SBE
Yüksek Lisans Tezi
Ocak, 2020

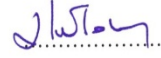
4. SINIF SOSYAL
BİLGİLER DERSİ ÜRETİM, DAĞITIM
VE TÜKETİM ÖĞRENME ALANINDA KAVRAM
KARIKATÜRÜ KULLANIMININ DERS
BAŞARISINA ETKİSİ

KABUL VE ONAY

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Sınıf Eğitimi Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

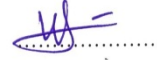
Başkan, Prof. Dr. Halil TOKCAN

Üye, Dr. Öğr. Üyesi Erol SÖZEN

Üye, Dr. Öğr. Üyesi Volkan BİLİR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

20 /01/ 2020

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimime başladığım günden bugüne kadar gerek ders aşamasında gerek tez aşamasında desteğini esirgemeyen, tecrübeleriyle beni yönlendiren, tezimin her aşamasında sabırla sorularıma cevap veren, zorlandığım zamanlarda motive edici konuşmalarıyla bana rehber olan değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erol SÖZEN'e en içten duygularıyla teşekkür ederim.

Çalışmam boyunca görüş ve önerilerine başvurduğum, tezimin zenginleşmesi için desteğini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Halil TOKCAN'a teşekkür ederim. Yüksek lisans eğitimim boyunca desteğini esirgemeyen hocam Dr. Taner ATMACA'ya teşekkür ederim. Görüş ve önerileriyle tezimin zenginleşmesinde emeği bulunan hocam Dr. Öğr. Üyesi Volkan BİLİR'e teşekkür ederim. Öğretmenlik mesleğine adım attığım dönemlerden bugüne kadar rehberlik eden, lisanüstü eğitimim için cesaretlendiren ve zorlandığım her aşamada başarabileceğime dair motive edici konuşmalar yapan hocam Muzaffer ERDİL ve Ömer BEDİR'e teşekkürlerimi sunarım. İlkokul dönemimden lisans eğitimime kadar çalışmalarımı takip eden, başardığımı duyduğunda mutluluktan gözleri dolan çok kıymetli hocam Ramazan ÇINAR'a ve bugünlere gelmemde emeği geçen bütün hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak beni bu günlere getiren ve üzerimde büyük emekleri bulunan haklarını asla ödeyemeyeceğim değerli annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Sibel ADA

Ocak, 2020

ÖZET

4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM ÖĞRENME ALANINDA KAVRAM KARİKATÜRÜ KULLANIMININ DERS BAŞARISINA ETKİSİ

ADA, Sibel

Yüksek Lisans, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Erol SÖZEN

Ocak 2020, 137 sayfa

Bu çalışmanın amacı, 4.sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan kavram karikatürüne dayalı öğretim etkinliklerinin akademik başarı üzerindeki etkisini tespit etmektir. Araştırma modeli öntest sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen olarak belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılı Düzce ili, Gümüşova ilçe merkezindeki bir ilkokulda öğrenim gören 4.sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırma, 4.sınıf sosyal bilgiler dersi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında kavram karikatürü ile zenginleştirilmiş öğretim etkinlikleri ile deney grubunda; sadece programa dayalı öğretim etkinlikleri ile kontrol grubunda yürütülmüştür. Araştırmanın uygulama süresi 15 ders saati olup toplamda 5 hafta olarak belirlenmiş ve bu sürede tamamlanmıştır. 44 sorudan oluşan başarı testi farklı okullarda öğrenim gören 143 5. sınıf öğrencisine pilot çalışma olarak uygulanmış, testin maddelerinin zorluk ve ayırt ediciliklerine yönelik veri analizi yapıldıktan sonra soru sayısı 25 olarak belirlenmiştir. Başarı testi uygulama öncesinde ve sonrasında deney ve kontrol grubuna uygulanmıştır. Araştırmanın verileri, başarı testi ve kavram karikatürü etkinlik yaprakları aracılığıyla toplanmış; verilerin analizi ise SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı ile yapılmıştır. Yapılan analizlerden elde edilen bulgulara göre kavram karikatürü etkinliklerine dayalı öğretimin sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında ders başarısını arttırdığı sonucuna ulaşılmış; cinsiyetler yönünden ise her iki grupta

da anlamlı bir farklılığın olmadığı fakat kız öğrencilerin ortalama başarısının erkek öğrencilerden yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen bu sonuçlara göre sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürünün kullanımına yönelik uygulamalar genişletilmeli ve farklı öğrenme alanlarında kavram karikatürü yöntemine yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal bilgiler, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Kavram, Kavram Öğretimi, Kavram Karikatürü.

ABSTRACT

**THE EFFECT OF THE USE OF CONCEPT CARTOON IN THE PRODUCTION,
DISTRIBUTION AND CONSUMPTION LEARNING SUCCESS OF THE 4th
GRADE SOCIAL STUDIES COURSE**

ADA, Sibel

Master's Degree, Department of Primary Education

Thesis Supervisor: Asst. Prof. Erol SÖZEN

January 2020, 137 pages

The aim of this study is to determine the effect of concept caricature-based teaching activities used on 4th grade social studies course on academic achievement. Research model pretest post test control group quasi-experiment design. Study of research group in an elementary school in Gumusova district of Duzce province in the 2018-2019 academic year 4th grade students. Research was conducted in the control group of program-based teaching activities 4th grade social studies course "Production, Distribution and Consumption" unit based on the concept cartoon teaching activities in the experiment group. The application period of the study was determined as 15 weeks and total of 5 weeks. The achievement test, which consisted of 44 questions, was applied as a pilot study to 143 5th grade students studying in different schools. The determined success test was applied to the experiment and control groups before and after the application. The data of the study was collected through achievement test and concept caricature activity sheets; SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) program was used for data analysis. According to the findings obtained from the analyzes, it was concluded that the students based on concept caricature activities increased the success of social studies course; There was no significant difference between the two groups in terms of gender, but the average success of female students It was found to be higher than male students.

According to the results, it can be expanded the applications of concept cartoons teaching social studies and to use more concept cartoon applications in different learning domain and units.

Key Words: Social studies, Social Studies Education, Concept, Concept Teaching, Caricature of Concept.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	vii
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
KISALTMALAR.....	vii

BÖLÜM 1: 1

1. GİRİŞ 1

1.1. Problem	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sayıtlar.....	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar.....	5

BÖLÜM 2: 7

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE..... 7

2.1. SOSYAL BİLGİLER.....	7
2.1.1. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler ilişkisi	7
2.1.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi.....	12
2.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	12
2.2. SOSYAL BİLGİLERDE KAVRAM ÖĞRETİMİ.....	13
2.2.1. Kavram Nedir?	13
2.2.2. Kavramların Özellikleri	14
2.2.3. Kavramların Sınıflandırılması	16
2.2.4. Kavram Öğrenme	18
2.2.4.1. Kavram Öğrenme Stratejileri	22
2.2.4.2. Kavram Yanılgıları	25
2.2.4.3. Kavram Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	27
2.2.5. Karikatürün Tanımı	37
2.2.5.1. Karikatürlerin Sınıflandırılması	37
2.2.5.2. Kavram Karikatürleri	38

2.2.5.3. Kavram Karikatürü Hazırlama	40
2.2.5.4. Kavram Karikatürü ile Öğretim	42
2.2.5.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımı	43
2.2.5.6. İlgili Araştırmalar	43
BÖLÜM 3:	49
3. YÖNTEM	49
3.1. Araştırmanın Modeli	49
3.2. Çalışma Grubu	50
3.3. Veri Toplama Araçları	51
3.3.1. Başarı Testi	51
3.3.2. Kavram Karikatürü Etkinlik Yaprakları	55
3.4. Verilerin Toplanması	56
3.4.1. Uygulama Süreci	56
3.5. Verilerin Analizi	57
BÖLÜM 4:	58
4. BULGULAR ve YORUM	58
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	60
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	60
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	61
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	62
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	63
BÖLÜM 5:	65
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	65
5.1. Sonuç ve Tartışma	65
5.2. Öneriler	69
6. KAYNAKÇA	71
7. EKLER	88

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Martorella'ya Göre Kavram Sınıflaması	17
Tablo 2: Anlam Çözümleme Tablosu Örneği	33
Tablo 3: Araştırmanın Deneysel Deseni	50
Tablo 4: Araştırmaya Katılan Deneklerin Özellikleri	51
Tablo 5: Başarı Testi Pilot Uygulama Madde Analizi	52
Tablo 6: Frekans Tablosu	53
Tablo 7: Madde Analizi Tablosu	54
Tablo 8: Madde Güçlük Ve Ayırt Edicilik İndeksi	55
Tablo 9: Kavram Karikatürü Başarı Ön Test ve Son Test Puanlarının Betimsel İstatistikleri	58
Tablo 10: Kontrol grubu kavram karikatürü testi ön test ve son test puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	60
Tablo 11: Deney Grubu Kavram karikatürü testi Ön test ve Son Test puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları	61
Tablo 12: Kontrol ve deney grubu ön test ve son test puanları arası farklılığı gösteren Mann Whitney U testi sonuçları	61
Tablo 13: Kontrol grubu ön test ve son test puanlar arası farklılığı öğrencilerin cinsiyetleri gösteren Mann Whitney U testi sonuçları	62
Tablo 14: Deney grubu ön test ve son test puanlar arası farklılığı öğrencilerin cinsiyetleri gösteren Mann Whitney U testi sonuçları	63

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Sosyal Bilgilerin Alt Disiplin Alanları	8
Şekil 2: Hiyerarşik Kavram Haritası	28
Şekil 3: Hiyerarşik Olmayan (Örümcek) Kavram Haritası	28
Şekil 4: Zincir Kavram Haritası	29
Şekil 5: Zihin Haritası Örneği	30
Şekil 6: Kavram Ağı Örneği	31
Şekil 7: Kavram Bulmacası Örneği	32
Şekil 8: V Diyagramı Bölümleri	35
Şekil 9: Balık Kılçığı Diyagramı	36
Şekil 10: Kardan Adam Kavram Karikatürü	41
Şekil 11: Ön test-Son test Kontrol Gruplu Desen	50
Şekil 12: Deney ve kontrol grupları normallik dağılımını gösteren Q-Q histogramları	59

KISALTMALAR LİSTESİ

Amerika Birleşik Devletleri	ABD
Aktaran	Akt
Anlam Çözümleme Tablosu	AÇT
Anlamlılık Düzeyi	P
Çok Yazarlı Kaynakların İlk Yazarından Sonrakiler	vd.
Denek Sayısı	N
Editör	Ed
Madde Güçlük İndeksi	p
Madde Ayırt Edicilik İndeksi	r
Milli Eğitim Bakanlığı	MEB
Ortalama	ort
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı	SBDÖP
Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi	NCSS
T testi	t
Türk Dil Kurumu	TDK
Yüzyıl	yy
Ve Benzeri	vb.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi, sayıltıları, sınırlılıkları ve tanımlar üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem Durumu

Günümüzde devletlerin ve milletlerin en büyük gücü bilgili insan gücüdür. Bu gücün önemli olduğunu bilen ve fark eden toplumlar, iyi eğitilmiş insan gücünün kalitesini arttırmak için çeşitli çalışmalar yürütmekte ve bunun eğitimle yeterli olacağını düşünmektedir. Bedük'e (2002) göre bilim ve teknolojinin hızla geliştiği günümüz çağı "bilgi çağı" olarak kabul görmektedir. Temelde bilginin yer aldığı bu çağda bilgi hızla gelişmekte ve iletilmektedir. Bilgi çalışmasının sayıca fazla olması da tüm bunların beklenen bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde artan bilgi birikiminin insanlara nasıl aktarılacağı her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Buna bağlı olarak günümüz eğitim sisteminin en büyük sorunlarından biri, bilginin ürüne dönüşmemesidir. Oruç'a (2006) göre bu bilgilerin sistemli, doğru ve etkili bir şekilde bireylere aktarılması eğitimin en önemli görevlerindedir. Eğitim ise bu işlevi gerçekleştirirken yeni teknikler kullanarak hizmetlerinin kalitesini arttırmaya çalışmaktadır. Böylece öğretim, yöntem ve tekniklerinin eğitim-öğretim süreci içindeki etkinliği önemli hale gelmektedir.

Tüm bunlara paralel olarak sürekli değişim ve gelişim içinde olan sosyal bilimler, insan ve toplumla ilgili gerçekleri bilimsel olarak inceleyen bir alandır (Kılıçoğlu, 2015; Sözen ve Ada, 2018; Şahin, 2004). Bilimsel bir tutumla toplumları çeşitli alanlarda inceleyen bu disiplinin esas konusu, sosyal bir varlık olan insanın toplumdaki etki alanını tespit etmek; dolayısıyla insanın ve toplumun gelişmesini sağlamaktır. Bunun en iyi yolu ise eğitim ve öğretimden geçmektedir. Bu nedenle eğitim sisteminde sosyal bilimlerin önemi artmış ve eğitim programlarında "sosyal bilgiler" adıyla yer almıştır. Dünya'da sosyal bilgiler kavramı, 20. yy başlarında ilerici bir eğitim reformunun önemli bir parçası olarak ABD'de ortaya çıkmıştır (Barth ve Spencer, 1990; Akt: Öztürk, 2012: 23; Öztürk ve Dilek, 2005; Safran, 2011). Bu ders ile öğrencilere demokrasi kavramı, ilkeleri ve demokrasinin

korunması için üzerimize düşen görev ve sorumlulukların öğretilmesinin yanında bireylere içinde bulunduğu toplumun geçmişi, bugünü ve geleceğinin tanıtılması (İlhan, 2014; Sunal ve Haas, 2005; Akt: Orhan, 2018; Vural, 2000; Akt: Akengin vd., 2002); öğrenciyi dar kalıpların içinden çıkarıp çeşitli etkinliklerle dünyaya açmak, çevresinin gelişmesini sağlamak ve iyileştirmek için faaliyetlerde bulunacak etkin bireyler yetiştirmeyi hedeflenmektedir (Ata, 2009).

Sosyal bilgiler, birçok disiplini içinde barındıran bir alan olması nedeniyle zengin bir kavram içeriğine sahiptir (Alkan, 2010). Somut kavramların yanında soyut kavramların da çok fazla bulunduğu sosyal bilgiler dersinde kavramların öğretilmesi bu dersin en önemli kazanımlarındandır. Nitekim 2017 yılında güncellenen SPDÖP’de kavram öğretiminin önemi vurgulanmıştır. Yeni öğretim programının özellikle öğrenme-öğretme süreçlerine dikkat çekerek farklı öğretim, araç ve gereçlerinin öğretmenler tarafından kullanılmasını ve bilginin ürüne dönüşmesini hedeflediği görülmektedir.

Kavramlar, kalıcı öğrenmeyi kolaylaştırması ve ezbere dayalı öğrenme sürecine engel olması açısından önemlidir (Yılmaz ve Çiviler, 2012). Kavram öğretiminde ise kavramlar arası ilişkilere dikkat çekilerek bu amaç doğrultusunda hareket edilmektedir. Kavram öğretiminde yaşanan olumsuzlukların diğer öğrenmeleri de olumsuz etkileyeceği düşünülmekte, dolayısıyla bu çalışmanın hem kavram öğretimi hem de kavram öğretim tekniklerinden biri olan kavram karikatürünün derslerde aktif bir şekilde kullanılmasını sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma 4. sınıf sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürü ile zenginleştirilmiş öğretim etkinliklerinin öğrencilerin ders başarısına etkisini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Yarı deneysel desende tasarlanan bu çalışmada araştırma konusu: “4. sınıf sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında kavram karikatürü kullanımının ders başarısına etkisi” olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın alt problemleri şu şekildedir:

1. Programa dayalı öğretim etkinliklerinin yapıldığı kontrol grubunun öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

2. Kavram karikatürlerine dayalı öğretim etkinliklerinin yapıldığı deney grubunun öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

3. Kontrol ve deney grupları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?

4. Kontrol grubu öntest ve son test puanları öğrencilerin cinsiyetleri yönünden anlamlı farklılık göstermekte midir?

5. Deney grubu ön test ve son test puanları öğrencilerin cinsiyetleri yönünden anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Sosyal bilgiler ders içeriğinin karmaşık ve soyut olması nedeniyle öğrenilmesi ve öğretilmesi sürecinde derse karşı olumsuz tutum ve düşüncelerin oluşması muhtemel bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dersin işlenişinde dersi daha eğlenceli hale getirilerek işlenmesi, yapılandırmacı yaklaşımla birlikte öğrencinin sürece dahil edilip aktif kılınması ve soyut olan çoğu konuya günlük hayattan örnekler verilerek somutlaştırmayı sağlayacak alternatif tekniklerin uygulanması daha işlevsel olacaktır. Bu alternatif yöntem ve tekniklerden biri olan kavram karikatürlerinin derste kullanılmasının etkileri araştırmacıların üzerinde durduğu önemli bir konudur. Çalışmaların daha çok fen ve matematik alanında yapıldığı, sosyal bilgiler alanında sayıca az çalışmanın bulunduğu, bunların ise daha çok ortaokul düzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Kavram karikatürü etkinlikleriyle zenginleştirilmiş sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarılarının yükseldiğini belirten çalışmalar; (Alkan, 2010; Akbaş ve Toros, 2016; Baba, 2012; Balcı, 2018; Baysarı, 2007; Ceylan, 2015; Çelik, 2016; Çinici vd, 2014; Demirel ve Aslan, 2014; Erdağ, 2011; Evrekli, 2010; Gölge ve Saraçoğlu, 2011; Külekci, 2019; Sidekli vd., 2014; Şahin 2018; Şenocak, 2018; Taşkın, 2014; Tokcan ve Alkan, 2013; Topcubaşı ve Polat, 2014) şeklindedir. Kavram karikatürü

kullanımının akademik başarıyı olumlu bir şekilde etkilediğini belirten çalışmaların olmasına karşın kavram karikatürü kullanımının akademik başarıyı olumlu bir şekilde etkilemediğini belirten çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Güngör (2018) fen ve teknoloji dersinde, Kara (2017) ise 5. sınıf yer kabuğu ünitesinde kavram karikatürü kullanmanın akademik başarıyı etkilemediğini belirtirken; Baysarı (2007) ise hem başarı hem de derse karşı olan tutumu etkilemediğini, Şeyihoğlu ve Şahin (2019) “Dünya’nın Şekli ve Hareketleri” konusunda akademik başarıyı etkilemediğini fakat eleştirel düşünme becerilerinde pozitif yönde etki yarattığını belirtmiştir. Balım vd. (2008) fen öğretiminde kavram karikatürü kullanımını akademik başarıyı etkilemediğini fakat sorgulayıcı öğrenme becerisini etkilediğini belirtmiştir. Abu (2017), Koçoğlu (2012) ve Balcı (2018) sosyal bilgiler dersinde, Taşkın (2014) ve Şenocak (2018) ise fen öğretiminde karikatür kullanımının derse yönelik tutumları olumlu yönde etkilediğini ifade ederken, Baba (2012), Baysarı (2007) ve Yarar (2010) tutumun etkilenmediğini belirtmiştir.

Atasayar (2015) ve Çelik (2016) ortaokul fen alanında kavram yanılgılarının giderilmesinde; Külekci (2019) fen alanında, Demirci (2019) coğrafya alanında Altunkara (2013) ise Ekoloji konusunda kavramsal anlamaya fayda sağladığını tespit etmiş; Şahin (2018) ise coğrafya eğitiminde motivasyon ve eleştirel düşünmeye katkısını bildirmiştir. Yapılan araştırmaların çoğunlukla ortaokul seviyesinde ve akademik başarı, tutum, motivasyon, eleştirel düşünme ve sorgulayıcı düşünmeye etkisi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sosyal bilgiler alanında çalışmalar olsa da yeterli sayıda olmadığı görülmüş özellikle ilkököl seviyesinde çalışmanın az olması bu araştırmanın gerekliliğini düşündürmüştür. Araştırmanın yapılacak olan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

1. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin aynı hazırbulunuşluluk düzeyinde olduğu varsayılmıştır.

2. Araştırmayı uygulayan öğretmenlerin deney ve kontrol grubuna eşit davrandığı varsayılmıştır.

3. Söz konusu çalışmada kullanılan başarı testine öğrencilerin vermiş olduğu cevapların öğrencilerin gerçek bilgi düzeylerini gösterdiği; sorulan sorulara ise samimi bir şekilde cevap verdiği kabul edilmiştir.

4. Uygulama sürecinde araştırmanın amacı dışında etkisi olabilecek isteğimiz dışındaki tüm değişkenlerin, deney ve kontrol grubuna aynı derecede etki ettiği kabul edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Çalışma, 2018-2019 eğitim öğretim yılı 4. sınıf sosyal bilgiler dersi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesi kazanımlarıyla,

2. Deney grubuna uygulanan kavram karikatürü etkinlikleri ve kontrol grubuna uygulanan programa dayalı öğretim etkinlikleriyle,

3. Düzce ili, Gümüşova ilçesinde öğrenim gören ilkokul 4. sınıf öğrencileriyle,

4. Uygulama öncesinde ve sonrasında yapılan başarı testi ve 13 ders saatini kapsayan kavram karikatürüne dayalı öğretim etkinlikleriyle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Algılama: Çevrede var olan nesne ve olayları duyu organları yardımıyla öğrenme, anlamlandırma sürecidir.

Ayırt etme: Farklılığın farkında olma, benzer uyarıcıları birbirinden ayırma, farklı davranımda bulunmadır (Ülgen, 2004).

Bağımlı değişken: Bağımsız değişkendeki değişiklikler sonucunda ölçülebilir değişiklik gösteren değişkendir (Ülgen, 2004).

Bağımsız değişken: Deneyimcinin denetimi altında olan ve etkisi gözlenmek istenen değişkendir (Ülgen, 2004).

Bilim: Olayların dikkatlice gözleyerek ve objektif olarak ölçerek edinilmiş, sistemli bilgi bütünüdür (Ülgen, 2004).

Davranış: Bireyin gözlenebilen amaçlı herhangi bir hareketine işaret eder (Ülgen, 2004).

Kavram: Objeler ve düşüncelerin benzerliklerine dayanarak zihinde oluşturulan özelliklerin toplamıdır (Ülgen, 2004).

Kavram Karikatürü: Günlük hayattan belirlenen bilimsel bir konuyu karikatüre benzer çizimler aracılığıyla tartışma şeklinde ifade eden ve konu ile ilgili farklı görüşler ortaya koyan kavram öğretim tekniğidir (Evrekli, 2010; Atasoy, 2017).

Kavram karmaşası: Anlaşılmazlık, anlam yetersizliği (TDK, 2005).

Kavram kazanma: Daha önceden oluşturulan kavramın bir üst aşamasıdır. Oluşturulan kavramın belirlenen kriterlere göre ayırt etme, ayırıştırma işlemidir.

Kavram oluşturma: Benzer özelliklerden genellemeye giderek kavramların tanımlanmasıdır (Ülgen, 2004).

Kavram yanılgısı: Bilimsel olarak kabul gören bir görüşten tanımdan farklı olarak bir kavramı anlama ve algılama biçimidir (Berkant vd., 2012).

Sayıtlı: Geliştirilen kuramsal çalışmanın amacı açısından doğru olan bilgidir. Bu bilgilerin doğruluğu araştırmalarla kanıtlanmış ya da kanıtlanmamış olabilir (Ülgen, 2004).

BÖLÜM 2

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SOSYAL BİLGİLER

2.1.1. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler ilişkisi

Sosyal bilimler, insanı ilgilendiren her konuyu ve toplumsal yönlerini araştıran bir disiplindir. Bir başka ifadeyle, insan tarafından oluşturulan gerçeklerle yaşayan, canlı, diri bilgiler bütünü olarak ifade etmek mümkündür (Kılıçoğlu, 2015; Sönmez, 2005). Toplumla ilgili disiplinleri bilimsel olarak inceleyen bu alan aynı zamanda içinde birçok disiplini de barındırmaktadır (NCSS, 1994; Akt: Ertuğrul, 2015; Nas, 2000; Safran, 2011; Sönmez, 2010). Bu disiplinlerin her biri insan olgusu ile gerçeğin bir kısmını ele alıp inceler. Bu açıdan bakıldığında sosyal bilimler, insan bilimleri ya da davranış bilimleri olarak ifade edilmektedir (Alkan, 2010; Kabapınar, 2019; Köstüklü, 1999; Safran, 2011; Sönmez, 2010). Konusunu sosyal bilimlerden alan “Sosyal Bilgiler” kavramı ise bireylerin sosyalleşmesini hedefleyen eğitim sisteminde bir disiplin olarak 19. yy. da ortaya çıkmış ve alt disiplinlere ayrılmıştır (Çelik, 2016; Dönmez, 2003; Gülbenkyan komisyonu, 2005: Akt: Safran, 2011; Kısa, 2007).

2.1.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi

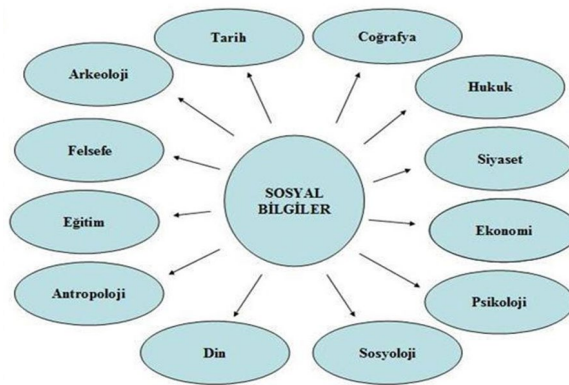
Sosyal bilgiler kavramının tanımını tam olarak yapmak oldukça zordur. Bu durumun temel sebebi ise sosyal bilgiler kavramının çok boyutlu olmasıdır. Sosyal bilgilerle ilgili yapılmış olan tanımlar şu şekildedir:

Sönmez’e (2010) göre sosyal bilgiler, toplumla ilgili her türlü gerçeği kapsayan bir alan, Gürel’e (2017) göre ise bireylere bilgi, beceri, deneyim ve eleştirel düşünme becerisi kazandırması ile etkin vatandaşlar yetiştirme; aynı zamanda bireyin hem kendini hem de diğer bireyleri anlamasına yardım eden bir alan olarak ifade edilmiştir. Bir diğer tanımda ise sürekli değişim ve gelişim içinde olan günümüz dünyasında farklı disiplinlerden aldığı bilgileri sentezleyen bir öğretim programı (Doğanay, 2005; Öztürk, 2012); sosyal bilgiler, “sosyal olan şeylerin çalışılması;

insan ve gelişimi ile ilgili herşey” şeklinde ifade edilmiştir (Moffat, 1957; Welton ve Mallan, 1999: Akt: Safran, 2010).

2005 yılında değiştirilen sosyal bilgiler dersi öğretim programında: “*Sosyal bilgiler bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilgileri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün, gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir*” şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2005). Sosyal bilgiler dersinin içeriği, disiplinler arası bir yaklaşımla bütünleştirilerek oluşturulmuştur. Çağın gereklerini bilen, donanımlı, etkin vatandaşlar yetiştirme amacı güden ve bu amaç doğrultusunda sosyal bilgileri oluşturan ara disiplinlerden faydalanan sosyal bilgiler, bireylerin toplumsallaşmasına, kültürel birikimine ve sosyal hayatına katkı sağlarken; bilginin yanında duygu, düşünce, tutum ve davranışların oluşmasında da önemli rol oynayan ve öğretim programlarında yer alan temel bir derstir (Kuzucu, 2018; Sözer, 1998). Doğanay’ın (2005) Martorella’dan (1988) aktardığına göre sosyal bilgilerin alt disiplinleri şekil 1’ de verilmiştir.

Şekil 1: Sosyal Bilgilerin Alt Disiplin Alanları

Toplumsal ilişki ve kurumların çok çeşitlenip farklılık göstermediği toplumlarda bireyler, öğrenmesi gereken davranışları yaparak yaşayarak aile ve yakın çevresinden kolaylıkla öğrenebilirken; toplumsal kurum ve kuruluşların gelişip çeşitlendiği günümüz toplumlarında ise bireylerin insan ilişkilerini, toplumdaki

formal ve informal grupları ve bunların işlevlerini, aile ile başlayıp daha da genişleyen bu kurum ve kuruluşların işlevlerini aile ve yakın çevresinin desteğiyle öğrenmesi mümkün değildir. Sosyal bilgiler dersi ise bireyleri bu sosyal yaşama hazırlamayı, üretken, etkin vatandaşlık yeterliliklerine sahip bireyler yetiştirmeyi ve var olan toplumun sürekliliğine katkı sağlamayı hedeflemektedir (Sunal ve Haas, 2005; Akt: Orhan, 2018; Kozaner, 2012).

Sosyal bilgilerin ilk amacı ulus-devlet anlayışı içinde vatandaşlık, daha sonra ise küresel vatandaşlık anlayışını merkeze alan ideal insan kimliğini taşıyan; yeterli bilgi ve donanıma sahip, beceri ve değerler açısından gerekli seviyeye ulaşmış, özgün fikir sahibi bireyler yetiştirmektir (Sönmez, 2005). İlk ve ortaokul programına konulan, böylesi önemli hedefleri olan bir dersin, amacına ulaşabilmesinde programın uygulayıcıları olan öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öğrencinin derste aktif bir şekilde yer aldığı ve uygun öğrenme ortamının sağlandığı etkinliklerin düzenlenmesi gerekmektedir.

Eğitim-öğretim süreçlerinde genel manada uyulması gereken genel geçer ilkeler bulunmaktadır. Bunlara ek olarak her disiplinin eğitim-öğretimi sürecinde o derse özgü temel prensiplere ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal bilgiler öğretiminde bu dersi oluşturan disiplinlerin doğasına uygun olan prensipler, bu dersin içeriğinde yer alan birçok disiplini yansıtmakta ve bunlar doğrultusunda belirlenmektedir. Sosyal bilgilerinin program hedefleri ise bu temel ilkeleri belirlemede ilk ölçüt olarak ifade edilebilir. Safran'a (2011) göre temel ilkeler: etkili vatandaşlık, kültürleme, yöntem ve zamandır. Bu ilkeler sosyal bilgiler programının özünü oluşturmaktadır.

Etkili vatandaş yetiştirme, Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan bireyler; demokrasiye inanmış, özümsemişve ona gönül vermiş, milli kimliğe sahip, vatanını ve milletini her türlü tehlikeden koruma bilincine sahip bireyler olmalıdır. Ayrıca Atatürk ilke ve inkılaplarına gönülden bağlı ve bunları geliştirip yüceltmek için gerekli sorumluluklarını kazanmış; hak ve özgürlükleri konusunda anayasanın temel ilkelerine uyan ve Türkiye Cumhuriyeti'ni ilelebet yaşatma ve yüceltme gayesi güden vatanseverlik sıfatını taşıyabilen bireyler olmalıdır (Safran, 2011).

Kültürleme, toplumların bireyleri kendi kültürlerinin istek ve beklentilerine göre yetiştirmek ve geliştirmek istemesi ve değiştirmesine denir (Fidan ve Erden, 2001). Kültürleme bireyin içinde bulunduğu toplumun her alanını kapsamakta, bilinçli ve bilinçdışı tüm öğrenmeleri içine almaktadır. Safran'a (2011) göre eğitim, kasıtlı kültür aktarımı olarak ifade edilmektedir. En geniş tanımıyla eğitim toplumdaki 'kültürleme' sürecidir. Eğitim programlarına bakıldığında sosyal bilgiler dersine bu konuda ciddi görevlerin düştüğü görülmektedir.

Yöntem, sosyal bilgiler dersinde verilen bilgilerin kanıtlanmış, bilimsel gerçeğe dayalı güvenilirliği ve geçerliği olan bilgiler olması gerekmektedir. Sosyal bilimlerin kullanmış olduğu yöntem bilimsel yöntemdir. Geleneksel ve alternatif ölçme değerlendirme yaklaşımlarının kullanılmasının yanında deneysel yöntemlerin kullanılması ise sosyal bilgiler eğitiminin zengin bir disiplin olmasından kaynaklanmaktadır (Safran, 2011; Kabapınar, 2015).

Zaman, sosyal bilgiler programının ana gövdesini oluşturan zaman kavramı çok önemlidir. Sosyal bilgiler, insanların deneyimlerini bir sonraki kuşaklara aktarmasını sağlamaktadır. Bu aktarım ise bilimsel yöntemler ışığında ve zamana bağlı olarak yapılır (Sönmez, 2005).

Sosyal bilgiler, vatandaşlık aktarımı, sosyal bilimler ve yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler öğretimi olmak üzere üç temel yaklaşımı içermektedir. Bunlar:

Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi, temeli eskilere dayanan bir yaklaşımdır. Burada içerik otorite tarafından hazırlanır. Gençlerin edinmesi gereken bilgi ve donanımları, yetişkinlerin gençlerden daha iyi bildikleri düşünülerek hareket edilmektedir. Gençlerden istenen ise otoriteye bağlı kalmaları ve gerekli öğrenmeleri gerçekleştirmeleridir (Çelik, 2016).

Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait kazanımların öğretilmesi için en uygun olan yaklaşımdır. Kullanılan yöntem ve içerik sosyal bilimlerin yöntemiyle aynıdır. Genelde konu alanı merkezli programlar kullanılmaktadır. Özetle öğrenci sosyal bilimci gibi düşünüp, sosyal bilimci gibi

yöntemler kullanıp etkili bir vatandaş olabilecektir (Doğanay, 2008; Öztürk ve Otluoğlu, 2005).

Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler öğretimi, kişileri ve toplumun genelini ilgilendiren sorunları analiz etme ve çözüm yolu bulma amacı taşıyan becerilerin önemli olduğu bir yaklaşımdır (Safran, 2011). Yansıtıcı yaklaşımda bireylere bilimsel etik kazandırılarak öncelikle kendi sorun ve problemlerinden başlayıp daha sonra ise toplum ve dünya sorunlarına yönelme becerisi kazandırılması hedeflenmektedir. Böylece bireylerin objektif ve duyarlı bireyler olmaları sağlanmış olacaktır (Öztürk ve Otluoğlu, 2005). Karar verme sürecinde ise problemi tanıma ve iyi bir şekilde anlayarak sorunu çözme önemli bir adım olarak görülmektedir.

Sosyal bilgiler eğitiminin başladığı tarih ve zamanın bilinmemesiyle birlikte insanlık var olduğundan bu güne kadar fen bilimleri ve sosyal bilimlerin varlığından söz etmek mümkündür. İnsan, sosyal bir varlık olduğu için var olduğundan beri hem de doğayı anlamaya ve onun gizemlerini keşfetmeye çalışmış hem de ilişki içinde bulunduğu insanlarla problem yaşamadan hayatını devam ettirebilmenin gayreti içinde bulunmuştur. Bu uğraşlar neticesinde hem fen bilimleri hem de sosyal bilimler var olmuş ve çeşitlenmiştir (Abu, 2017; Çelik, 2016).

Dünya’da sosyal bilgiler kavramı 20. yy. başlarında ilerici bir eğitim reformunun önemli bir parçası olarak ABD’de ortaya çıkmıştır (Barth ve Spencer, 1990; Akt: Öztürk, 2012; Öztürk ve Dilek, 2005; Safran, 2011). Sosyal bilgileri oluşturan disiplinlerin geçmişi eski yunan tarihine kadar dayanmasına rağmen bu dersin somut bir şekilde okul programlarına girmesi 19. yy. başlarında Avrupa’nın batısı ve Kuzey Amerika ülkelerinde gerçekleşmiştir. 20. yy. başlarına kadar bütün ülkelerde tarih, coğrafya gibi tek disiplin halinde okutulan bu dersi Osmanlı Devleti ise ortaya çıkmasından kısa bir süre sonra eğitim-öğretim programlarına dahil etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'na kadar sosyal bilgiler terimi, hiçbir yerde bir program alanının adı olarak kullanılmamıştır. İlk kez Fransız düşünür Condorcet gerekliliğine vurgu yapmıştır (Sözer, 1998; Sönmez, 2005; Safran, 2011). ABD Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi [NCSS] 1916 yılında öğretim programlarına dahil etmiştir (Dönmez,

2003; Güngördü, 2002; Naylor ve Diem, 1987; Akt: Öztürk, 2012; Karagözoğlu, 1966; Akt: Kabapınar, 2015).

Türkiye’de ilköğretimle ilgili çeşitli kitaplar sosyal bilgiler ismini zaman zaman kullanmışlarsa da 1963 yılına kadar eğitim programlarımızda yer almamış ve uzun yıllar okullarımızda bir ders ismi olamamıştır (Güngördü, 2001; Akt: Ambarlı, 2010). 1968 programında ilk ve 1975 yılından itibaren ise orta dereceli okullarda sosyal bilgiler dersi yer almıştır. 2005 yılında karşımıza çıkan bu değişikliklerle ilk ve orta okul programlarına sosyal bilgiler öğretim programı olarak dahil olmuştur. 2005-2006 programı yapılandırıcılık anlayışına dayalı bir program olup zaman zaman revize edilmiş haliyle günümüzde de uygulanmaktadır (Çatak, 2015; Tay ve Öcal, 2011; Şimşek, 2006).

2.1.3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP)

Gelişen teknolojiyle birlikte değişen yaşam şartları, bilimsel alandaki gelişmeler, yeni buluşlar ve küresel olaylar gibi çeşitli alanlardaki gelişmeler eğitim programlarına da yansıtılmalıdır. Çatak’a (2015) göre Cumhuriyetin ilanından 2005 yılına kadar SBDÖP’de zaman zaman değişiklikler yapılmıştır. 2005 yılından itibaren ise sosyal bilgiler dersinin müfredatında davranışçı anlayıştan yapılandırıcı eğitim anlayışına geçilmesi ile büyük çapta bir değişikliğe gidilmiştir (Topkaya ve Tokcan, 2013). SBDÖP bu anlayış çerçevesinde ilk ve orta dereceli okullarda uygulanmaya başlamıştır (Sözen ve Ada, 2018). 2017 yılına gelindiğinde ise SBDÖP’de tekrar değişikliklere gidilmiş açık, anlaşılır ve güncel olacak şekilde taslağı hazırlanmıştır (Tarman, 2010; Sözen ve Ada, 2018). Program hazırlanırken sosyal bilim disiplinlerinin, öğrencinin ve toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaya özen gösterildiği görülmektedir (Çatak, 2015). SBDÖP’nin yapısının beceri, değer, kavram ve genel amaçlar üzerine kurulu olduğu; birbiri ile ilişkili konuların öğretimi için ise ayrı ayrı öğrenme alanlarının belirlendiği görülmektedir.

2005 SBDÖP’nin vizyonunun, eski programın vizyonuyla büyük ölçüde benzer olduğu görülmektedir (Alkan, 2010). Bunlara ek olarak yeni programın en önemli farkı; programın vizyonundaki temel öğelerin, öğrencilere uygulanan

etkinliklerle beceri ve değer olarak kazandırılmak istenmesi ve öğrencilerin bir takım zihinsel beceri ve duyuşsal özelliklerini geliştirmek olduğu şekilde ifade edilebilir. 2005 yılı SBDÖP'nin temel yaklaşımının, bütüncül ve öğrenen merkezli bir yaklaşımla bilginin öğrenilmesi, bilginin önemi ve bireylerin sahip oldukları deneyim ve yaşantıların dikkate alınıp yaşama etkin bir şekilde katıldığı, doğru kararlar alıp sorun çözebilen ve hayatın içinde aktif bireylerin yetiştirilmek istendiği yönünde olduğu görülmektedir. Kısacası bu program öğrenciyi merkeze alan aktif donanımlı insan gücünün yetişmesini hedeflemektedir. Bu durum ise programda yapılandırmacı yaklaşımın ağırlıklı olduğunun kanıtı şeklinde ifade edilebilir.

2.2. SOSYAL BİLGİLERDE KAVRAM ÖĞRETİMİ

2.2.1. Kavram Nedir?

İnsanların, içinde bulunduğu dünyayı anlayıp yorumlama çabaları vardır. Karmaşıklık en aza indirgeyen ve öğrenmeyi kolaylaştıran kavramlarla, nesnelere, olayların, objelerin, fikirlerin sınıflandırılmasını ve bu sayede insanların, karmaşık bilgi ağıının üstesinden gelmesi mümkündür. Kavramlar, insan zihninde yer alan düşünmek için ihtiyaç duyulan düşünce yapıtaşları olup insanların ayırt edebildiği ve diğer nesnelere ilişkisini fark edebildiği o nesneye ya da farklı nesnelere ait düzenli hale getirilmiş bilgiler topluluğudur (Ülgen, 2004; Karataş Coşkun, 2011).

Literatürde kullanılan kavram tanımlamalarına baktığımızda: Ülgen (2004) kavramı, “insan zihninde anlaşılan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu, yapısıdır; bir sözcükle ifade edilebilir” şeklinde tanımlamaktadır. Özmen'in (2017) Klausmeier'den (1992) aktardığına göre “kavramlar, düşünce süreçlerinin temel unsurları olup bireyin bilişsel yapısını oluşturan zihinsel yapılardır” şeklinde; bir diğer tanımda ise “kavramlar eşyaları, olayları, insanları ve düşünceleri benzerliklerine göre gruplandırdığımızda gruplara verdiğimiz ad olup bilgiyi oluşturma sürecinde ise düşüncelerin ifade edilmesini sağlayan insan zihninde var olan soyut ifadelerdir. Aynı zamanda bir konuya ilişkin var olan bilgileri düzenleyip ilişkilendiren unsurlardır. Kavramlar, bireyin bir grup varlık, olay, fikir ve süreçleri diğer gruplardan ayırt etmesini sağladığı gibi diğer

grup, varlık, olay, fikir ve süreçlerle ilişkiler kurmasına da yardım etmektedir. Örneğin; psikoloji, sosyoloji, eğitim psikolojisi gibi kavramlar her bilim dalını diğer bilim dalından ayırt etmemizi sağladığı gibi, bir bilim dalının diğer bilim dallarıyla ilişkilerini kurmamıza da yardım etmektedir” olarak ifade edilmektedir (Aksoy, 2000; Ayas, 2016; Öktem, 2006). Kavramlar gerçek dünyada bulunmaz fakat sadece zihinsel bir süreç olan düşüncelerimizde vardır.

2.2.2. Kavramların Özellikleri

Kavramların genel anlamlarının yanında özel anlamları da vardır. Bu özel anlamlar alandan alana değişebilir. Örneğin genel anlamda gelişme, olumlu yönde ilerleme anlamına gelirken, ekonomi alanındaki gelişme ise kaynakların üretim ve tüketimdeki artışı anlamına gelmektedir. Biyolojide gelişme, vücut organlarının kendinden beklenen iş ve işlemleri yapabilecek olgunluğa ulaşması anlamına gelirken; davranış psikolojisinde ilerlemeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla kavramları tecrübelerimize dayalı olarak algıladığımız özellikleri ölçüsünde tanımlanmaktadır (Ülgen, 2004; Tokcan, 2015; Tural, 2011).

Çeliköz’e (1998) göre bilgi sürekli değişim ve gelişim içindedir. Değişen her durum ise kavramların tanım ve özelliklerini etkilemektedir. Doğanay’ın (2005) Martorella’dan (1986) aktardığına göre kavramın; isim, ayırt edici özellikleri, ayırt edici olmayan özellikleri ve örnekleri olmak üzere dört temel özelliği olduğunu ifade eder.

Kavramlar için ayrı ayrı isimler kullanılmaktadır. İsmi “ada” olan kavram, “etrafi su ile çevrili görel olarak ufak kara parçasıdır” şeklinde tanımlanır. Kavramın isminin bilinmesi öğrenildiği anlamını taşımamaktadır (Doğanay, 2005; Erden ve Akman, 2004; Kısa, 2007). Bahsi geçen “ada” kelimesi öğrencinin daha önceki deneyimlerinde geçmiş, öğrenci bu kavramı öğrenmişse zihninde net bir görüntü ve bilgi görülebilecektir fakat bu kavram önceki deneyimlerde öğrenilmemişse, bu kavram öğrenci için bir anlam ifade etmeyecektir.

Kavramın ikinci özelliği ise ayırt edicilik özelliğidir. Bu özellikler bir kavramı diğer kavramlardan ayıran ortak özelliklerdir. Farklı dillerde farklı şekillerde adlandırılırsalar da bir kavrama özgü ortak özellikler değişmez, her

coğrafyada aynıdır (Ülgen, 2004). Ağaç denildiğinde akla ağaca özgü kök, gövde, dal, yaprak, meyve gibi özelliklerin gelmesi, ağaç kavramının ortak özelliği olup aynı zamanda ağaç kavramını diğer kavramlardan ayıran ayırt edici özelliktir. Yel'e (2006) göre kavramın öğretilmesinde ayırt edici özelliklerin sayıca fazla olması kavramı tanımayı kolaylaştırdığı için ayırt edici özelliklerin önemi büyüktür.

Bu özelliklerinin yanı sıra kavramı kapsayan örnekler için farklı özellikler bulunmaktadır. Çam, kavak, meşe ve dut ağaçlarının boyları, yaprak şekilleri, meyvesinin olup olmaması, yaprağını dökmesi ya da dökmemesi birbirinden farklıdır. Bu özellikler gibi farklı özelliklerin olması ise ayırt edici olmayan özellikler olarak ifade edilmektedir. Bu özellikler, örnekte verilen çam, kavak, meşe ve dutun "ağaç" kavramı içinde yer almasını etkilemez. Bahsi geçen ağaç kavramı ortak özellikleri (ayırt edici) taşıyorsa, yaprağın şeklinin uzun ya da kısa olması, meyvesinin olması ya da olmaması, yapraklarını dökmesi ya da dökmemesi fark etmez, o nesne ayırt edici özelliklerinin olması nedeniyle ağaç olarak isimlendirilir (Ülgen, 2004).

Kavramın özelliklerinden bir diğeri ise kavram örnekleridir (Karataş-Coşkun, 2011). Örnek olan ve örnek olmayan durumlar kavramın anlaşılmasını ve öğretilmesini kolaylaştırırken; kavram öğretim modeli açısından da önemli yer tutmaktadır. Örneğin Van gölü, "göl" kavramının örneği; Ege Denizi ise örnek olmayanıdır. Her iki kavramın da ortak özellikleri vardır fakat ayırt edilmesini sağlayan özellikleri de bulunmaktadır. Bunların sonucunda ise deniz ile göl kavramı ayrı ayrı isimlendirilip ayrı kavramları karşılamaktadırlar.

Kavramların belli başlı özellikleri şöyle özetlenebilir:

- *Kavramların algılanan özellikleri bireyden bireye değişebilir;*
- *Kavramın orijinali (prototype) vardır. Kavramın orijinali, kavramın bireyin düşüncelerindeki ilk oluşumdur.*
- *Kavramların bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın üyesi olabilir.*
- *Kavramlar objelerin ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşurlar.*
- *Kavramlar çok boyutludur.*

- *Kavramlar kendi içlerinde, özelliklerine uygun belli ölçütlere göre gruplanabilirler.*
- *Kavramlar dille ilgilidir.*
- *Kavramların gerçek hayatta tam karşılıkları yoktur. Örnekleri vardır.*
- *Kavramlar basitten karmaşığa doğru bir sıralama gösterir.*
- *Kavramlar dikey ve yatay organizasyon içindedirler.*
- *Kavramlar hangi yolla kazanılırsa kazanılsın bunlara yalnız kişinin kendi yaşantıları anlam kazandırır.*
- *Kavram insan zihninde anlaşılan farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formudur.*
- *Kavramlar bireyin özel deneyimlerine dayanarak kendi dünyası ile ilgili genel fikirleri oluşturmasını saptamaktadır.*
- *Kavram ya ontolojik olarak ya da doğal olaylardan yola çıkılarak ve zihinsel beceriler kullanılarak oluşturulabilir (Ülgen, 2004; Yel, 2006; Kısa, 2007).*

Kavramlara ilişkin bu özelliklerin bilinmesi, öğretilmesi ve hayata geçirilmesi son derece önemlidir. Bir nesnenin iyi bilinmesi, o nesne ile ilgili kuvvetli algılar edinilmesine, kuvvetli algılar ise zihinde kavramların doğru bir şekilde oluşmasını sağlamaktadır. Bu kavramlar bir sonraki adımda, bireyin zihinsel süreçlerinde yardımcı olarak kullanılacaktır.

2.2.3. Kavramların Sınıflandırılması

Eğitimci ve araştırmacılar kavramları sınıflandırırken üzerinde durulan özelliğe göre çeşitli şekillerde gruplara ayırmaktadır. Bunların en çok kabul göreni, Martorella ve Gagne'nin somut ve soyut kavramlar olarak ikiye ayırdığı sınıflandırmadır (Tural, 2011). Somut kavramlar, beş duyumuzla algıladığımız olup yaşamın içinde kendiliğinden öğrendiklerimiz ve nesnelere fiziksel özelliklerinin tanımlanması ile ilgili olduğu, soyut kavramların ise beş duyumuzla algılayamadığımız nesnelere özelliklerinin ve bu özelliklerin kendi aralarındaki iletişiminin sözel olarak dile getirilmesiyle oluşan kavramlar olduğu ve bu kavramların öğrenilmesi için ise genellikle öğretimin gerektiğini belirtmektedir. Bir diğer önemli nokta ise somut olan kavramların soyut olan kavramlara göre daha kolay öğrenildiği bilgisi karşımıza çıkmaktadır. Soyut kavramı ilk aşamada açıklayan öğrencilerin süreç ilerledikçe ifade etmekte zorlandığı görülmüştür çünkü soyut kavramların fiziksel olarak fark edilme durumu yoktur (Cantekin vd. 2000; Akt:

Malatyalı ve Yılmaz, 2010; Eliot vd., 2000; Karataş Coşkun, 2011; Senemoğlu, 2013; Şimşek, 2006).

Kavramları spontan ve bilimsel kavramlar olarak ikiye ayıran Vygostky ise Spontan kavramların kültürel süreçlerin pratikleriyle öğrenildiğini; bilimsel kavramların ise spontan kavramlar aracılığıyla öğrenildiğini belirtmiştir (Dündar, 2007). Spontan kavramların belli ortamlarda öğrenilmeye ve genellemeye yapmaya elverişli olması; bilimsel kavramların ise genel geçer ilkelerle şekillenmesi ve yeni durumlara kolaylıkla uygulanabilmesi bu öğrenmelerin sebepleri olarak ifade edilebilir. Spontan kavramlar, çevre aracılığıyla öğrenilebilecek kavramlar iken bilimsel kavramlar için bu durum söz konusu değildir. Bilimsel kavramların eğitim öğretimle kazanıldığı, edinilmiş kazanımların kalıcılığının sağlanması ve hayata geçirilmesinin ise öğrenilen bilgilerin gerçek hayatla bağdaştırılması sonucu gerçekleştiği ifade edilebilir. Kavramlar genel olarak bilim adamları tarafından spontan, bilimsel, birleştirici, ayrıştırıcı, ilişkisel ve daha bir başka bir takım özelliklerinden dolayı gruplandırılmaktadır. Tablo 1’de Martorella’ya (1986) göre kavramların sınıflaması verilmiştir.

Tablo 1: Martorella’ya Göre Kavram Sınıflaması (Akt: Alkış, 2006; Doğanay, 2005; Dündar, 2011)

Sınıflama temeli	Kavram çeşitleri
Somutluk derecesine göre	. Somut (ağaç, kitap, sıra vb.) . Soyut (demokrasi, sevgi vb.)
Öğrenildiği bağlama göre	. Formal (okul, öğretim program vb.) . İnfomal (toplumsallaşma vb.)
Ayırt edici özelliklerine göre	. Tek boyutlu (kitap, masa vb.) . Çok boyutlu (demokrasi vb.) . İlişkisel(büyük/küçük)
Öğrenilme biçimine göre	. Eylemsel (basketbol oynama) . Simgesel (basketbol maçı izleme vb.) . Sembolik (basketbol hakkında kitap okuma vb.)

Tokcan’ın (2015) aktardığına göre kavramların gruplandırılmasıyla ilgili olarak Marsden (1995) kavramlar arasında yapılan ayrımın, kavramların öğrenilmesinde yeterli olmadığını belirtmiş ve daha detaylı bir şekilde tanımlama

yapılmasının gerekliliğine vurgu yapmış ve bu sebeple de genel bir tanım olan kavramın farklı bölümler adı altında incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Marsden, kavramların somut-soyut ve teknik-günlük kavramlar olarak iki bölüme ayırmış ve dört başlıktan oluşan bir sınıflama yapmıştır. Bunlar:

- Günlük dilde kullanılan soyut kavramlar,
- Günlük dilde kullanılan somut kavramlar,
- Bilimsel dilde kullanılan teknik soyut kavramlar,
- Bilimsel dilde kullanılan teknik soyut kavramlar olarak belirtilmiştir.

Öğreniliş yolları açısından bakıldığında da kavramları gruplandırmak mümkündür. Duyu organlarımız aracılığıyla dış dünya ile etkileşim sonucu öğrenilen kavramlar vardır. Örneğin; rüzgar, dağ, kar, tokluk hissi, mavi, karanlık vb. aynı şekilde açlık hissi, baş ağrısı gibi kavramlar da insanın duyu organları aracılığı ile insanın kendi iç dünyasındaki uyaranları algılamasıyla öğrenilir. Bu tür kavramlara ‘algılanan kavramlar’ denilmektedir (Tokcan, 2015).

Betimlemeli kavramlar, dış dünyadaki varlıklarla doğrudan etkileşim sonucu oluşan ve aralarındaki ilişkiyi gözlenebilir şekliyle ifade etmeye, anlamaya çalışan kavramlardır. Bunlara iklim, kuraklık, yağış, daha acı, birden, eskiden, en uzağa gibi örnekler verilebilir. Kuramsal kavramlar, teorilerin oluşturduğu veya teorinin açıklanması için oluşturulan; dış dünya ile doğrudan etkileşim sonucu oluşmayan, çeşitli bilişsel süreçler sonucu oluşan kavramlardır (Tokcan, 2015; Ülgen, 2004;). Örneğin, kaldırma kuvveti, gemilerin suda batmadan durabilmesi şeklinde ifade ediliyorsa betimsel kavram; fakat “Sıvıların ve gazların içine giren ya da girmeye çalışan cisimlere uyguladığı kuvvete kaldırma kuvveti denir. Geminin suda yüzebilmesi ve uçurtmanın havada uçabilmesi kaldırma kuvveti sayesinde.” tanımında ise kaldırma kuvveti kavramı, kuramsal bir tanımdan yola çıkılarak açıklandığı için kuramsal kavram olarak ifade edilebilir.

2.2.4. Kavram Öğrenme

Öğrenme, değişen çevre koşullarına uyum olarak ifade edilirken, kavram öğrenme ise Ülgen’e (2004) göre zihinde gerçekleşen bir oluşum sürecidir. Bir diğer

ifadeyle çevremizdeki nesne ve olayları kategorize etme, anlama ve anlamlandırma durumudur. Yaşamın ilk yıllarında öğrenilen kavramların sayısı fazladır fakat kavramların öğrenilmesi hayat boyu devam eder. Kavramı kendi öğrenmelerine eklemenin koşulu iyi planlanması ve kolay öğrenilebilir olmasıdır (Senemoğlu, 2004; Tokcan, 2015). Bu nedenle okullardaki kavram öğretimi ise planlı olarak verilmekte (Doğanay, 2005); hedef kazanımları sistematik ve öğrenmeyi kolaylaştıracak şekilde planlayan öğretim programlarında ise kavram öğrenmenin ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. İlkokul ve ortaokul düzeyinde öğrenilen kavramların üst sınıflardaki öğrenmeler için temel oluşturduğu söylenebilir.

Kısa'ya (2007) göre bilişsel düzeyde temel bilgilerin öğrenilmesi ve hedeflenen kazanımlara ulaşılmasının ilk şartı kavramların öğrenilmesidir. Derslerde öğrenilen kavramların genellenmesi sonucu, günlük yaşamda karşılaşılan problemlere alternatif çözümler bulmak kolaylaşır, bu da okuldaki kavram öğretiminin ne kadar önemli olduğunun kanıtı olarak gösterilebilir. Kavramların, gereksinimlerimizi gidermesi, eğlendirmesi, öğrenmeyi, iletişimi kolaylaştırması ve hayal ile gerçeği ayırt etme noktasında bizlere yardımcı olması son derece önemlidir. Ayas'a (2016) göre kavramların öğretilmesinin nedenleri: kavramları anlamamanın kalıcı öğrenme için ön koşul olması, önceki öğrenmelerin sonraki öğrenmelere etkisi ve bilginin çokluğu sonucu her şeyin öğrenilmesinin zorlaşması ve kolay öğrenimi sağlayacak şekilde planlamanın yapılmasıdır. Çaycı'ya (2003) göre öğrenmenin kalıcı hale gelmesi için öğrencilerin öğrenme sürecine kavramların dahil edilmesi gerekmektedir. Bunun için ise çeşitli araştırmalar yapmak ve yeni kavramlarla var olan kavramlar arasında kavramsal ilişkiler kurmak önemli bir adım olarak görülmektedir. Ancak bu sayede öğrenmelerin kalıcı hale gelmesinden söz etmek mümkündür. Tüm bunlar kavramların bilgileri anlamlı ve kalıcı bir şekilde öğrenilmesinde ne kadar önemli bir yer tuttuğunu ve kavramlar arası ilişki kurmanın konunun öğrenilmesinde öncelik arz eden ve en önemli anahtarlardan biri olduğunu açıkça göstermektedir.

Kavramların öğretimi bahsi geçen tüm bu öğrenmelerin en temel şartıdır. Öğrenci bir kavramın ismini söyleyebiliyor ya da anlatılan bir durumun sadece ismini ifade edip ayrıntılarını anlatamıyorsa bir öğretim gerçekleşmemiş demektir.

Bu durum bir sözcüğü öğrenmeden öte bir şey değildir. Kavramların öğretilmesi, öğrenmelerin nasıl oluştuğunu, zihinde bunun nasıl yapılandığını, öğrenilen kavramın doğru mu yoksa yanlış mı öğrenildiğini içermektedir. Kavramların öğrenilmesi ürün ve süreç boyutuyla ele alınmaktadır (Ülgen, 2004).

Ürün Olarak kavram öğrenme, davranışçı ve bilişselci yaklaşımları içermektedir. Gözle görülen öğrenmeleri içermesi davranışçı yaklaşım olarak belirtilebilir. Örneğin bir nesnenin isminin söyleyip tanımını yapması, bir kavrama ait ortak yanları ifade edip ortak olmayanların belirtmesi (yağmurun ve karın oluşumu yağış çeşitlerine örnektir fakat yağmurun ve karın oluşumu farklı şekilde oluşur) ve son olarak öğrenmiş olduğu kavramların bir benzerini gördüğünde anlamlandırabilmesi (dolu, çığ, sis ve kırağıyı da yağış çeşidi olarak tanımlaması) olarak ifade edilmektedir. Bilişsel yaklaşım ise yeni öğrenmelerin eski öğrenmeler üzerine inşa edilmesi ve aktarımının yapılmasıdır.

Süreç olarak kavram öğrenme, davranışçı yaklaşım açısından bakıldığında deneme yanılma yolu ve uyarıcılara verilen tepkilerden elde edilen durumlara göre öğrenmelerin gerçekleşmesidir. Bilişselci yaklaşım açısından bakıldığında ise gözle görülen öğrenmelerden ziyade zihinde yapılandırma ile ilgili olduğu görülmektedir. Burada önemli olan bilgiyle ilgili zihinde şema kurma, bilgileri anlamlandırma, algılama ve belli kategorilere ayırıp kendi öğrenmelerini gerçekleştirmesi söz konusudur (Alkan, 2010; Tokcan, 2015; Ülgen, 2004). Kavramlar öğretilirken uygulanan yöntemin bir önemi olmaksızın iki basamaktan oluşmaktadır. İlki kavramın oluşumu ikincisi ise kavramın kazanılmasıdır.

Kavramın oluşumu, bir kavramla ilgili ortak ve ortak olmayan tarafların ayırt edilmesiyle başlayarak, ortak olan tarafların genellenmesiyle gerçekleşir. Zihinde daha önceden oluşan şemalar bu süreçte aktif olarak kullanılır. Daha önceden oluşan kavramlar hatırlanır ve yeni durumla aralarında ilişkiler kurulur. Bu oluşum erken yaşlarda ve aile çevresinde daha fazla olup ilerleyen yaşlarda ise geniş bir çevrede ve karmaşıklaşarak devam etmektedir. Kavramın oluşturulması öğrenilmesi anlamını taşımamaktadır (Ülgen, 2004).

Kavramın kazanılması, önceki adımda oluşturulan kavramın kazanılması için belirlenen şart ve kriterlerde gruplara ayrılması sürecidir. Kavram oluşumunda ortak noktalardan bir genelleme yapılırken, kavram kazanımında ayırma işlemi söz konusudur. Kişi karşı karşıya kaldığı kavramı önce kendi bilişsel süzgecinden geçirir daha sonra belirlediği kurallar çerçevesinde ayırma işlemini yapar. Öğrenmenin gerçekleşmesi için üstte belirtilen iki basamağın da gerçekleşmesi gereklidir (Ülgen, 2004).

Kavramların öğretimi dört adımda gerçekleşmektedir. Bunlar sırasıyla somut, tanıma, sınıflama ve soyut düzeyidir. Bir önceki adımda öğrenilenlere ek olarak yeni kazanımların sarmal bir şekilde öğrenilmesi söz konusudur. *Somut düzey*, nesnelere gözle görülebilen haliyle tanıma ve sonrasında da anımsandığı; *tanıma düzeyi* artık nesnelere genellenip farklı zamanlarda görülse bile tanındığı; *sınıflama düzeyi*; kategorilere ayrılmış nesnelere dikkat edilmeyen özelliklerini fark edebilme, o gruba ait nesnelere sayıca çeşitlendirip grup dışında kalan nesnelere de ifade edebilme; *soyut düzey*, çeşitli tanımlama, anlama, analiz, sentez ve değerlendirmelerin yapıldığı tümevarım ve bilginin yapılandırıldığı alma aşamalarından oluşmaktadır (Dündar, 2007; Senemoğlu, 2004; Tokcan, 2015).

Kavram öğretimi, dersin öğretim programında belirlenen hedef kavramlar doğrultusunda başlar. Daha sonra ise o kavramlarla ilgili çözümleme işlemleri yapıp gerekli ders araç ve gereçler ile öğretim yöntemi belirlenmelidir. Kavramla ilgili kuralların önceden verilip kavram açıklandıktan sonra örneklerin çoğaltıldığı tümdengelim metodu ya da önce örnek olan ve olmayan durumların verildiği sonrasında ise kavramın tanımlanıp o kavramla ilgili doğru olan örneklerden yola çıkarak kavrama ulaşıldığı tümevarım metodu kullanılmaktadır (Şeker, 2003). Bir diğeri ise Ausubel'in geliştirdiği ve öğreticinin merkezde bulunduğu sunuş yolu ile öğrenme yaklaşımıdır (Erden ve Akman, 200). Bu yöntemde tümden gelim metodu uygulanır ve uygulamadaki kolaylığı açısından çok kullanılan bir yöntemdir fakat mevcut öğretim programlarının istediği diğer yöntem ise Bruner'in geliştirdiği buluş yoluyla öğrenme yaklaşımıdır. Kavramla ilgili örneklerden yola çıkarak kavrama ulaşılır. Örnek olmayanların da verildiği süreçte tümevarım yöntemi kullanılmaktadır.

Kavram öğretimi yapılırken, verilmek istenen kavramlar sırayla ve birer birer verilmelidir. Birden fazla kavram aynı anda verilirse kavramların karıştırılma olasılığı yüksektir. Seçilen materyaller öğrencilerin kolaylıkla ulaşabildiği ve tanıdığı nesnelere olmalı, öğrenenlerin bireysel farklılığı ve hazırbulunuşluluğu dikkate alınarak anlayabileceği şekilde öğretim yapılmalıdır. Öğretim esnasında seçilen kavramın örnekleri ve örnek olmayanları verilmeli, öğretilecek kavramla ilgili iyi bir planlama yapıldıktan sonra öğretime başlanmalıdır (Yılmaz, 2008).

2.2.4.1. Kavram Öğrenme Stratejileri

Kavram öğrenme ile ilgili olarak çeşitli stratejiler vardır. Bunlar; Martorella'nın Kavram Analizi Stratejisi, Klausmeir'in Kavram Oluşturma Modeli, Merrill-Tennyson'un Kavram Kazanımı Stratejisi, Hilde Taba Kavram Öğretimi Stratejisi, Joyce ve Weil'in Kavram Kazanımı Stratejisi, Michaelis ve Garcia'nın Kavram Öğretimi Stratejileri ve Problem Çözme ve Araştırma-İnceleme Yoluyla Kavram Öğrenme (Doğanay, 2005; Dündar, 2007; Eroğlu, 2008).

Martorella'nın Kavram Analizi Stratejisi: Kavram öğrenmede öğreticilerin merkeze alındığı bir yaklaşımdır. Öğretmen kavramı tanımlar, kavramla ilgili belirgin özellikleri anlatır, kavramı birebir karşılayan ve karşılamayan durumlardan bahseder (Dündar, 2007). Örneğin 'ada' kavramı, etrafı sularla çevrili kara parçası olarak tanımlanır ve daha sonra adayı belirleyici özellikler üzerinde durulup adaya örnekler (Cunda Adası, Marmara Adası, Avşa Adası vs. gibi) verilir. Son olarak ise örnek olmayan kavramlar üzerinde (Marmara Denizi, Eğirdir Gölü, Sakarya Nehri vs. gibi) durulup öğretilmek istenen kavramın zihinde yapılandırılması sağlanmaktadır.

Klausmeir'in Kavram Oluşturma Modeli: Klausmer aşamalı bir şekilde ilerleyen kavram öğrenme süreci üzerinde durmaktadır. Kavramı öğrenirken zihindeki yapılanmanın önemine vurgu yapmakta ve aşamalarından bahsetmektedir. Bu aşamalar: somut, tanıma, sınıflama ve formal düzeydir. *Somut düzey*, kavramı gördüğümüzde tanıyıp ayırt ettiğimiz, aradan zaman geçtiğinde de farkedip anımsadığımız; *tanıma düzeyi*, öğrenilmek istenen kavramın farklı koşullarda ve durumlarda görüldüğünde fark edilip hatırlandığı; *sınıflama düzeyi*, belirlenen

kavramın çeşitli örneklerinden bahsedildiğinde, verilen örneklerin ilk kavrama ait olduğunun bilindiği; *formal düzey*, son aşama olarak görülmekte olup kavramın hem örneklerinin hem de örnek olmayanlarının ifade edildiği, kavrama ait ön koşul öğrenmelerin gerçekleştirildiği düzey olarak tanımlanmaktadır (Doğanay, 2005; Dündar, 2007; Alkan, 2010; Tokcan, 2015).

Merrill-Tennyson'un Kavram Kazanımı Stratejisi: Karataş Coşkun'a (2011) göre, tümevarımsal bir öğrenme yaklaşım söz konusudur. Öncelikle kavramı belirtecek bir şekilde tanımlanır. Daha sonra örnek olan ve olmayanları verilir ve pekiştirmeler yapılır. Son olarak ise öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğinin test edildiği değerlendirme aşamasıdır.

Hilde Taba Kavram Öğretimi Stratejisi: Hilde Taba tarafından geliştirilen etkili bir stratejidir. Sayma-listeleme, gruplama ve isim verme olmak üzere üç aşamadan oluşur. Öncelikle belirlenen konu ile ilgili örneklerin sayılması ve öğretmen tarafından fark oluşturacak kavramların üzerinde durulması aşaması; daha sonra ise belirlenen bu kavramla ilgili ortak özelliklerden yola çıkılarak bir kategori oluşturma aşaması yapıldıktan sonra ise diğer kavramlar kendi arasında kategorileştirilerek onların da gruplanması sağlanır. Tümevarımsal bir yaklaşım söz konusudur (Dündar, 2007; Kodaz, 2009).

Joyce ve Weil'in Kavram Kazanımı Stratejisi: Taba'nın kavram öğrenme stratejisine benzerdir. Konuyla ilgili öncelikle ipuçları ile çeşitli örnekler ve örnek olmayanlardan yola çıkılarak kavramla ilgili bir keşif süreci başlar. Kavrama dair özellikleri üzerinde taşıyan örnek öncelikli olarak verilmeli; örnekler verilirken ise öğrencilerin yaş grubu ve hazırbulunuşluluğu dikkate alınmalıdır. İlkokul çağındaki çocuklar için görselliğin ön planda olduğu materyallerle örnek verilirken yaş grubu ilerledikçe bu görsellik azaltılır. Öğrenenle öğrenmeyi ayırt etmek için sunum esnasında öğrencilerin de konuyla ilgili örnekler vermesi gerekmektedir. Yanlış öğrenmeler varsa giderilip örneklerin çeşitliliği sağlandıktan sonra kavrama dair tanım yapılması istenir ki burada önemli olan herkesin aynı tanımlar yapmasından ziyade kendi öğrenmelerini açığa çıkaracak şekilde tanım yapmalarıdır (Dündar, 2007; Doğanay, 2005; Kodaz, 2009; Tokcan, 2015).

Michaelis ve Garcia'nın Kavram Öğretimi Stratejileri: Dündar'ın (2007) Michaelis ve Garcia'dan (1996) aktardığına göre kavramların öğrenmelerinden yola çıkılarak bir önceki adımda öğrenilenlerin bir sonraki adım için gerekliliğine vurgu yapan bir stratejidir. Bu adımlar sırasıyla şu şekildedir:

Tanımlama (Açıklama): Burada önemli olan öğretmen rehberliğinde kavramın tanımlanıp öğrenilmesi geliştirilmesidir. Öğretmen bu süreçte çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerinden, farklı materyallerinden faydalanıp ve kelimeleri öğretme amacı güder. Öğrencilerden beklenen ise öğrendiği kavramla ilgili araştırmalar yapmaları ve kavramın zihinlerinde yapılanmasını sağlamalarıdır (Dündar, 2007).

Örnek olan ve örnek olmayanların verilmesi: Öğretilmek istenen kavramın direkt olarak söylenmesi ile başlayan tümdegelimsel bir stratejidir. Örneğin, kare kavramı öğretilmek istendiğinde, kare kavramının üzerinde durulacağı belirtilir ve özellikleri anlatılır. Karenin örnekleri arttırıldıktan sonra kare olmayan şekiller verilip karenin tanımını üzerinde durulması ile süreç tamamlanmaktadır (Tokcan, 2015).

Listeleme-gruplama-isimlendirme: Taba ve arkadaşlarını açıklamış olduğu bir tümevarım stratejidir (Michaelis ve Garcia, 1996: Akt: Dündar, 2007). Gruba dahil edilecek kavramların belirtilmesi, grupların oluşturulması ve grupta yer alan kavramların neden o grupta yer aldığı ifade edilmesiyle listeler oluşturulur. Son olarak ise grupların bir ad verilmektedir.

Problem çözme veya araştırma: Belirlenen bir kavramın öğretilmesinden sonra çeşitli sorularla kavramın analiz edilmesiyle gerçekleşir. Sorular ve cevaplar ışığında verilerin sınıflandırılması sağlanır ve bir problemle ilgili bir sonuca ulaşılır. Öğrencilerin çözüm aşamasında cesaretlendirilmesi gerekmektedir (Dündar, 2007).

Öğrenme aktivite çeşitlerini sağlamak: Gözle görülebilen etkinliklerle başlayıp, görsellikten ve sembolleştirilmiş etkinliklere doğru ilerleme söz konusudur.

Problem Çözme ve Araştırma-İnceleme Yoluyla Kavram Öğrenme: Kavram öğretimindeki etkisi nedeniyle öğretmenlerin sıklıkla başvurduğu bir yöntemdir.

Önceden belirlenen kavramla ilgili bir problem oluşturulması ve bu problemin çözülmesi hedeflenmektedir. Belirlenen problem doğrultusunda yeni problemler oluşturulup araştırma süreci başlatılır. Elde edilen tüm bu veriler ışığında problem dair çözümler yapılır ve sonuca ulaşılmaya çalışılır (Doğanay, 2005; Kodaz, 2009).

2.2.4.2. Kavram Yanılgıları

Bireyler hayatları boyunca formal ve informal yollarla çeşitli öğrenmeler gerçekleştirir. Bu öğrenmeler esnasında doğru bir şekilde gerçekleşenlerin aksine yanlış öğrendikleri de bulunmaktadır. Önceden öğrenilen bu yanlış öğrenmelerle eğitim öğretim ortamına başlamaktadırlar. Bu yanlış öğrenmeler farklı isimlerle adlandırılmakta; en genel manada ise kavram yanılgısı olarak karşımıza çıkmaktadır (Akdağ, 2010; Ceylan, 2015; Yesari, 2018). Öğrenme daha önceki öğrenilen bilgilerin üzerine yenilerinin inşa edilmesi ile gerçekleştiği için bu yanlış öğrenmeler devamında gerçekleşecek olan öğrenmeler için de çeşitli yanlışlıklara zemin hazırlamaktadır. Yağlıbasan ve Çiçek' e (2003) göre kavram yanılgıları, öğrencilerin eksik bir şekilde öğrendiği bilgilerinden meydana gelen boşlukları dolduran bilgilerdir. Bu bilgiler öğrencinin doğruluğuna inandığı bilgilerdir (Dündar, 2007). Öğrenci bu bilgilerin doğru olduğunu düşündüğü için yanlış olduğunu kabul etmemekte hatta bu bilgilerin doğru olduğunu savunmaktadır (Akdoğan ve Köksal, 2017). Gerçek bilimsel olan bilginin önünde engel olarak duran bu yanılgılar, (Akdağ, 2010) belirlenen kavramı maskeleyerek, adete önünde bir bulanıklık oluşturarak hem yeni bilginin öğrenilmesine engel olmakta hem de önceden oluşan kavram yanılgısının giderilmesini zorlaştırmaktadır. Dündar (2007) kavram yanılgılarını ufak parçaların birleşmesiyle oluşmuş büyük parçalar olarak ifade etmekte ve yeri doldurulması gereken boşluklar olduğunu; eğitim öğretim ortamındaki eksikliklerle, öğrencinin kendi oluşturduğu öğrenmeleri ve tecrübeleriyle belli bir süreliğine doldurulmaya çalışılsa da ilerleyen zamanlarda tekrar ortaya çıktığını belirtmiştir. Sewel, (2002) yeni kavramlarla karşılaşan bireylerin önceki bilgileri silme, önceki bilgiyi değiştirip yeni öğrendiğini yapılandırma, yeni öğrendiği önceki bilgilerine uyacak şekilde yapılandırma ve son

olarak yeni öğrendiği bilgiyi kabul etmeme olmak üzere dört şekilde tepki verdiklerini ifade etmiştir (Akt: Dündar, 2007).

Kavram yanlışlarının nedenleri yanlış çıkarımlarda bulunmak, yanlış öğrenme süreçleri ve yanlış genellemeler olarak belirtilmektedir (Yağlıbasan ve Gülçiçek, 2003). Bunun yanında öğrencilerin önceden öğrendiği eksik öğrenmeler, eğitim öğretim ortamı ile öğretmenden kaynaklanan nedenler, ders kitabı ve çeşitli ders araç gereçlerinden kaynaklı nedenlere bağlı olarak kavram yanlışlarının oluştuğundan da bahsedilmektedir (Aşçı, Özkan, Tekkaya, 2001; Akt: Baysarı, 2007). Akdağ'a (2010) göre en önemli ders araç ve gereçlerinden oluşan ders kitaplarının bu konuda eksiklikleri bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında ders kitapları (Coştu vd, 2007) kavram yanlışlarının giderilmesini sağlamanın aksine kavram yanlışlarının meydana gelmesine zemin hazırlamaktadır (Sözen ve Ada, 2018). Bu nedenle öğretim programları ve ders kitaplarının hazırlık aşamasında kavramların öğretiminde dikkat edilmesi gereken aşama ve adımlara göre hazırlanması önem arz etmektedir. Öğrencilerin hazırbulunuşluluğuna dikkat etmeyen, ön öğrenmelerinin doğru ve yeterli olduğunu kabul eden ve hatta öğretim ilkeleri açısından da eksiklikleri olan ders kitaplarının öğrenme öğretme süreçleri açısından oluşturacağı problemler endişe vericidir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu, okul yaşamına başlayan öğrencilerde yanlış öğrenilmiş bilgilerin olmadığını hatta zihinlerinin doldurulmayı bekleyen temiz bir yazı tahtasına benzediğini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, üzerinde durulması ve gözden geçirilmesi gereken bir yaklaşımdır; çünkü öğrenciler okula başlamadan önce gerek çevrelerinde gerekse kendi gözlemleriyle çeşitli öğrenmeler gerçekleştirmektedir (Aydoğan vd., 2003; Koray ve Tatar, 2003). Öğretmenlerin bu durumu göz önüne alarak eğitim öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmesi daha doğru olacaktır aksi halde öğrenme öğretme sürecinin sekteye uğraması söz konusudur. Bir konu hakkında ön bilgilerinin olmaması yanlış bilgilerin olmasından daha çok istenen bir durumdur; çünkü eksik ve hata içeren bir bilginin değiştirilmesi sıfırdan yeni bilgilerin öğretilmesinden daha güç bir durumdur. Bu konuda öğretmenlere önemli görevler düşmekte; hem kavram yanlışlarının oluşmaması hem de varsa kavram yanlışlarının tespit edilip giderilmesi yönünde çalışmalar yapmaları gerekmektedir (Tokcan, 2015). Baysarı (2007) öncelikle kavram yanlışlarının tanımlanmasına dikkat

çekmiş, yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda öğrenme öğretme ortamları oluşturulması ve bilimsel bilgilerin zihne doğru bir şekilde yerleştirilmesinin gerekliliğine; Uzunkaya (2017) ise farklı kavram öğretim yöntem ve teknikleriyle bu yanılgıların tespit edilmesine vurgu yapmıştır.

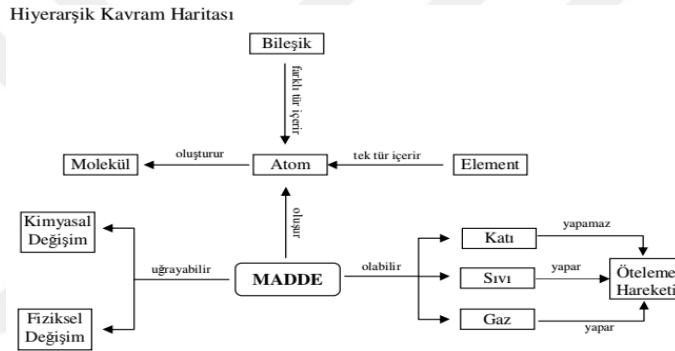
2.2.4.3. Kavram Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Kavramlar somut bir şekilde algılanamadıkları için öğretiminde çeşitli problemler yaşanmaktadır. Bu nedenle kavram öğretiminde farklı öğretim yöntem ve tekniklerine başvurularak öğretiminin gerçekleşmesi ve kalıcılığın sağlanması hedeflenmektedir. Bahsi geçen kavram öğretim teknikleri sırasıyla şu şekildedir:

Kavram haritaları, Piaget'in "bilişsel gelişim teorisi" ve Ausubel'in "anlamli öğrenme" teorisine dayanmakta ve 1974'te Novak tarafından geliştirilmiştir. Öğrencilerin bildiğini kabul eden Ausubel öğretimin nasıl yapılması gerektiğine karar verilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Öğrenilen bilgiler arasında anlam kurmayı sağlayan iki boyutlu görsel materyallerdir. Batdı'ya (2014) göre çeşitli geometrik şekillerin içerisine yazılan kavramların birbirleriyle ilişkilerinin açıklandığı materyallerdir. Şeklin en başında genel bir kavram yer alırken alt kısımlarında daha ayrıntılı bir şekilde kavramın alt öğrenmeleri verilip tündengelim (Tokcan, 2015) yoluyla öğretim yapılır. Bunlara ek olarak Alkan (2010) genel olan kavramın belirgin şekilde verilmesi, eşit seviyede olan kavramların ise aynı sırada bulunması gerektiği üzerinde durmuş; kavramların kutucuklar içine yazılması ve aralarındaki ilişkinin ise oklar yardımıyla gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kavram haritaları ile kavram ağının arasındaki belirgin farkın ise kavramlar arası ilişkinin verilmiş olması şeklinde ifade etmiştir. Barut'a (2006) göre öğrenciler kendi öğrenmelerinin ne şekilde olduğu ile anlamlı olması arasında ilişki kurulmasını sağlayan, önceki öğrenmelerin pekiştirilip daha sonraki öğrenmelerin ise kalıcılığının hedeflendiği bir yöntemdir. Dersin her aşamasında kullanıma uygun olan bu yöntemin amacı, öğretimin kolay olmasından ziyade etkili hale gelmesidir (Kara ve Kefeli, 2018). Kaya'ya (2003) göre uygulama öncesi ve sonrasında öğrencilerde meydana gelen öğrenmelerin kıyaslanması sonucu ölçme değerlendirme maksadıyla da kullanılabilir. Bunlara ek olarak öğrencilerin hazırladığı kavram haritalarından öğrenmelerini nasıl gerçekleştirdiği ya da bireye özgü farklılıkları belirleme imkanı

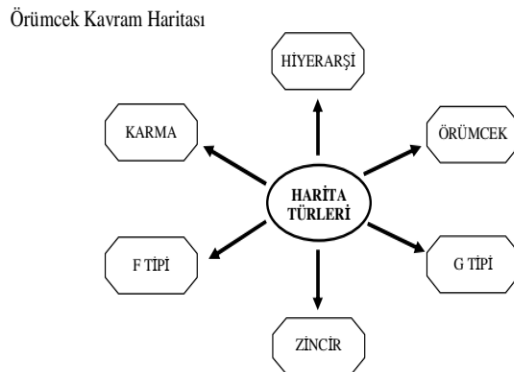
sağlamaktadır. Süreç esnasında Girgin'e (2012) göre önceki bilgilerin ışığında öğrenenlerin anlamlı öğrenmeler gerçekleştirmesini sağlarken kavramların yanlış öğrenmeleri önlemektedir. Tüm bunların aksine ders işlerken öğretimi zenginleştirirler fakat öğretmenin yerine geçecek şekilde devamlı olarak kullanımı yanlıştır. Öğrencilerin eksik bilgileri varsa ve öğretilen kavramlar arasında ilişki doğru bir şekilde verilmediğinde hataya düşülmesine neden olmaktadır. Karslı'ya (2017) göre kavram haritası çeşitleri hiyerarşik, hiyerarşik olmayan ve zincir kavram haritaları olmak üzere üç çeşittir. Bunlar sırasıyla Şekil 2, Şekil 3 ve Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 2: Hiyerarşik Kavram Haritası

Hiyerarşik kavram haritaları, bilginin önem derecesine göre verildiği kavram haritalarıdır. En üstte kapsamı en geniş olan bilgi vardır. Alt kısımlara doğru gelindikçe ise kavramın ayrıntı içeren önem derecesi az bilgiler bulunmaktadır (Müjdecı, 2009).

Şekil 3: Hiyerarşik Olmayan (Örümcek) Kavram Haritası

Hiyerarşik olmayan (örümcek) kavram haritaları, en genel kavramın merkezde bulunduğu ilişkili diğer kavramların ise merkezdeki kavramın etrafında kümeleştiği kavram haritasıdır. Kavramlar arasında herhangi bir hiyerarşinin bulunmadığı durumlarda tercih edilmelidir (Karslı, 2017).

Şekil 4: Zincir Kavram Haritası

Zincir Kavram Haritası

Zincir kavram haritaları, öğretilmek istenen kavram ve ilişkili kavramlarının alt alta ya da yan yana bulunduğu kavram haritalarıdır. Anlatılmak istenen durumların ara arda olacak şekilde bir sıra takip ettiğinde başvurulan bir kavram haritasıdır (Harnisch vd.: Akt: Karslı, 2017; Tokcan, 2015).

Zihin Haritaları, görselliğin ön planda olduğu bu yöntem Tony Buzan tarafından geliştirilmiştir. Bireylerin kendi öğrenme yöntemleri doğrultusunda bilgileri kategorize etmeleri ve çeşitli notlar almaları amacıyla geliştirilmiş olup insan beyninin tam verimle kullanılmasını hedeflemektedir (Kan, 2012; Şahin, 2017). İnsan beyninin farklı şekilde faaliyet gösteren iki lobu bulunmakta; sağ lop sözel öğrenmeleri, sol lop ise sayısal öğrenmeleri gerçekleştirmektedir. Öğrenmenin sağlıklı bir şekilde oluşması için bu iki yarım kürenin tam verimle kullanılması gerekmektedir (Buzan, 2009: Akt: Gömlüksiz ve Fidan, 2013; Tokcan; 2015). Aydın'a (2009) göre görselliğin ön planda olduğu merkezde bulunan bir kavramın

etrafına dallanmalar ile alt konu başlıklarının ve aralarındaki ilişkilerin verildiği sinir hücrelerine benzer bir yapıda bulunmaktadır (Akıncı, 2015; Şahin, 2017).

Zihin haritası hazırlarken; görsel alanın genişliği açısından kağıdın yatay konumda tutulması gerekmektedir. Merkezdeki kavramdan yola çıkılarak hazırlanan alt başlıklar arasındaki çizgilerin doğrusal olmasından ziyade kıvrımlı olması dikkat çekilmesi için önemlidir. Bahsi geçen dallar çeşitli renklerle ve konu ile ilgili görsellerle desteklenmeli ki bu da insan beyninin yaratıcı düşünmesi ve odaklanmasını kolaylaştıracaktır. Konular arasında belli bir düzen ve hiyerarşi bulunmalıdır (Evrekli, 2010; Şahin, 2017). Bireylerin karşılıklı iletişim sonucu sosyalleşmesini, konuya dair ayrıntılı öğrenmelerin gerçekleştirilmesini, bilginin hafızayı yormadan kolaylıkla ve kalıcı bir şekilde öğrenilmesini sağlayan zihin haritalarının hazırlık aşaması zaman almakta ve dikkat istemektedir. Şekil 5’ te bir zihin haritası örneği bulunmaktadır.

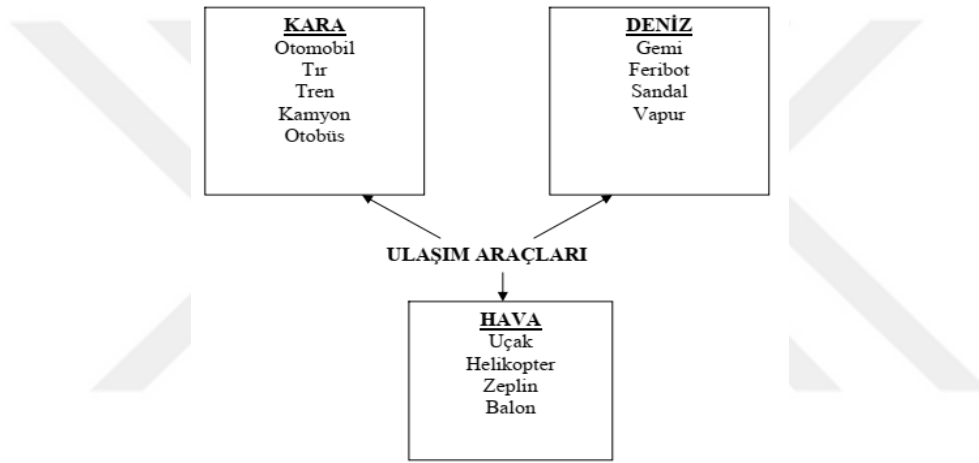
Şekil 5: Zihin Haritası Örneği (Akt: Yetkiner, 2011)

Kavram Ağı, bireylerin herhangi bir kavramla ilgili düşüncelerini görsel olarak ortaya koyan yöntemdir. Bir konuya dair kompleks yapıları gruplara ayırırken aralarındaki ilişkiyi açıklamak ve dersin öğretimini kolaylaştırmak amacıyla kullanılmaktadır (Tekin, 2004). Tokcan’ a (2015) göre ‘semantik ağ’ olarak da adlandırılan bu yöntem; konunun daha kolay anlaşılmasında, bilgileri kategorize etmede, önceki öğrenmeler ışığında kavramlar arasındaki ilişkileri açıklamada ve bilgilerin tekrar yapılandırılması Gürlek (2002) konusunda öğrencilere fayda sağlamaktadır. Bunlara ek olarak Tuna (2013) öğrenci öğretmen arasında daha etkili bir iletişimle kalıcı öğrenmeyi sağlaması, öğrencilerin kendi öğrenmelerini kontrol

etmeleri ve düşünme becerilerini geliştirmeleri konusunda katkı sağladığını belirtmiştir. Öğrencilerin konuyla ilgili kavram ağı hazırlayabileceklerini belirten Tekin'e (2004) göre bu yöntem öğrenenlere konuyla ilgili analiz-sentez yapma, derse olan tutumlarını olumlu yöne çekme, konuya dair öğrenmelerinin derinleşmesini sağlama ve kavram yanlışlarının tespit edilmesi gibi yararlar sağlamaktadır. Öğretim aşamasında öğrencinin istekli olması, konuyu öğrenmek için gereken çabayı göstermesi ve ön bilgilerinin eksiksiz olması bu yöntemin etkililiği açısından önemlidir. Şekil 6'da bir kavram ağı örneği bulunmaktadır.

Şekil 6: Ulaşım Araçlarına İlişkin Kavram Ağı (Dündar, 2007)

Kavram Bulmacaları, yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda işlenen derslerde kavramların öğretimi için kullanılan ek etkinlik ve materyallerdir. Öğretilmesi hedeflenen kavramlar bir bulmaca içine gizli bir şekilde yerleştirilir. Bu esnada sınıf düzeyine göre yerleşme yapılmalıdır. Örneğin ilkokul düzeyinde yukarıdan aşağıya ya da soldan sağa olacak şekilde kavramlar yerleştirilirken üst sınıflarda çapraz ya da tersten hizalı bir şekilde yerleştirmelerin yapılabileceği ifade edilmektedir. Öğretim esnasında farklı yeteneklere sahip öğrencilerden oluşan gruplar oluşturularak işbirlikli bir çalışma ortamı sağlanır. Çalışma öncesinde ve sonrasında bulmacayı çözmeleri istenerek ön test ve son testteki puan farklılığın anlamı olup olmamasına bakılır. Bireysel olarak aldıkları puanların grup puanına dönüşmesi sağlandıktan sonra ve uygulama sonrasında gruplar arasında bilgi paylaşımı yapılmaktadır (Dündar, 2007). Bulmacalar dersin eğlenceli geçmesini sağladıkları için dersin sıkıcı olmasını önlemekte, öğrencilerin derse karşı tutumlarını

olumlu yönde etkilemektedirler. Alkan (2010) konu işlendikten sonra kavram ve genellemelerin yapılmasında ve konu özetlenmek istendiğinde bulmaca etkinliklerinin faydalı olduğuna vurgu yapmıştır. Şekil 7’de ‘Cumhuriyet, Müze, Tahmin, Zaman, Teknoloji, İletişim, Kültür’ kavramlarına ilişkin kavram bulmacası örneği verilmiştir (Dündar, 2007).

Şekil 7: Bazı Kavramlara İlişkin Kavram Bulmacası

C	U	M	H	U	R	İ	Y	E	T
A	K	Ü	L	T	A	L	I	K	E
S	E	Z	Ö	J	D	E	L	Ü	K
K	M	E	D	E	E	T	Ş	L	N
T	O	P	L	U	M	İ	C	T	O
A	İ	L	E	L	O	Ş	C	Ü	L
H	A	T	E	Ş	M	İ	N	R	O
M	Z	O	A	Z	A	M	A	N	J
İ	Z	P	V	I	A	R	B	Ç	İ
N	B	K	C	M	D	İ	İ	A	U

Şekil 7 incelendiğinde Taşlı’ya (2005) göre öğrencilerin öncelikle verilen kavramları bulmacadan bulmaları daha sonra ise bu kavramlarla ilgili araştırmalar yapıp kavramları açıklamaları gerekmektedir. Açıkladıkları kavramlarla ilgili örnekler verip grup içi ve gruplar arasında bilgi transferi sağlanmalıdır. Bu şekilde kendi öğrenlerini de arttırmış olacaklardır.

Anlam Çözümleme Tabloları (AÇT), literatürde ‘semantik özellikler analizi’ ifadesiyle geçmektedir (Fredericks ve Cheesebrough, 1993: Akt: Karşlı, 2017). Kavramlarla ilgili benzer ve ayırt edici yönlerin öğretiminde kullanılan etkili bir öğretim aracıdır (Anders ve Boss, 1986: Akt: Karşlı, 2017). Bu bağlamda kavramlarla ilgili verilen bir metni kolaylıkla anlayıp kavramlarla ilgili özelliklerin ayrımını yaptıkta sonra zihne yapılandırma sürecinde başvuru hem öğrenme hem de öğretme aracı olarak ifade edilebilir. Anlamli öğrenmenin gerçekleşmesi için öncelikli kavramların verilmesi daha sonra bu kavramla ilgili alt başlıkların verilip benzer ve farklı yönlerine değinmenin kavram öğretiminde önemli olduğu düşünüldüğünde AÇT’nin gerekliliğine dikkat çekilmekte (Çakmak ve Çelik, 2016; Çaycı, 2007; Dündar, 2007; Senemoğlu, 2004; Tokcan ve Alkan, 2010; Ülgen, 2004;

Yesari, 2018) bunun sonucunda ise bilgilerin yapılandırılmasının kolaylaşacağı ifade edilmektedir (Karşlı, 2017). Ayas (2016) ve Tuncel'e (2012) göre AÇT ilgili kavramın öğretilmesinde ve geliştirilmesinde, önceki öğrenmelerin ve kavram yanılgılarının belirlenmesinde ve son olarak değerlendirme maksadıyla kullanıma uygundur. AÇT'ler öğrencilerin öğrenme düzeylerinin (bilgi, kavrama, sınıflandırma, karşılaştırma, yorumlama gibi) belirlenmesinde etki düzeyi yüksek, iki boyutlu tablolarıdır (Karşlı, 2017). Tablolarda belirlenen yere "X" ya da "Y" işareti koyularak kesişme noktasında bulunan özellikler tespit edilmektedir. Tablo 2'de AÇT örneği bulunmaktadır (Dündar, 2007).

Tablo 2: Maddenin Halleri

Madde	Özellikler		
	Katı	Sıvı	Gaz
Taş	x		
Su		x	
Cam	x		
Hava			x

Özetle AÇT kavramların benzer ve ayırt edici özelliklerinin öğretilmesinde etklidir. Yeni öğrenilen kavramın önceki öğrendikleriyle birleştirilmesi sonucunda ise kavramların gelişmesinden söz edilmektedir. Öğrenilmiş kavramların pekiştirilmesi amacıyla da kullanılmaktadır (Ayas, 2016; Dündar, 2007; Gürlek, 2002).

Vee Diyagramı, anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi için Novak ve Gowin tarafından 1984 yılında öğrenme ortamlarına kazandırılmış üstbilişsel öğrenmeleri kapsayan laboratuvarlarda rapor yazma aracı olarak tanımı yapılmıştır (Meriç, 2003). İlgili alanyazın incelendiğinde "Vee haritası" ya da "Vee yazma aracı" olarak da adlandırıldığı görülmüştür (Şahin, 2017). V diyagramı öğretimin başlangıcında, öğretim sürecinde ve son olarak sürecin sonunda kullanıma uygun olup bilişsel anlamda üst düzey bilgilerin anlamlı ve kalıcı bir şekilde öğrenilmesinde başvurulan

bir yöntemdir. V diyagramı dersin tamamını kapsayacak bir etkinlikten ziyade konunun daha anlamlı öğretilmesinde kullanılacak yardımcı materyal olarak tanımlanmıştır. Dersin hem öğrenme sürecinde oluşturulabilecek hem de bu sürecin özetlenip rapor haline getirilmesinde tercih edilebilecek eğitim öğretim aracıdır. (Meb, 2005c). Demirtaş'a (2006) göre bu yöntemin amacı kavram ve kavram oluşumu esnasında geçirilen aşamalarla ilgili bağ kurmaya yardımcı olmaktır. Öğrenciler bu yöntemle; merkezdeki bir sorun ve bu sorunla ilgili kavram ve teorileri bilip çalışma konusuyla ilgili nesnelere anımsayacak devamında konuya dair verileri elde ettikten sonra verilerin aktarımını yapacaktır.

Gowin, V diyagramını geliştirirken herhangi bir durum veya bilginin gösteriminde kullanılabilen beş temel sorudan yola çıkmıştır. Bu temel sorular şunlardır (Alkan, 2010; Demirtaş, 2006; Evren, 2005; Özkan, 2011; Tokcan, 2015; Yesari, 2018).

1. Araştırmada açığa çıkarıcı soru nedir?
2. Anahtar kavramlar nelerdir?
3. Hangi araştırma metotları kullanılmıştır?
4. Ana bilgi iddiaları nelerdir?
5. Değerli iddialar nelerdir?

Bu soruların amacı V diyagramının oluşum aşamasında yol göstermek ve hataların oluşmasını önlemektir (Meriç, 2003; Tokcan, 2015).

V diyagramı hazırlanırken, diyagramı oluşturan üç ana bölüme dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar “kavramsal kısım”, “odak sorudan oluşan kısım” ve “yöntemsel kısım” olarak ifade edilmektedir (Meriç, 2003; Nakiboğlu ve Meriç, 2000; Nakiboğlu vd., 2001; Şahin, 2017; Yesari, 2018). Şekil 8’de Gowin tarafından oluşturulmuş V diyagramının basite indirgenmiş hali verilmiştir.

Şekil 8: V diyagramı ve Bölümleri

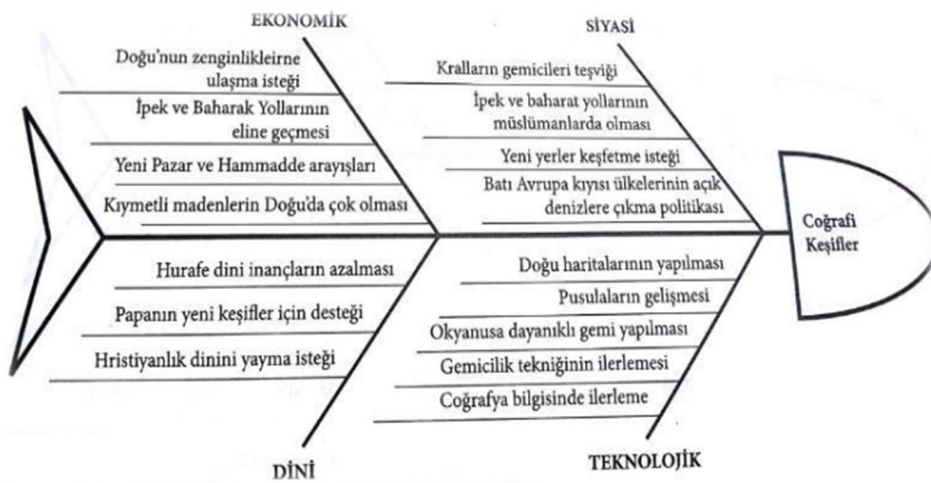
V diyagramının merkezinde odak soru (kuramsal ve teorik bilgiden uygulama sürecine doğru geçişi ifade eden soru) ve olay/nesneler (deneyde kullanılan araç gereçler ve deneyin yapılışını anlatan olay ve objeler) yer almakta; konunun merkezinde bulunan odak soru kavramları içeren bir ya da en fazla iki sorudan oluşmaktadır (Alkan, 2010); sol tarafındaki bölüm konuyla ilgili uygulama öncesindeki kavramsal ve teorik bilgileri kapsamakta; sağ tarafta yer alan yöntemsel bölüm ise uygulama yapıldıktan sonraki süreçleri kapsamaktadır (Demirtaş, 2006; Şahin, 2017).

V diyagramları, anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesine, dersin sonunda ölçme değerlendirme amacıyla (Meriç, 2003; Nakiboğlu vd., 2001; Özkan, 2011; Yesari, 2018), laboratuvar çalışmalarının görselleştirilmesi, dersten önce öğrencileri hazırlık yapmaya ve kavramlar arasındaki ilişkileri tespit etmeye yöneltme, kavram öğretimi ve kavram yanlışlarının tespiti, uzun bir deney aşamasının tek bir kağıtta görülmesi gibi pratiklik sağlama, deneyin her aşamasına aktif olarak katılan öğrencilerin bilim adamı gibi çalışarak özgüven kazanmaları ile bilimsel düşünme becerilerinin gelişmesi gibi birçok açıdan yararlar sağlamaktadır (Nakiboğlu ve diğerleri, 2002 ; Tortop ve diğerleri, 2007).

Alt sınıflarda okuyan öğrenciler için algılaması zor bir yöntem olabilmektedir. Bu nedenle V diyagramı kullanılırken yaş grubuna dikkat edilmelidir. Öğrencilerin ön bilgileri yeterli seviyede değilse V diyagramı yöntemi amacı dışına çıkabilmektedir. Bu nedenle uygulama öncesinde öğrencilerin ön bilgilerinin tespit edilmesi uygulamanın etki düzeyini arttıracaktır (Özkan, 2011; Şahin, 2017).

Balık Kılıcı Diyagramı, Kaora Ishikawa tarafından 1943 yılında geliştirilmiş olup Ishikawa ya da etki diyagramı olarak adlandırılmaktadır (Can, 2007). Kişi, kurum ya da kuruluşların karşılaştığı sorunlara yönelik, kolaylıkla uygulanabilen ve geniş bir perspektifle konuya bakmayı sağlayan bir tekniktir (Atalay ve Kılıç, 2015). Bu teknik, uzmanların belirlenen zaman diliminde düşük performansla çalışmasının olası nedenleri ve bu nedenlerin gruplandırılması amacıyla geliştirilmiş, süreç içerisinde eğitim öğretim ortamlarına dahil edilmiştir. Belirlenen sorunla ilgili nedenleri, bu soruna neden olan alt sorunları ve bunlar arasındaki ilişkinin olası etkilerini tanımlamaya da yardımcı olmaktadır (Şeker, 2003). Bu teknik, öğrencilerin düşünme becerinin gelişmesinde etkili bir teknikle yaratıcılık, analitik düşünme ile problem çözme gibi becerilerinin gelişimine katkı sağlamakta; derste öğrenilen bilgilerin öğrenilmesinde ve hatırlanmasında etkili olduğu ifade edilmiştir (Çalışkan, 2005). İlgili literatür incelendiğinde balık kılıcı tekniğinin akademik başarıyı arttırdığı yönünde çalışmalar (Dönmez vd., 2007; Gürbüz ve Çakmak, 2012) bulunurken; Bekereci'ye (2016) göre bu tekniğin kullanılması bazı sınırlılıklar getirmektedir. Bunlar: düşünme süresinin kısıtlı olması, sayıca fazla gruplarda kullanılabilirliğini yitirmesi, problemle ilgili ön bilginin gerekliliği ile üst düzey düşünme becerisi istemesi ve yaşça küçük gruplarda kullanıma uygun olmaması şeklinde ifade edilmiştir. Şekil 9'da bir balık kılıcı diyagramı bulunmaktadır.

Şekil 9: Coğrafi Keşiflerle İle İlgili Balık Kılıcı Diyagramı (Tokcan, 2015)

2.2.5. Karikatürün Tanımı

Fransızca kökenli bir kelime olan karikatür sözcüğü Aşıcıoğlu (2001) İtalyanca “saldırmak” anlamını taşıyan “karikare” sözcüğünden türetilmiş görsel tasarım öğelerini taşıyan mizah sanatıdır (Avşar, 1991: Akt: Koçoğlu, 2012; Köseoğlu, 2009). Sözcük anlamı; anlam vermek ve hücum etmek olan karikatür bireylerin ve etrafında gerçekleşen olay ve durumların komik ve güldürü ögesi taşıyan yanlarını çizimler yardımıyla ortaya çıkaran bir sanattır (Avşar, 2007). Karikatür kavramında zaman içerisinde çeşitli değişiklikler olduğu için birden fazla tanımı bulunmaktadır. Kılıç’a (2006) göre insan vücudunun farklı oranlarla çizilmiş resmi olarak ifade edilmiş; Koçoğlu’nun (2012) Hünerli’den (1993) aktardığına göre merkezinde insan ve çevresinin bulunduğu, insanı ilgilendiren her şeyin ise sürekli değişim ve gelişim içinde olduğu için karikatürün tanımlanmasının zor olduğunu belirtmiştir. Oruç’a (2006) göre nesnelere ve bireylerin belli yanlarını komik öğelerle anlatan görseller olarak tanımlamış; Akkaya (2011) ise fikirlerin gülmecelerle harmanlanıp görsellerle uyumlu hale getirilmesi, farklı kitle iletişim araçlarıyla ve görsel materyallerle sunulan bazen güldürü ögesi bazen düşünmeyi sağlayan haberleşme aracı olarak tanımlanmıştır. TDK (2005) ise “İnsan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim” olarak tanımlamıştır. Yapılan farklı tanımlamalardan da anlaşıldığı gibi karikatürün çok boyutlu bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir (Sidekli vd., 2014).

2.2.5.1. Karikatürlerin Sınıflandırılması

Karikatürler amacı, yapısı ve içeriğine göre kategorilere ayrılmaktadır. Bunlardan ilki felsefi problemleri içeren, ikincisi toplumları sosyal yapı olarak eleştiren ve son olarak ise sözlü/sözsüz doğal güldürü ögesidir (Kazanevsky, 1998: Akt: Özşahin, 2009). Özşahin (2009) karikatürleri, bireyleri düşündürmeye yönelten ve güldürmeyi hedefleyen olarak ikiye ayırmıştır.

Bir diğer sınıflandırma; politik, espirili ve açıklayıcı olmak üzere üçe ayrılmıştır. Politik karikatürler günlük hayatta karşılaşılan durumları içermekte; güldürü ve eleştirinin iç içe olduğu karikatürlerdir. Espirili karikatürler, eleştiriden ziyade alaycı bir yaklaşımla insanları ve toplumu eleştiren karikatürlerdir. Açıklayıcı

karikatürler ise eğitim amaçlı kullanılmaktadır (Özşahin, 2009). Kullanılan materyallerin tarzı, kurgulamasına ve tekniğine göre yapılan sınıflandırmadır tarzına göre yazılı ve yazısız olarak ayrılmış olanlar; tekniğine göre siyah ve beyaz olanlar; kurguya göre ise tek kareden oluşan ve bant şeklinde seri olarak hazırlanan karikatürlerdir (Orhan, 2018).

Eğitim öğretim açısından ise dersin hem eğlenceli geçmesinde hem de kalıcı öğrenmede etkili olan karikatürlerin derslerde kullanımı etkili bir yöntemdir (Akengin ve İbrahimoglu, 2010). Dersin giriş bölümünde dikkat çekmek, dersi işlenirken eğlenerek öğrenmek ve kalıcılığı arttırmak için son olarak da konunun öğrenilip öğrenilmediğini tespit etmek için değerlendirme aşamasında kullanılmaktadır (Ayyıldız, 2010; Barut ve Akbaba, 2017; Sidekli vd., 2014). Eğitim amacıyla kullanılan karikatürler; dikkat ve eğlenceye yönelik karikatürler, araştırma ve düşündürmeye yönelik karikatürler ve kavram karikatürleri olarak üçe ayrılmaktadır (Ayyıldız, 2010; Ersoy ve Türkkkan, 2008; Orhan, 2018; Özşahin, 2009; Koçoğlu, 2012).

2.2.5.2. Kavram Karikatürleri

Eğitim öğretim sürecini daha eğlenceli hale getirmek ve bununla birlikte öğrenmeyi kolaylaştırmak için farklı öğretim yöntem ve tekniklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Birçok yöntemin kullanıldığı eğitim öğretimde karikatürlerin kullanımı ise çok yaygın değildir. Genelde güldürü amacıyla kullanıldığı düşünülen karikatür çizgi ve mizah sanatı olarak ifade edilir. Alkan'a (2010) göre insanın yer aldığı her türlü olay ve durumu konu edinen karikatür, bahsi geçen tüm bu durumları abartılı bir şekilde işler, konuya dair haber verirken eğlenmeyi ve güldürmeyi sağlar. Diğer karikatürlerden farklı olarak öğrenmenin kalıcılığı ve yapılandırılması sürecinde geliştirilen kavram karikatürleri, karikatür ve mizahtan sonra bu sürece katkı sağlayan önemli bir uygulamadır.

Brenda Keogh ve Stuart Naylor 1991'de kavram karikatürlerinden bahsetmiş ve bu şekilde eğitim öğretime yeni bir strateji eklenmiştir (Keogh ve Naylor 2000). Londra'da yürütülen bir çalışmada yer altı araçlarında uygulanmış ve 'ne düşünüyorsunuz?' şeklinde sorular yöneltilmiştir (Uğurel ve Morali, 2006). İlk kez

fen konuları ile ilgili metro istasyonlarında kullanılan kavram karikatürleri, fen bilimleri dersi ile ilgili öğrenci görüşlerini almak ve çeşitli çözüm önerileri üretmek için eğitim öğretime dahil edilmiştir (Alkan, 2010; Baba, 2012; İnel, 2012; Tokcan, 2015; Zoroğlu, 2015).

Öğrenenleri, günlük yaşantılarında bulunan ve her zaman karşılaştıkları sıradan olaylar hakkında tartışma sürecine dahil eden, bu olaylara farklı açılardan bakmalarını sağlayan, doğru bildiği durumlar hakkında tekrar tekrar düşünmesini sağlayan ve bunu bilimsel düşünme ile yapan bir yöntemdir. Öğretim sürecinde diğer mizah öğelerinden daha kullanışlı olan kavram karikatürleri ile öğrenciler kendi düşüncesini özgür bir şekilde ifade ederken diğer düşüncelerin de oluşmasıyla kendini tartışma sürecinde bulur. Her yaş grubunda uygulanabilecek bu uygulama ile eğitim öğretim sürecinde öğrencilerin motivasyonunu önemli oranda artırdığı saptanmıştır (Evrekli ve Balım, 2015).

Karikatürler günlük yaşamımızdaki olayları güldürü maksatlı ve abartılı bir şekilde verirken kavram karikatürlerinde bu durum söz konusu değildir fakat kavram karikatürlerinde olaylar çizgi ve çeşitli görsellerle anlatıldığı için karikatür kavramı içerisinde yer almaktadır. Kavram karikatürlerinde mizahın yerine tespit edilen bir konu hakkında düşünceler ifade edilir ve bu ifade edilen düşüncelerin doğruluğunu belirten çizimler bulunur (Baysarı, 2007; Uğurel ve Moralı, 2006). Burada öncelikli hedef kalıcı öğrenmeleri sağlamak, öğrencilerin sahip olduğu kavramları belirlemek ve tüm bunların genel bir değerlendirmesini yapmaktır. İlk başlardaki çizimlerde sadece bir karakterin olduğu görülürken daha sonraki kullanımlarda birden fazla karakter almıştır.

Evrekli'ye (2010) göre kavram karikatürü kullanımıyla ilgili çokça çalışmalar yapılmış ve bu uygulamanın önemi üzerinde daha çok durulmaya başlanmıştır. Öğrencilerin öncelikle kendi düşünceleri ile karşı karşıya kalması, bilimsel bir düşünceyi çeşitli karakterler aracılığıyla tartışması sonrasında ise bilimsel bir gerçeğe ulaşmasını sağlamaktır. Tokcan ve Alkan'a (2013) göre tartışma aşamasında bir karakterin ifade ettiği fikrin bilimsel bir doğruluğu varken diğer karakterlerdeki düşünceler bilimsel bir temeli olmayan fakat günlük hayattaki kazanımlarda zihne yerleşmiş ve bu şekilde kabul görmüş düşüncelerdir. Altunkara'ya (2013) göre

görsellerdeki karakterler ayrı ayrı düşünceleri savunmalı, karikatürdeki bir konuşmacının düşüncesi doğru olan bilgileri belirtirken diğer konuşmalarda geçenler ise alternatif seçenekleri ya da kavram yanlışlarını belirtmelidir. Bu şekilde farklı bakış açıları ile konuya alternatif çözümler, bilimsel bilginin öğretilmesi ve varsa kavram yanlışlarının tespiti kolaylaşacaktır. Öğrenciler, bilgilerine farklı bakış açılarıyla geniş perspektiflerde bakma imkanı bulacaklar ve bu şekilde hem kalıcı öğrenme hem de kavram yanlışlarının tespiti gerçekleşecektir. Birden fazla kazanıma ulaşmayı sağlayan kavram karikatürleri eğitim öğretimde önemli bir yer tutmaktadır (Balcı, 2018; İngeç vd., 2006).

Kavram karikatüründe öğrenenlerde farklı bakış açısı geliştirme, tartışma süreci başlatma, öğrencilerde sorgulama becerisi geliştirme, yanlış öğrenilmiş kavramları açığa çıkarma ve öğrenenleri araştırma inceleme yapmaya cesaretlendirme gibi temel özelliklerin bulunması gerekmektedir (Dabell, 2006; Akt: Topkaya, 2016). Bakıldığında sadeymiş gibi duran olayların bir çok açıdan incelendiğinde karmaşık içeriğe sahip olduğu kavram karikatürlerinde görülmektedir. Belirlenen konu hakkında farklı bakış açılarını ortaya çıkararak konu ile ilgili merak uyanmasını sağlayıp tartışma sürecinin daha da verimli geçmesi ve bilimsel düşüncelere ulaşılması sağlanacaktır. Hazırlanan kavram karikatürleri sadece bir doğruya açıklık getirmek amacıyla oluşturulmamalıdır (Demir, 2008). Bunlara ek olarak bilimsel bir probleme birden fazla cevabın verilebileceği, sade, tek düze ve net cevaplar vermenin her zaman mümkün olmadığı eğitimciler tarafından kabul edilmesi gereken önemli bir düşüncedir (Yavuz ve büyükeşi, 2011).

2.2.5.3. Kavram Karikatürü Hazırlama

Kavram karikatürü hazırlık aşaması oldukça dikkat isteyen bir süreçtir. Karakterlerin konuşmaları, görsellerin hazırlık aşaması, öğrenme öğretme sürecinde doğru kullanımı ile gerekli tartışma ortamının oluşmasının sağlanması gibi birbirini tamamlar nitelikteki etkenlerdir. Etkili bir öğrenme öğretme ortamının oluşması için belirtilen hazırlık aşamalarına dikkat edilmelidir (Atasayar, 2015). Karakterlerin yüz ifadeleri kendi arasında konuşması öğrenenler üzerindeki etkiyi arttırmaktadır. Öğrencilerin, karakterin yüz ifadesine bakarak doğru bilgiyi kolaylıkla bulması engellenmeli, görseller gerekli dikkat ve özenle hazırlanmalı, seçilme olasılığı her

karakter için aynı oranda olmalıdır. Bu durumun ise kavram karikatürü geliştirme sürecinin için en temel yapıtaşı olduğu söylenebilir (İngeç vd., 2006). Karakterler kendi aralarında konuşurken verilmek istenen mesajı açık bir şekilde ifade etmemeli, her düşünce birbirine yakın olmalıdır. Doğru olana hemen ulaşılması engellenmelidir. Kavram karikatürü öğrenenlerde meydana gelen kavram yanlışlarını tespit etmek için oldukça etkili bir yöntem olduğu için bir karakterin konuşması bilimsel bir gerçeği belirtirken diğerleri kavram yanlışlarını ya da alternatif düşünceleri içerir şekilde verilmelidir. Bu şekilde hem yanlış öğrenmeler açığa çıkarılmış hem de yeni bakış açıları kazanılmış olacaktır. Öğrenci verilmek istenen durumu sosyal yaşantısında kolaylıkla bulabilmeli, bu duruma karşı kendisinin ve çevresinin fikirlerinden kolaylıkla çözüm üretebilmeli ve bu fikirleri kabul edebilmelidir (İnel, 2012). Bir diğer önemli nokta ise diyaloglardaki konuşmaların kitabi cümlelerden uzak Kara (2017), öğrenenlerin yaş grupları ve hazırbulunuşlulukları dikkate alınarak kolay bir şekilde anlayabileceği az ve öz metinlerden oluşmasıdır. Şekil 10’da Keogh ve Naylor (1999) tarafından hazırlanan kavram karikatürü bulunmaktadır (Akt: Alkan, 2010).

Şekil 10: Kardan Adam Kavram Karikatürü

Şekil 10’da bulunan kavram karikatürü kavram yanlışlarını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Karakterlerin konuşmalarına bakıldığında ise bu düşünceleri desteklediği görülür. Sınıf içi gerekli tartışmalar ve fikir alışverişleri yapıldıktan sonra üstte geçen “kardan adam kavram karikatürü” adlı kavram karikatüründe olduğu gibi ceketin kardan adamı ısıtmak için değil de yalıtım yaparak erimesini engelleyeceği gibi varsa kavram yanlışları tespit edilip giderilir. Özetle iyi

hazırlanmış kavram karikatürlerinin ders işlenirken ciddi oranda olumlu dönütleri olduğu; derslere gerekli katılımı sağlamayan sessiz ve çekingen öğrencilerin bile bu süreçte konuşmak istediği, derslerde fikrini belirttiği görülmektedir (İnel, 2012).

2.2.5.4. Kavram Karikatürü ile Öğretim

Etkili bir öğrenme sağlayan kavramsal karikatürleri, Tokcan'a (2015) göre dersin herhangi bir aşamasında kullanıma uygun olup dikkat çekme, güdüleme, tartışmayı başlatma merak uyandırma gibi maksatlarla derse başlarken, hedef kazanımlar doğrultusunda konuyu işlerken, süreç sonunda ölçme değerlendirme yapmak için tercih edilebilir. Cengizhan (2011) ise gerekli tartışmanın başlaması ve fikir alışverişlerine ek olarak grup çalışmalarıyla da sürecin ilerleyebileceğini ifade etmiş; karakterlerin ifadelerinin bu sefer grup olarak değerlendirmenin yapılması gerektiğini eklemiştir. Bunlara ek olarak Baysarı (2007) ise bilgiyi alıp tekrar yapılandırmada etkin rolü olan kavramsal karikatürlerinin fen öğretiminde kullanımı ve gerekli motivasyonu sağlamasına vurgu yapmıştır. Kavramsal karikatürlerle öğretim süreci Kabapınar'a (2005) göre kavramsal karikatürün tanıtımı, tartışma ortamının başlatılması, metinlerin doğruluğunun araştırılması ve karakterlerin konuşmalarını kendi düşünce süzgeçlerinden geçirip tekrar değerlendirme yapma şeklinde olmalıdır.

Dabell (2008) öğrenme ortamında bulunan herkesin sürece katılması gerektiğine vurgu yapmış; verilen cevapların doğru ya da yanlış olmasının herhangi bir önemi olmadığını belirtmiştir. Burada önemli olan öğrencilerin özgür bir şekilde fikirlerini ifade edip farklı fikirleri de görebilmeleridir. Böylece var olan eksik bilgilerin giderilmesi ve doğru bilgiye ulaşılması gerçekleşecektir. Demir (2008) ise kavramsal karikatürün kullanıldığı bir dersin bitiminde öğrencilerin savundukları düşünceleri doğrultusunda kendi kavramsal karikatürlerini hazırlayabileceklerini, öğrencilerin bu konuda cesaretlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi kavramsal karikatürler öğrenenlere hazır bir şekilde verilebileceği gibi kendilerinin hazırlaması da mümkündür.

2.2.5.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımı

Sosyal bilgiler dersi konularının oldukça soyut ve çok boyutlu olması dersin öğretiminde çeşitli problemlere neden olmaktadır. Bu nedenle farklı öğretim yöntem ve tekniklerine başvurulmakta farklı yollar denenmektedir. Sosyal bilgiler öğretiminde kavramların oldukça etkili olduğu bilinmektedir (Michaelis ve Garcia, 1996, Akt: Dünder, 2011; Kısa, 2007; Yesari, 2018). Öğrenenlerin kendisini, yakınındaki olay ve durumları daha iyi anlamasında etkin rol oynayan kavramlara başvurmak gerekmektedir. Kavramların öğretiminde etkili olan kavramsal karikatürler, öğrencilerin anlamakta güçlük çektiği sosyal bilgiler konularını kolaylıkla öğrenmelerini sağlamaktadır. Bu nedenle bu dersin öğretiminde kullanılan kavramsal karikatürlerin kurallarına uygun bir şekilde uygulanmalıdır (Topçubaşı ve Polat, 2014).

Yeşiltaş'a (2010) göre kavram öğretim teknikleriyle ilgili yapılan çalışmaların akademik başarıyı arttırdığı görülür. Kavram yanlışlığının tespiti ve giderilmesinde, kavramların öğretiminde, farklı düşünceleri görebilme gibi bir çok alanda etkin rol oynayan kavramsal karikatürlerin, insanları hayata hazırlama ve uyumu noktasında hedefleri bulunan sosyal bilgiler dersinde kullanımı çok önemlidir. Nitekim bu dersin öğretiminde belirlenen hedefler doğrultusunda kavram öğretim teknikleri ve günümüz teknolojisinin getirdiği yeniliklerle harmanlanarak öğrencilerin ilgi ve dikkati çekilmeye çalışılmaktadır. Günümüzdeki öğrencilerin teknolojiyle bu kadar iç içe olması, dersin işlenişine bu yeniliklerin alınmasını gerekli kıldığı söylenebilir (Akbaş ve Toros, 2016).

2.2.5.6. İlgili Araştırmalar

Literatür incelendiğinde kavram karikatürlerinin akademik başarı, tutum, motivasyon, erişim düzeyi, kavramsal anlama düzeyi, kavram yanlışlıklarını giderme, sorgulayıcı ve eleştirel düşünme becerine etkisi gibi birçok alandaki etkisi araştırılmıştır. Araştırmalarda dikkati çeken ise kavram karikatürlerinin daha çok fen ve matematik alanında kullanıldığıdır. Sosyal bilgiler alanında az sayıda olan çalışmaların ise daha çok ortaokul düzeyinde yapıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalardan bazıları şu şekildedir:

Keogh ve Naylor (2000), çalışmalarında araştırmacı, öğretmen, aday öğretmen ve öğrencilerin görüşlerine başvurmuştur. Kavram karikatürlerinin tanımı ve önemli noktalarına değinilen bu çalışmada, katılımcıların birçoğu yapılan çalışmanın kendilerini ifade etmelerini sağlarken aynı zamanda başkalarının fikirlerini de öğrenmelerine imkan sağladığını belirtmiş ve uygulamayı faydalı bulmuşlardır.

Stephenson ve Werwick (2002), çalışmalarında, 'gölgenin oluşumu' ile ilgili konuda kavram karikatürü kullanımının etkisini araştırmıştır. Araştırmada yaş grubu 10 ile 11 arasında değişen öğrencilere konu ile ilgili çizimler gösterilmiş ve geri dönütler alınmıştır. Yapılan analizler sonucunda kavram yanlışlarının tespitinin yanında kavram karikatürlerinin etkisi belirtilmiştir.

Kabapınar (2005), çalışmasında kavram yanlışlarının giderilmesinde kavram karikatürü kullanımının etkisini araştırmıştır. Öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desende tasarlanan çalışmada, yapılan analiz sonucunda ise uygulamanın kavram yanlışlarını gidermede faydalı olduğu ve öğrencileri araştırma yapmak için cesaretlendirdiği tespit edilmiştir. Bu başarının sadece kavram karikatürü kullanımından dolayı olmadığı, tartışma ve araştırma süreçlerindeki sınıf içi iletişim ve etkileşimin kalitesine de bağlı olduğu belirtilmiştir.

Baysarı (2007), öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desende tasarlanan çalışmada veriler başarı testi ve fen tutum ölçeği ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda ise kavram karikatürleri ile yapılan öğretimin akademik başarı ve fen alanına yönelik tutumlarında beklenen değişimin gerçekleşmediği görülmüştür.

Morris, Merritt, Fairclough, Birrell ve Howitt (2007), yapmış oldukları çalışmada kavram karikatürlerinin öğrenme öğretme ortamlarındaki etki düzeyini araştırmıştır. Kendi aralarında iletişimi olmayan farklı üç okuldaki öğretmen ve öğrenciler üzerinde yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara göre kavram yanlışlarının tespiti ve düzeltilmesinde, dersin eğlenceli ve verimli geçmesinde kavram karikatürü kullanımının yararlı olduğunu tespit etmiştir.

Çaycı (2007), çalışmasında, belirlenen kavramların öğrenilmesini sağlamak ve fen bilimlerine karşı olan tutumda, kavramsal değişimin önemli bir parçası olan kavram değiştirme metinlerinin etkisini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Yapılan analizler sonunda uygulamanın yapıldığı deney grubunun başarı ortalaması yüksek çıkmıştır. Bu ise kavram öğrenmede kavramsal değişim yaklaşımının, geleneksel öğrenme yaklaşımından daha etkili olduğunu fakat tutum puanlarında aynı durumun olmadığı görülmüştür.

Alkan (2010), çalışmasında ortaokul öğrencilerinde kavram karikatürü ile yapılan öğretim etkinliklerinin akademik başarıya etkisini araştırmıştır. Haftada 3 saat olmak üzere toplamda 15 ders saati boyunca deney grubuna kavram karikatürü ile öğretim yapılırken kontrol grubuna programa dayalı normal öğretime devam edilmiştir. Uygulama bitiminde yapılan analiz sonuçlarına göre her iki grupta da akademik başarının arttığı fakat bu artışın deney grubu lehine daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Evrekli (2010), çalışmasında fen ve teknoloji dersinde zihin haritası ve kavram karikatürü ile zenginleştirilmiş öğretim etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarıları ve sorgulayıcı öğrenme becerilerine etkisini belirlemek için yapılmıştır. Yapılan uygulama sonunda öğrencilerin akademik başarı ve sorgulayıcı öğrenme becerilerinde artış olduğu görülmüştür.

Kılıç Özün (2010), çalışmasında hayat bilgisi dersinde kavram karikatürü kullanımının ders başarıları ve tutuma etkisini araştırmıştır. Yarı deneysel desende tasarlanan çalışmada yapılan analiz sonuçlarına göre deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ders başarıları, her iki grup için de öntest ve sontest puanlarına kıyasla son test lehine anlamlı bir farklılık göstermiştir. Araştırma her iki gruptaki öğrencilerin akademik başarılarında artış görülmüş fakat tutum puanları için bu durum gerçekleşmemiştir.

Tural (2011), çalışmasında öntest-sontest deneysel desende tasarlanmış, pilot ve esas uygulama şeklinde iki basamaklı olarak oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından geliştirilen 25 sorudan oluşan başarı testi ve bu testi destekleyici olması istenen görüşme formu, özdeğerlendirme formu, kavram yanlışlığı testi, örnek

etkinlik ve çalışma kağıtları hazırlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre kavramlara yönelik algı, başarı ve bilgi düzeyinde artışlar olduğu görülmüştür.

Baba (2012), çalışmasında sosyal bilgiler alanında yapılan bir çalışmadır. Öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desende tasarlanan araştırma toplamda 62 kişiden oluşan 5. sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgular kavram karikatürü kullanılarak yapılan öğretimin ders başarısı ve kalıcılığı arttırdığı fakat tutumlarında herhangi bir etki oluşturmadığı yönündedir.

Tokcan ve Alkan (2013), çalışmada kavram karikatürü etkinlikleri ile zenginleştirilmiş öğretimin öğrencilerinin akademik başarılarına etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre ise her iki grupta da başarının arttığı tespit edilmiş fakat bu başarı artışının deney grubu lehine daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu da kavram karikatürü ile desteklenen öğretimin programa dayalı öğretimden daha etkili olduğunu şeklinde yorumlanabilir.

Hejnova (2013), çalışmasında Çek Cumhuriyeti'ndeki ilkokullarda öğrenim gören öğrenciler üzerinde kavram karikatürünün etkisini araştırmıştır. Belirlenen kavram karikatürleri 10 öğretmene verilmiş ve uygulamaları istenmiştir. Uygulama bitiminde elde edilen bulgulara göre kavram karikatürlerinin hem öğretmenin mesleki gelişimi ve motivasyonu için hem de öğrencilerin motivasyon ve başarısı için faydalı bir yöntem olduğu tespit edilmiştir.

Atasayar (2015), çalışmasında, kavram karikatürü ile desteklenen fen öğretiminin öğrenci motivasyonuna etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre kavram karikatürleri ile desteklenen öğretimin 5. sınıf öğrencilerinin derse yönelik motivasyonlarını etkilemediği fakat öğrencilerde oluşan kavram yanlışlarını tespit etmede faydalı olacağı ifade edilmektedir.

Çelik (2016), çalışmasını, 8. sınıf öğrencilerinde “Yaşamımızdaki Elektrik” ünitesinde kavram karikatürleriyle desteklenen öğretimin bilimin doğası hakkındaki düşüncelerine etkisini tespit etmek amacıyla yapmıştır. Karma desende tasarlanan çalışmadan elde edilen bulgular ‘Bilimin Doğası’ konusu ile ilgili kavram yanlışlarının giderildiği ve akademik başarıyı arttırdığı yönündedir.

Minarechova (2016), çalışmasında bilimsel gerçeklerin öğrencilere öğretilmesi, öğrencilerin fikirlerindeki değişim ve gelişime kavram karikatürü kullanımının etkisini araştırmıştır. 4. sınıf öğrencileriyle yürüttüğü çalışmasında öğrencilerin temiz düşünce ve fikirlerinde oluşabilecek değişikliklere dikkat çekmiş ve uygulanan yöntemin etkili olduğunu ifade etmiştir.

Topkaya (2016), çalışmasında, adlı çalışma çevreye duyarlılık değerinin kazandırılmasında eğitici çizgi roman ve kavram karikatürü ile yapılan öğretimin karşılaştırılması amacıyla yapılmıştır. Çalışma iki deney grubu belirlendikten sonra yapılmıştır. Araştırma sonunda eğitici çizgi romanlarla öğretim yapılan grubun başarı puanı kavram karikatürü ile öğretim yapılan grubun başarı puanından daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir.

Barut ve Akbaba (2017), çalışmalarında betimsel ve içerik analizi yaklaşımı kullanılmış; karikatürlerin yaratıcı düşünme becerilerini arttırdığı yönünde tespit edilmiştir. Cinsiyet bağlamında yaratıcılık ise kız öğrencilerde erkeklere oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler alanına mizahın getirilmesi, yaratıcılık ve çok yönlü düşünme gibi birçok açıdan bu çalışmalar son derece önemlidir.

Şahin (2018), çalışmasında, kavram karikatürlerinin kavram öğrenme ve eleştirel düşünme becerisine etkisini araştırılmıştır. Karma desenin kullanıldığı çalışma sonucuna göre belirlenen konu ile ilgili öğrencilerin kavram yanılgılarının olduğu, deney grubunun kavram öğrenme ve eleştirel düşünme becerileri puanlarının kontrol grubundan daha yüksek olduğu; öğrencilerin bu yönetime yönelik olumlu görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

Balcı (2018), çalışmasında sosyal bilgiler dersinde “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde kavram karikatürü ile desteklenen öğretimin 7. sınıf öğrencilerinde akademik başarı ve derse karşı tutumlarına etkisini belirlemek için yapmıştır. Araştırma sonunda kavram karikatürü ile öğretim yapılan deney grubunun akademik başarısı ve derse karşı olan tutumu kontrol grubuna kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Şahin (2018), çalışmasını klasik deneysel desende tasarlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda, uygulamanın kavram karikatürlerinin geometri ve matematik dersine yönelik başarıyı ve tutumu olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Demirci (2019), çalışmasında dijital ve çalışma yaprakları destekli kavram karikatürü etkinlikleriyle öğretim yapılmıştır. Araştırma basit deneysel desende tasarlanmıştır. Araştırma sonucunda ise belirlenen kavramlar hakkında bilgilerinin eksik, kavram yanılgılarının ve kavram karmaşalarının ise fazla olduğuna ulaşılmıştır. Uygulanan çalışmanın kavram öğrenimini kolaylaştırdığı her iki grubun da kavramsal anlama düzeylerinde anlamlı bir farklılığın oluşmadığı görülmüştür.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, araştırmanın evreni, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve verilerin analizi açıklanmıştır.

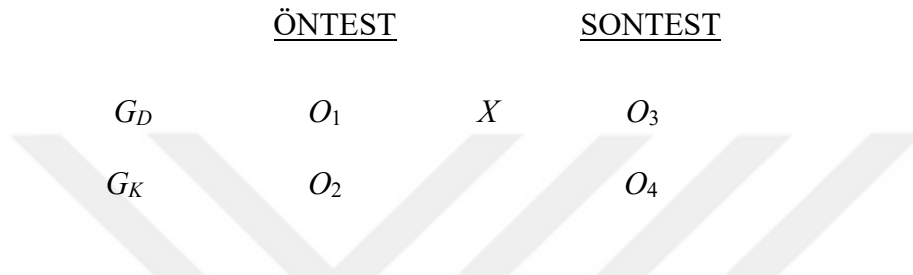
3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada 4.sınıf sosyal bilgiler dersi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında kavram karikatürü kullanımının öğrenci başarısına etki düzeyi araştırılmıştır. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desende tasarlanmıştır. Yarı deneysel araştırmalar birden çok değişken içerdiği için gerçek deneysel araştırmalara yakın özelliktedir. Deneysel çalışmalardan farkı ise bireylerin gruplara yerleşmesinden kaynaklanmaktadır. Çepni’ ye (2009) göre yarı deneysel desende, kişilerin deney ve kontrol gruplarına rastgele dağıtılması imkansız olabilir veya istenmeyebilir. Bu durumlara alternatif olarak yarı deneysel desen kullanılır. Bilimsel değer bakımından gerçek deneysel yöntemden hemen sonra gelen bu yöntem, eşitlenmemiş bu gruplara ön test ve son test uygulanması şeklinde uygulanır. Klasik ve yaygın bir şekilde kullanılan bu desende, daha önceden rastgele atama dışında bir yolla oluşturulmuş deney ve kontrol grubu olarak adlandırılan iki farklı grupla araştırmanın yapılması söz konusudur. Çalışmaya katılan denekler, deneysel işlemin öncesinde ve sonrasında olmak üzere bağımlı değişkenle ilgili değerlendirmeye tabi tutulur. Öntest- sontest sonuçlarındaki bağımlı değişkene ait ölçümler karşılaştırılarak bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi araştırılmaktadır (Büyüköztürk, 2014; Çakmak ve Çelik, 2016; Ekiz, 2017; Karasar, 2019).

Yarı deneysel desenler, değişkenleri kontrol etmenin zor olduğu alanlarda ve araştırma grubunun tesadüfi olarak belirlenmediği doğal okul koşullarında en çok kullanılan deneysel desen olarak görülmektedir (Ekiz, 2017). Bu nedenle bu çalışmada temel araştırma deseni olarak yarı deneysel desen kullanılmıştır. Bu desen bir deney ve bir kontrol grubu içerir ancak katılımcılar rastgele belirlenmez. Grupların ön test puanları arasında anlamlı bir farklılık yoksa göreceli olarak

grupların denklüğinden bahsedilebilir. Denencelerin test edilmesinde, her iki grubun ön testten son teste değişim gösteren puanları, anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için karşılaştırılır (Bulduk, 2003; Christensen; 2004: Akt: Dereli, 2008). Bu nedenle çalışma için sınıflar oluşturulmamış, deney ve kontrol gruplarının belirlenmesi için ön başarı testi, hazır olan 4 tane 4. sınıfa uygulanmıştır. Bu araştırmada kullanılan deneysel desen şekil 11’de sembollerle gösterilmiştir.

Şekil 11: Ön test-Son test Kontrol Gruplu Desen (Büyüköztürk, 2014)

Şekil 11’de G_D ; deney grubunu, G_K ; kontrol grubunu, O_1 ve O_3 ; deney grubuna uygulanan ön test ve son test ölçümlerini, O_2 ve O_4 ; kontrol grubuna uygulanan ön test ve son test ölçümlerini, X ; deney grubundaki deneylere uygulanan bağımsız değişkeni (uygulanan öğretim modelini) belirtmektedir. Bu çalışmada kullanılan deneysel desen Tablo 3’te belirtilmiştir.

Tablo 3: Araştırmanın Deneysel Deseni

Gruplar	Deney Grubu	Kontrol Grubu
Ön Test	*Başarı testi	*Başarı testi
Deneysel İşlem	Kavram Karikatürlerine dayalı öğretim etkinlikleri	Programa dayalı öğretim etkinlikleri
Son Test	*Başarı testi	*Başarı testi

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018-2019 eğitim öğretim yılı Düzce ili, Gümüşova ilçe merkezindeki bir ilkokulda öğrenim gören 4.sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Burada öğrenim gören 4. sınıfların tamamına ön test uygulanmış,

sonrasında ise deney ve kontrol grupları belirlenmiştir. Başarı ortalamaları birbirine yakın olan iki sınıftaki toplam 80 öğrenciyle çalışma yürütülmüştür. Ünite bitiminde her iki grubun başarı ortalamasını tespit etmek için son başarı testi uygulanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkeni kavram karikatürü yaklaşımı ile öğretim iken bağımlı değişkeni ise öğrencilerin ders başarısıdır. Deney ve kontrol grubundaki deneklerin özellikleri Tablo 4'deki gibidir.

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Deneklerin Özellikleri

Gruplar	Kız	Erkek	N
Deney	17	23	40
Kontrol	19	21	40
Toplam	36	44	80

Tablo 3'te belirttiği gibi çalışmaya toplam 80 öğrenci katılmıştır. Bu 80 öğrencinin 40'ı deney, 40'ı kontrol grubunda bulunmaktadır. Deney grubu öğrencilerinin 17 tanesi kız, 23 tanesi ise erkektir. Kontrol grubu öğrencilerinin 19 tanesi kız, 21 tanesi ise erkektir.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Başarı Testi

Çalışmaya katılan 80 4. sınıf öğrencisine uygulanan başarı testi oluşturulurken 4. sınıf sosyal bilgiler dersi müfredatı ve 'üretim, dağıtım ve tüketim' öğrenme alanı kazanımları doğrultusunda hazırlanmıştır. Ders kitapları, eba gibi çeşitli eğitim platformlarından, sınavlara hazırlık kitaplarından faydalanılarak ve araştırmacı ile alan uzmanların görüşlerine de dayanılarak 44 adet çoktan seçmeli bir pilot çalışma hazırlanmış (EK 4); Çiftçi' ye (2011) göre geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının yapılması amacıyla ilçedeki farklı okullarda öğrenim gören 143 beşinci sınıf öğrencisine uygulanmış ve testin maddelerinin zorluk ve ayırt ediciliklerine yönelik veri analizi yapıldıktan sonra sonuçlar Tablo 5'te belirtilmiştir.

Tablo 5: Başarı Testi Pilot Uygulama Madde Analizi

Soru	Madde Güçlük İndeksi	Madde Ayırt Edicilik İndeksi
1	0,75	0,23
2	0,68	0,47
3	0,78	0,26
4	0,65	0,42
5	0,97	0,05
6	0,38	0,02
7	0,96	0,34
8	0,60	0,10
9	0,61	0,60
10	0,80	0,39
11	0,86	0,26
12	0,55	0,63
13	0,43	0,07
14	0,65	0,63
15	0,71	0,15
16	0,64	0,55
17	0,36	0,47
18	0,72	0,50
19	0,55	0,47
20	0,78	0,42
21	0,80	0,34
22	0,52	0,68
23	0,47	0,42
24	0,76	0,42
25	0,76	0,31
26	0,34	0,42
27	0,77	0,44
28	0,71	0,57
29	0,31	0,26
30	0,35	0,21
31	0,52	0,31
32	0,61	0,65
33	0,55	0,63
34	0,34	0,15
35	0,63	0,47
36	0,42	0,57
37	0,52	0,57
38	0,56	0,18
39	0,34	0,15
40	0,56	0,60
41	0,50	0,36
42	0,65	0,31
43	0,50	0,63
44	0,69	0,50

44 soruluk pilot çalışma 143 5. sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Alt Grup- Üst Grup yöntemi ile madde analizleri yapılmıştır. Madde analizi, testte yer alan maddelerin uygulamasından elde edilen sonuçların seçilen ölçüte göre kullanıma uygun olup olmadığını, kullanıma uygun değilse bunun olası sebeplerini anlamak ve amaca hizmet etmesini sağlamak için gerekli düzeltmeleri yapma şeklinde ifade edilebilir. Bu yöntemde madde güçlük indeksi (p), madde ayrıcılık indeksi (r) ve çeldirici seçenek analizi önemlidir (Akyıldız ve Karadağ, 2018; Baysarı, 2007; Evrekli, 2010; Güngör, 2018; Kara, 2017; Şenocak, 2018; Tan, 2008). Çiftçi' ye (2011) göre maddelerin analizi şu şekildedir:

1. Öğrenci cevapları, doğru olanlar için 1 ve boş bırakılanlar ve birden fazla seçeneği işaretleyenler veya yanlış cevaplananlar 0 ile puanlanır. Bu şekilde öğrencilerin vermiş oldukları doğru cevaplarla test puanları hesaplanır.

2. Test puanlarına göre öğrenci cevap kağıtları en yüksekten en düşük puana göre sıralanır. En yüksek test puanını alan grubun % 27'si ile en düşük puanı alan grubun % 27'si alınarak, sırasıyla üst grup ve alt grup şeklinde adlandırılır. Ortada kalan grubun % 46'sı ise analize dahil edilmez.

3. Üst ve alt grupta ayrı ayrı o maddeye verilen cevaplardan tüm seçeneklere yapılan işaretler, boş bırakılmış ve erişilmemiş olanlar sayılarak her bir madde ve seçeneklerine ilişkin frekans tablosu hazırlanır. Frekanslar, Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Frekans Tablosu

Soru No	A*	B	C	D	Toplam
Üst Grup	n(Aü)	n(Bü)	n(Cü)	n(Dü)	N(ü)
Alt Grup	n(Aa)	n(Ba)	n(Ca)	n(Da)	N(a)
Toplam	n(A)	n(B)	n(C)	n(D)	N

*Doğru Cevap

Madde güçlük indeksi: n(dü) maddeyi üst grupta doğru cevaplayanların sayısını, n(da) maddeyi alt grupta doğru cevaplayanların sayısını, N ise alt ve üst gruptaki toplam birey sayısını ifade etmek üzere aşağıdaki formül aracılığıyla hesaplanır (Koltuk ve Yayla, 2016; Nartgün, 2002; Özcan vd, 2014): Tablo 7' de madde analizi verilmiştir.

Tablo 7: Madde Analizi

Soru No	A*	B	C	D	Toplam
Üst Grup	20	14	8	8	50
Alt Grup	8	10	20	12	50
Toplam	28	24	28	20	100

*Doğru Cevap: A

$$p_i = [n(dü) + n(da)] / N$$

$$= (20+8)/100=0,28$$

Madde ayırt edicilik indeksi: $n(dü)$ maddeyi üst grupta doğru cevaplayanların sayısını, $n(da)$ maddeyi alt grupta doğru cevaplayanların sayısını ve $N(ü)$ üst gruptaki birey sayısını, $N(a)$ alt gruptaki birey sayısını ifade etmek üzere aşağıdaki formül aracılığıyla hesaplanır (Koltuk ve Yayla, 2016; Nartgün, 2002; Özcan vd, 2014):

$$r_i = [n(dü) - n(da)] / N(ü) \text{ veya}$$

$$r_i = [n(dü) - n(da)] / N(a)$$

$$r_i = [20 - 8] / 50 = 0.24$$

Bulunan (p) ve (r) değerleri maddenin verilen cevapla nasıl işlediği hakkında bilgi verir. Madde güçlük indeksi soruları doğru cevaplayan öğrencilerin oranı olarak tanımlanmaktadır. İyi bir başarı testinde p değerinin 0.20'den yüksek olması gerekli kriterlerden biridir. Ayrıca, madde ayırt edicilik indeksinin de bir başarı testi için 0.20'den yüksek olması önerilmektedir (Özçakır, 2013). Özetle (p) ve (r) değeri 0,5 civarında olan maddeler iyi maddelerdir. Bu şekildeki maddeler seçilip teste alınabilir. Madde güçlük ve ayırt edicilik indekslerinin yorumu Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Madde güçlük ve ayırt edicilik indeksi (Özcan vd., 2014)

Madde Güçlük İndeksi(p)	Madde Ayırt Edicilik İndeksi (r)	Yorumu
0,90 dan fazla	-	Etkili bir öğretim varsa tercih edilmelidir.
0,60-0,90	$r > 0,20$	İyi bir maddedir.
0,60-0,90	$r < 0,20$	Üzerinde çalışılması gereken bir maddedir.
$P < 0,60$	$r > 0,20$	Zor fakat ayırt edici bir maddedir.
$P < 0,60$	$r < 0,20$	Zor fakat ayırt edici olmayan maddedir.

Yapılan analiz sonuçlarına göre 44 soruluk başarı testinde 4 ve 6 numaralı sorular iyi maddeler oldukları halde benzerine yer verildiğinden, 19, 22, 23, 30, 31, 36, 37, 43 numaralı sorular istenilen güçlükte fakat ayırt ediciliği istenilen seviyenin üzerinde yüksek standartlar isteyen maddeler olduğundan (İlhan, 2016); 6, 13, 34, 38, 39 numaralı sorular ise zor fakat ayırt ediciliği olmayan maddeler olduğundan, 5, 7, 8, 15 numaralı sorular ise ayırt ediciliği düşük p değeri ise 0,90' ın üzerinde olduğundan (Kara, 2017) başarı testinden çıkarılmıştır. Geriye kalan toplam 25 soru ile başarı testi (EK 5) oluşturulmuştur.

3.3.2. Kavram Karikatürü Etkinlik Yaprakları

Araştırmada uygulama aracı olarak kullanılacak kavram karikatürleri hazırlanmadan önce 4. sınıf sosyal bilgiler dersi müfredatında yer alan “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı kazanımları tespit edilmiştir. MEB’e (2018) göre kazanımlar şu şekildedir:

1. İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.
2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanır.
3. Sorumluluk sahibi bir birey olarak bilinçli tüketici davranışları sergiler.
4. Kendine ait örnek bir bütçe oluşturur.
5. Çevresindeki kaynakları israf etmeden kullanır.

Bu kazanımlar dikkate alınarak “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içerisinde yer alan “isteklerimiz, ihtiyaçlarımız, ailemde ve çevremde ekonomik faaliyetler, bilinçli tüketici olalım, belgemizi alalım, ayağımızı yorganımıza göre uzatalım, tüketime evet israfa hayır” konu başlıkları ile ilgili olarak 20 adet kavram karikatürü (EK 6) oluşturulmuştur. Bu doğrultuda hazırlanan kavram karikatürleri konu başlıkları ile 4. sınıf sosyal bilgiler dersi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı kazanımları (EK 7) de verilmiştir.

Kavram karikatürleri hazırlanırken konuşmaların kısa ve öz olması, bilimsel fikirleri içermesi, konuya ilişkin kavram yanlışlarını çıkarma, kitabi cümlelerden kaçınılması tartışma ortamı yaratma, doğru bilinen yanlışlar üzerine dikkat çekilerek öğrencilerin kendi düşüncelerini sorgulamalarını sağlama, konuya ilişkin doğru ve yanlış ifadeleri aynı anda verme gibi kavram karikatürü hazırlama ilkeleri dikkate alınmıştır (Kara, 2017). Kavram karikatürlerinin metinleri araştırmacı tarafından yazıldıktan sonra tasarım, çizim ve baskı aşamaları alanında uzman grafiker tarafından çizilmiştir. A4 kağıtlarına basılan kavram karikatürleri aynı zamanda A3 boyutunda afiş şeklindeki parlak kağıtlara basılmıştır. Bunlara ek olarak hazırlanan kavram karikatürleri çalışmanın uygulayıcısı olan sınıf öğretmenine bilgisayar ortamında da verilmiştir. Araştırmacı tarafından oluşturulan kavram karikatürlerinin güvenilirliği ve geçerliliği konusunda alanında uzman kişilerin görüşleri alınmıştır. Görüşler doğrultusunda hazırlanan kavram karikatürlerinde gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması öncesinde uygulamaya başlamadan önce gerekli yasal izinlerin alınması için başvuruda bulunulmuştur. Veri toplama araçları 25 sorudan oluşan başarı testi ve konu kapsam geçerliliğini sağlayan 20 adet kavram karikatüründen oluşmaktadır. 25 soruluk başarı testi her iki gruba da uygulanmıştır. Süreç sonrasında ise deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilerin tamamına öğrencilerin akademik başarılarına kavram karikatürleri tekniğinin etkisini tespit etmek için 25 soruluk başarı testi tekrar uygulanmış, çalışmanın verileri toplanmıştır.

3.4.1. Uygulama Süreci

Araştırmanın yürütüldüğü ilköğretim okulunun 4. sınıflarının tamamına ön başarı testi uygulanmıştır. Başarı ortalamaları birbirine yakın olan iki sınıftaki toplam 80 öğrenciyle çalışma yürütülmüştür. Çalışma, deney ve kontrol gruplarında toplamda 15 ders saati olmak üzere 5 haftada tamamlanmıştır. Çalışmada kontrol grubu öğrencilerine mevcut yapılandırmacı öğrenme kuramına göre düzenlenmiş programa dayalı öğretim etkinlikleri, deney grubu öğrencilerine ise yapılandırmacı öğrenme kuramına göre düzenlenmiş ve kavram karikatürleri ile zenginleştirilmiş ders planları uygulanmıştır.

Deney grubu öğrencilerine uygulama öncesinde mevcut uygulamadaki programa ek olarak kavram karikatürleriyle zenginleştirilmiş öğretim etkinliklerinin yapılacağı belirtilmiştir. Çalışmadaki amacın kavram karikatürleriyle yapılan öğretimin öğrenci başarısını nasıl etkilediği olup; bu amaç doğrultusunda kendilerinin denek olarak seçildiği söylenmiştir. Deney grubundaki derslerde kavram karikatürleri etkinlik kağıtları A3 boyutunda renkli kağıtlara hem de projeksiyon aleti aracılığıyla ekrana yansıtılarak öğrencilerin dikkati çekecek biçimde sınıfta sunulmuştur. Aynı zamanda çalışma yaprağı haline getirilen kavram karikatürleri öğrencilere bireysel olarak verilmiş ve öğrencilerden konu hakkında bireysel görüşlerini yazmaları istenmiştir.

Ünite sonunda son test uygulanmış; elde edilen verilerin SPSS paket programı ile istatistiksel veri analizi yapılmıştır. Yapılan analizler yorumlanmış ve elde edilen veriler raporlaştırılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan veriler, verilerin özelliklerine uygun istatistiksel teknikler kullanılarak bilgisayar ortamında SPSS–20.00 (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılarak çözümlenmiş, bulgular tablolar halinde verilmiş, değerlendirmeler yapılmıştır. Analizlerde Wilcoxon İşaretler Sıralı Testi uygulanmıştır. Deney grubu ve kontrol grubu arasındaki puan farklılıkları içinse Mann Whitney U testi tercih edilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinden önce deney ve kontrol gruplarının bağımlı değişkenine ilişkin betimsel analizler yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 9’de verilmiştir.

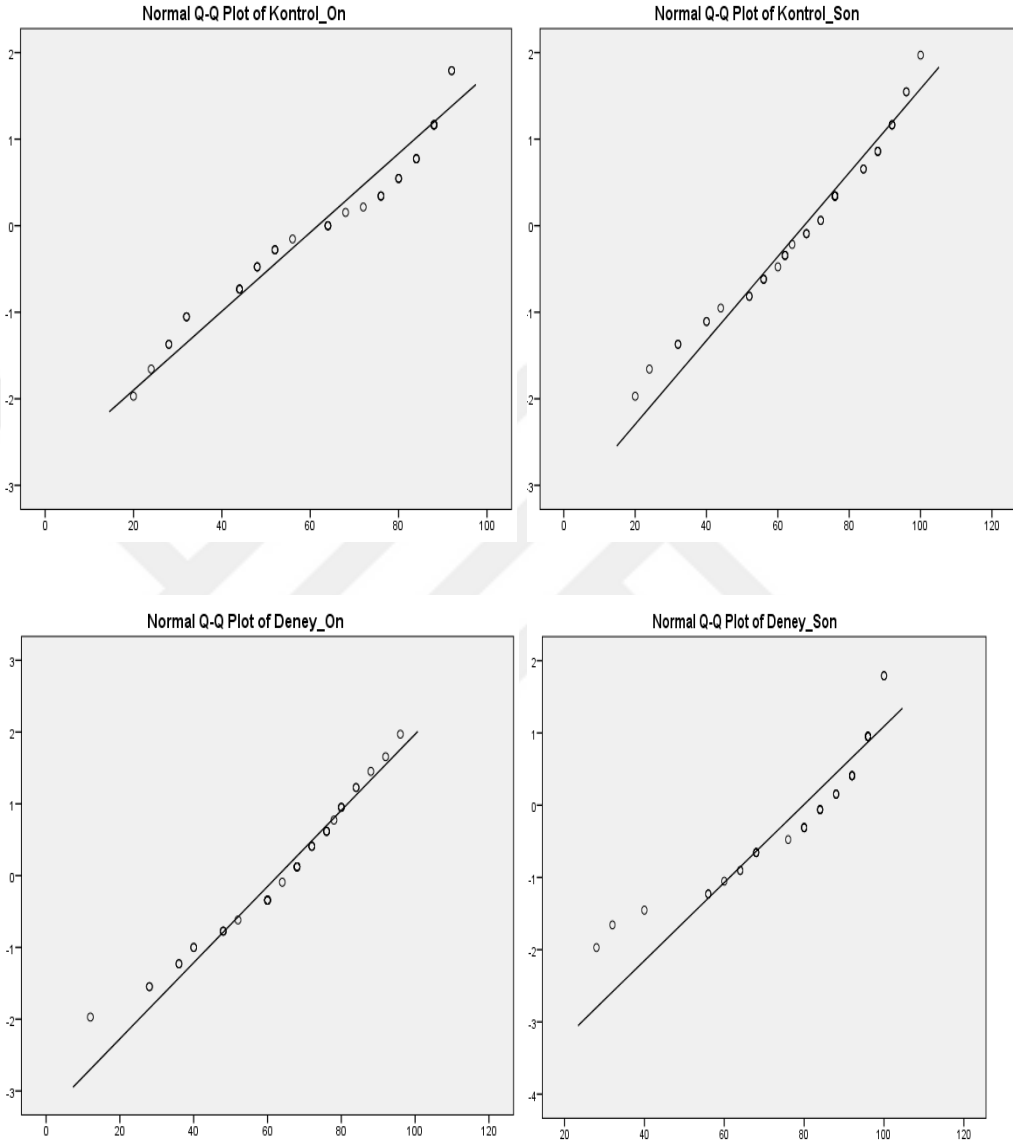
Tablo 9: Kavram Karikatürü Başarı Ön Test ve Son Test Puanlarının Betimsel İstatistikleri

Grup	n	$\bar{X}$	S	Çarpıklık Katsayısı	Çarpıklık Standart Hata	Çarpıklık / Standart Hata	Basıklık Katsayısı	Basıklık Standart Hata	Basıklık / Standart Hata
Kontrol Ön Test	40	61,70	21,94	-0,270	0,374	-0,72	-1,210	0,733	-3,23
Kontrol Son Test	40	67,35	20,63	-0,538	0,374	-1,43	-0,342	0,733	-0,91
Deney Ön Test	40	62,85	18,84	-0,667	0,374	-1,78	0,200	0,733	0,53
Deney Son Test	40	79,80	18,49	-1,257	0,374	-3,36	1,100	0,733	2,94

Tablo 9 incelendiğinde deney grubunun öntest ortalaması $\bar{X}=62,85$ kontrol grubunun öntest ortalaması $\bar{X}=61,70$; deney grubunun sontest ortalaması $\bar{X}=79,80$ kontrol grubunun sontest ortalaması ise $\bar{X}=67,35$ olarak belirlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının uygulama öncesi başarı ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Çarpıklık katsayısının çarpıklığın standart hatasına ve basıklık katsayısının basıklığın standart hatasına oranının -1,96 ile +1,96 aralığında olması normal dağılım olduğunu göstermektedir (Can, 2014). Tablo 9 incelendiğinde oranların beklenen aralıkta olmadığı tespit edilmiştir. Şekil 12’de deney ve kontrol grupları normallik dağılımını gösteren Q-Q histogramları verilmiştir.

Şekil 12: Deney ve kontrol grupları normallik dağılımını gösteren Q-Q histogramları

Hem basıklık-çarpıklık katsayısının kendi hata katsayılarına bölümlerinden elde edilen değerler hem de normalliği gösteren Q-Q histogramları dağılımın doğrusal ve normal olmadığını göstermektedir. Parametrik olmayan istatistiklerde bağımlı örneklem t testinin yerine Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmaktadır (Ekiz, 2017; Kalaycı, 2006; Akt: Konak ve Çıtak, 2018). Deney grubu ve kontrol grubu arasındaki puan farklılıkları içinse Mann Whitney U testi tercih edilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi *programa dayalı öğretim etkinliklerinin yapıldığı kontrol grubunun öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?* olarak belirlenmiştir. Bu alt problem doğrultusunda kontrol grubuna uygulama öncesinde ve sonrasında başarı testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 10'da görülmektedir.

Tablo 10: Kontrol grubu kavram karikatürü testi ön test ve son test puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test (Kontrol Grubu)	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	14	15,36	215,00	-1,857*	0,063
Pozitif Sıra	22	20,50	451,00		
Eşit	4				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde kontrol grubu öğrencilerinin başarı testinden aldığı öntest ve sontest puanları arasında anlamlı bir farklılığın oluşmadığını göstermektedir [$z = -1,857$; $p > 0,05$]. Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamlarına göre pozitif sıra lehine fark olduğu ancak bunun anlamlı olmadığı görülmektedir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın ikinci alt problemi *kavram karikatürlerine dayalı öğretim etkinliklerinin yapıldığı deney grubunun öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?* olarak belirlenmiştir. Bu alt problem doğrultusunda deney grubuna uygulama öncesinde ve sonrasında başarı testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11: Deney Grubu Kavram karikatürü testi Ön test ve Son Test puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test-Ön Test (Deney Grubu)	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	2	4,75	9,50	-5,246*	0,000
Pozitif Sıra	36	20,32	731,50		
Eşit	2				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 11 incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin başarı testinden aldığı puanlar arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$z = -5,246$; $p < 0,05$]. Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamına göre pozitif sıra lehine fark olduğu ve bunun anlamlı olduğu görülmektedir. Araştırma verileri deney grubu öğrencilerinin kavram karikatürü ile yapılan öğretimden olumlu yönde etkilendiği göstermektedir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın üçüncü alt problemi *kontrol ve deney grupları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?* olarak belirlenmiştir. Belirlenen alt problem doğrultusunda kontrol ve deney grubu arasında puan farklılığının olup olmadığına ilişkin analizler Mann Whitney U testi ile yapılmıştır. Grupların başarı öntest ve sontest puanlarındaki değişimi incelemek için ise Wilcoxon İşaretli Sıralar testi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12: Kontrol ve deney grubu ön test ve son test puanları arası farklılığı gösteren Mann Whitney U testi sonuçları

Değişken	Grup	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Ön Test Puanları	Kontrol	40	40,38	1615,00	795,00	0,962
	Deney	40	40,63	1625,00		
	Toplam	80				
Son Test Puanları	Kontrol	40	32,80	1312,00	492,00	0,003
	Deney	40	48,20	1928,00		
	Toplam	80				

Tablo 12 incelendiğinde kontrol ve deney grupları arasındaki ön test ve son test puanları arasındaki farklılaşmayı gösteren Mann Whitney-U testi sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin kontrol grubu ve deney grubu arasında ön test puanları açısından anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı tespit edilmiştir. ($U=795,00$; $p>0,05$). Deney grubunun sıra ortalamasının 40,63 kontrol grubunun sıra ortalamasının ise 40,38 olduğu görülmektedir. Bu da deney grubunun ortalamasının kontrol grubundan az oranda da olsa yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 12 incelendiğinde ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin son test puanlarının kontrol ve deney grubu arasında deney grubu lehine anlamlı farkın olduğu tespit edilmiştir ($U=492,00$; $p<0,05$). Son testte deney grubunun sıra ortalamasının 48,20 kontrol grubunun sıra ortalamasının ise 32,80 olduğu görülmektedir. 4. sınıflar sosyal bilgiler dersi üretim, dağıtım ve tüketim ünitesinde kavram karikatürü kullanımının başarıya etkisinin araştırıldığı bu çalışmadan elde edilen sonuçlar deney grubu ile yürütülen kavram karikatürü destekli öğretimin programa dayalı öğretimden daha etkili olduğu şeklinde ifade edilebilir.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın dördüncü alt problemi *kontrol grubu ön test ve son test puanları öğrencilerinin cinsiyetleri yönünden anlamlı farklılık göstermekte midir?* olarak belirlenmiştir. Belirlenen alt problem doğrultusunda kontrol ve deney grupları arasındaki cinsiyet yönünden oluşabilecek değişimi incelerken Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 13 'de görülmektedir.

Tablo 13: Kontrol grubu ön test ve son test puanları arası farklılığı öğrencilerin cinsiyetleri gösteren Mann Whitney U testi sonuçları

Değişken	Cinsiyet	n	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Kontrol Grubu Ön Test Puanları	Kız	19	22,29	423,50	165,50	0,356
	Erkek	21	18,88	396,50		
	Toplam	40				
Kontrol Grubu Son Test Puanları	Kız	19	22,18	421,50	167,50	0,384
	Erkek	21	18,98	398,50		
	Toplam	40				

Tablo 13 incelendiğinde kontrol grubunun ön test ve son test puanları arası farklılığı öğrencilerin cinsiyetleri yönünden gösteren Mann Whitney-U testi sonuçları görülmektedir. Yapılan analizler kontrol grubunun ön test puanlarının öğrencilerin cinsiyetleri yönünden istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir ($U=165,00$; $p> 0,05$). Kız öğrencilerin sıra ortalamalarının (Sıra ort.: 22,29) erkek öğrencilerin sıra ortalamalarından (Sıra ort.: 18,88) daha yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 13'deki analiz sonuçlarına göre kontrol grubu son test puanlarının öğrencilerin cinsiyetleri yönünden anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir ($U=167, 50$; $p>0, 05$). Kız öğrencilerin sıra ortalamalarının (Sıra ort.: 22, 18) erkek öğrencilerin sıra ortalamalarından (Sıra ort. 18, 98) daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın beşinci alt problemi *deney grubu ön test ve son test puanları öğrencilerinin cinsiyetleri yönünden anlamlı farklılık göstermekte midir?* olarak belirlenmiştir. Belirlenen alt problem doğrultusunda kontrol ve deney grupları arasındaki cinsiyet yönünden oluşabilecek değişimi incelerken Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonuçları Tablo 14'te görülmektedir.

Tablo 14: Deney grubu ön test ve son test puanlar arası farklılığı öğrencilerin cinsiyetleri gösteren Mann Whitney U testi sonuçları

Değişken	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p
Deney Grubu Ön Test Puanları	Kız	17	22,82	388,00	156,00	0,277
	Erkek	23	18,78	432,00		
	Toplam	40				
Deney Grubu Son Test Puanları	Kız	17	23,47	399,00	145,00	0,164
	Erkek	23	18,30	421,00		
	Toplam	40				

Tablo 14 incelendiğinde deney grubunun ön test ve son test puanları arası farklılığı öğrencilerin cinsiyetleri yönünden gösteren Mann Whitney-U testi sonuçları görülmektedir. Yapılan analizler kontrol grubunun ön test puanlarının öğrencilerin cinsiyetleri yönünden istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmadığını

göstermektedir ($U=156,00$; $p>0,05$). Kız öğrencilerin sıra ortalamalarının (Sıra ort.:22,82) erkek öğrencilerin sıra ortalamalarından (Sıra ort.: 18,78) daha yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 14'deki analiz sonuçlarına göre deney grubu son test puanlarının cinsiyetleri yönünden anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir ($U=145, 00$; $p> 0, 05$). Kız öğrencilerin sıra ortalamalarının (Sıra ort.: 23, 47) erkek öğrencilerin sıra ortalamalarından (Sıra ort.: 18, 30) daha yüksek olduğu görülmektedir. Analizler sonunda öğrencilerin cinsiyetleri yönünden her iki grupta da uygulama öncesi ve sonrasında yapılan başarı testi sonuçlarına göre anlamlı bir farklılığın oluşmadığı görülmüş fakat gruplar kendi içinde değerlendirildiğinde kız öğrencilerin ortalamasının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

4. sınıf sosyal bilgiler dersi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesinde kavram karikatürü kullanımının öğrenci başarısına etkisinin araştırıldığı bu çalışmada şu şekilde sonuçlara ulaşılmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın birinci alt problemi, *programa dayalı öğretim etkinliklerinin yapıldığı kontrol grubunun öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?* olup belirlenen amaçlar doğrultusunda Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır. Tablo 10'daki sonuçlara göre programa dayalı öğretim etkinliklerinin yapıldığı kontrol grubunda ön test ve sontest puanlarında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüş [$z=-1,857$; $p>0,05$], oluşan puan farklılıklarının sıra ortalaması ve toplamlarına göre pozitif sıra lehine fark oluşturduğu fakat bu durumun anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kontrol grubunda herhangi bir farklılaşmanın olmaması manidar bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun yaşanmasında derse karşı olumsuz tutum geliştirme, dersin işlenişinde çeşitli aksaklıkların yaşanması, öğretmen ve öğrencilerden kaynaklı sorunlar, materyal kullanımı ve uygun yöntem tekniğin seçilememesi gibi birden fazla nedenin etkili olabileceği düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar Abu (2017) tarafından yapılan çalışmayla benzerlik göstermekte fakat programa dayalı öğretimin yapıldığı kontrol grubunda başarının arttığını ifade eden (Alkan, 2010; Akbaş ve Toros, 2016; Baba, 2012; Balcı, 2018; Baysarı, 2007; Ceylan, 2015; Çelik, 2016; Çinici vd, 2014; Erdağ, 2011; Külekci, 2019; Sidekli vd., 2014; Şahin 2018; Şenocak, 2018; Taşkın, 2014) benzerlik göstermemektedir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın ikinci alt problemi, *kavram karikatürlerine dayalı öğretim etkinliklerinin yapıldığı deney grubunun öntest ve sontest puanları arasında anlamlı*

farklılık var mıdır? olup belirlenen amaç doğrultusunda Wilcoxon İşaretli Sıralar testi kullanılmıştır. Tablo 11'deki sonuçlara göre kavram karikatürüne dayalı öğretim etkinliklerinin yapıldığı deney grubunda öntest ve sontest puanlarında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir [$z=-5,246$; $p<0,05$]. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre deney grubu öğrencilerinin kavram karikatürüne dayalı öğretim etkinliklerinden beklenen başarıya ulaşıldığı ifade edilebilir. İlgili literatür incelendiğinde deney grubunda başarının arttığını ifade eden (Alkan, 2010; Akbaş ve Toros, 2016; Baba, 2012; Balcı, 2018; Baysarı,2007; Ceylan, 2015; Çelik, 2016; Çinici vd, 2014; Demirel ve Aslan, 2014; Erdağ, 2011; Evrekli, 2010; Gölgeli ve Saraçoğlu, 2011; Külekci, 2019; Sidekli vd., 2014; Şahin 2018; Şenocak, 2018; Taşkın, 2014; Tokcan ve Alkan, 2013; Topcubaşı ve Polat, 2014) çalışmalarla örtüştüğü görülmektedir.

Kavram karikatürü kullanımının akademik başarıyı olumlu bir şekilde etkilediğini belirten çalışmalar olmasına karşın olumlu bir şekilde etkilemediğini belirten çalışmalar da bulunmaktadır. Güngör (2018) 7. sınıf fen ve teknoloji dersi "insan ve çevre" ünitesinde, Kara (2017) ise 5. sınıf "yer kabuğu" ünitesinde kavram karikatürü kullanmanın akademik başarıyı etkilemediğini belirtirken; Baysarı (2007) ise hem başarı hem de derse karşı olan tutumu etkilemediğini, Şeyihoğlu ve Şahin (2019) "Dünya'nın Şekli ve Hareketleri" konusunda akademik başarıyı etkilemediğini fakat eleştirel düşünme becerilerinde pozitif yönde etki yarattığını belirtmiştir. Balım vd. ise (2008) fen öğretiminde kavram karikatürü kullanımını akademik başarıyı etkilemediğini fakat sorgulayıcı öğrenme becerisini etkilediğini belirtmiştir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın üçüncü alt problemi, *kontrol ve deney grupları öntest ve sontest puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?* olup belirlenen amaç doğrultusunda Mann Whitney U testi ve Wilcoxon İşaretli Sıralar testi ile analizler yapılmıştır. Tablo 12'deki analiz sonuçlarına göre uygulama öncesi yapılan başarı testinde her iki grupta da herhangi bir farklılaşmanın oluşmadığı görülmüştür ($U=795,00$; $p>0,05$). Uygulama bitiminde her iki gruba da uygulanan son başarı testinden elde edilen bulgulara göre kontrol grubunun sontest puanının uygulama öncesindeki puanına

göre anlamlı bir fark oluşturmadığı, deney grubunun ise sontest puanların öntest puanlarına göre yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre kavram karikatürüne dayalı öğretim etkinliklerinin programa dayalı öğretim etkinliklerinden daha etkili olduğu yönünde sonuç çıkarılmaktadır. Kavram karikatürü kullanımının başarıya etkisinin araştırıldığı çalışmalarda da başarıyı arttırdığı yönünde sonuçlar elde edilmiş olup üstte (birinci alt problemle ilişkili tartışma ve sonuç) belirtilmiştir.

Tüm bunlara ek olarak alan yazın incelendiğinde kavram karikatürü kullanımıyla ilgili pek çok alanda çalışmaların (derse yönelik tutum, motivasyon, kalıcılık, sorgulayıcı, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisi, kavram yanlışlarının tespiti ve kavramsal anlamaya etkisi gibi) yapıldığı görülmüştür. Abu (2017) ve Balcı (2018) sosyal bilgiler dersinde, Taşkın (2014) ve Şenocak (2018) ise fen öğretiminde kavram karikatürü kullanımının derse yönelik tutumu olumlu yönde etkilediğini ifade ederken, Baba (2012), Baysarı (2007) ve Yazar (2010) tutumun etkilenmediğini belirtmiştir. Koçoğlu (2012) ise karikatür kullanımının sosyal bilgiler dersinde tutuma yönelik olumlu etkisinin olduğunu belirtmiştir. Baba'ya (2017) göre tutum bireylerin herhangi bir kişi, olay ve duruma yönelik verilen geri dönütlerin temelindeki gerçek nedenler olup bireylerin öğrenmelerini olumlu ya da olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle eğitim öğretim sürecinde öğrenenlerde meydana gelen tutumları tespit edip verimli öğrenme ortamının gerçekleşmesini sağlama adına önemli olduğu ifade edilebilir. Konu ile ilgili diğer araştırmalarda ise Atasayar (2015) ve Çelik (2016) ortaokul fen alanında kavram yanlışlarının giderilmesinde; Külekci (2019) fen alanında, Demirci (2019) coğrafya alanında, Altunkara (2013) ise Ekoloji konusunda kavramsal anlamaya fayda sağladığını tespit etmiş; Şahin (2018) ise coğrafya eğitiminde motivasyon ve eleştirel düşünmeye olumlu katkısının olduğu belirtilmiştir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın dördüncü alt problemi *kontrol grubu ön test ve son test puanları öğrencilerinin cinsiyetleri yönünden anlamlı farklılık göstermekte midir?* olup belirlenen amaç doğrultusunda gruplar arasında cinsiyet bakımından oluşabilecek değişimler için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Tablo 13'deki analiz sonuçlarına bakıldığında Taşlıdere'nin (2013) elde ettiği sonuçlarla benzer şekilde

olduğu görülmüş; kontrol grubunun uygulama öncesinde ve sonrasında yapılan başarı testinden aldıkları puanların cinsiyetler açısından anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Kız ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları kıyaslandığında ise kız öğrencilerin puan ortalamalarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın beşinci alt problemi, *deney grubu ön test ve son test puanları öğrencilerinin cinsiyetleri yönünden anlamlı farklılık göstermekte midir?* olup belirlenen amaç doğrultusunda gruplar arasında cinsiyet bakımından oluşabilecek değişimler için Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Tablo 14'deki analiz sonuçlarına bakıldığında Taşlıdere'nin (2013) elde ettiği sonuçlarla benzer şekilde olduğu görülmüş; kontrol grubunun uygulama öncesinde ve sonrasında yapılan başarı testinden aldıkları puanların cinsiyetler açısından anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Kız ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları kıyaslandığında ise kız öğrencilerin puan ortalamalarının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Özetle dördüncü ve beşinci alt probleme ilişkin analiz sonuçlarına göre öğrencilerin cinsiyetleri yönünden her iki grupta da uygulama öncesinde ve sonrasında yapılan başarı testi sonuçlarına göre anlamlı bir farklılığın oluşmadığı fakat gruplar kendi içinde değerlendirildiğinde kız öğrencilerin ortalamasının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Kavram karikatürü kullanımının akademik başarıyı nasıl etkilediği yönünde üstte de belirtildiği gibi sayıca fazla çalışma bulunmaktadır. Bu araştırmada cinsiyetin etkisi de araştırılmış olup anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyet etkisinin araştırılması açısından araştırmanın gelecek araştırmalara örnek teşkil edeceği düşünülmektedir.

5.2.Öneriler

Araştırmanın bu bölümünde bulgulardan yola çıkılarak elde edilen sonuçlar ve tartışılan literatür doğrultusunda uygulama süreci ve araştırmalara yönelik bazı önerilere yer verilmiştir.

Uygulama Önerileri;

- 4. sınıf sosyal bilgiler dersi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı kazanımlarının öğretilmesinde ve akademik başarının arttırılmasında etkili olan kavram karikatürleri, bu dersin diğer ünitelerine ve 5. 6. 7.sınıf konularına da dahil edilebilir.
- Dersin her aşaması için kullanıma uygun olan kavram karikatürleri gerek öğretmen gerekse öğrenciler tarafından hazırlanıp derste kullanılabilir.
- Yapılandırmacı yaklaşımın hedef kazanımları için etkili bir yöntem olan kavram karikatürlerinin diğer derslerde kullanımı da arttırılabilir.
- Kavram karikatürlerinin doğasına uygun bir şekilde hazırlanması ve derste kullanılması beceri gerektiren bir süreçtir. Öğretmen adaylarının da bu becerileri kazanmaları gerekmektedir. Bu nedenle eğitim fakültelerinde okutulan derslerde de kavram karikatürü ile ilgili gerekli öğretimin yapılması sağlanabilir.

Araştırma Önerileri,

- Sosyal bilgiler dersinde akademik başarıya etkisinden ziyade tutum, motivasyon, eleştirel düşünme ve yaratıcı düşünme, kalıcılık gibi farklı konu başlıklarını içeren araştırmalar yapılabilir.
- Kavram yanılgılarının tespiti, kavramsal anlama düzeyi ve öğretmen adaylarının fikirlerinin alınması gibi farklı çalışma başlıkları seçilebilir.
- Çalışmadaki kavram karikatürleri araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Yapılacak araştırmalarda öğrencilerin hazırladığı kavram karikatürlerinin ve öğrenme ortamının bundan nasıl etkilendiği araştırılabilir.
- Fen ve matematik gibi belli ders ve belli konuların öğretimiyle sınırlı tutmadan her sınıf düzeyinde ve her derste kullanımının etki düzeyi araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Abu, M. (2017). *Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Karikatürleri Kullanımının Öğrencilerin Derse Yönelik Tutum ve Yaratıcı Düşünme Becerilerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Akbaş, Y. ve Toros, S.(2016). Sosyal Bilgiler Öğretiminde İnteraktif Kavram Karikatürleri Ve Kavram Haritaları Kullanımının Akademik Başarıya Etkisi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.11* (9).
- Akdoğan, Ş. ve Köksal, E.A.(2017). İlköğretim Fen Eğitiminde Kavram Yanılgıları Konusunda Yapılan Çalışmaların İçerik Analizi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*. 13(2), 232-260.
- Akengin, H., İbrahimoglu, Z.(2010). Sosyal Bilgiler Dersinde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına ve Derse İlişkin Görüşlerine Etkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 29 (2),1-19.
- Akkaya, A. (2011). *Karikatürlerle Dil Bilgisi Öğretimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aksoy, B. (2000). *Kavramlara Dayalı Jeomorfoloji Öğretimi Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ana Bilim dalı Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akıncı, B. (2015). *Zihin Haritası Kullanımının 6.Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarı, Kalıcılık ve Fene Yönelik Tutumlarına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi, Aksaray.
- Akyıldız, M. ve Karadağ, N. (2018). Farklı soru türlerinin güçlük ve ayırt edicilik düzeylerinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 112-122.
- Alkan, G. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Alkış, S. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinin Yağış Kavramını Algulamaları Üzerine Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

- Altunkara, S. (2013). *Ekoloji Konusunda Geliştirilen Kavram Karikatürlerinin Kavramsal Anlamaya Etkisinin Araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Ambarlı, A. (2010). *Türkiye’de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programları (Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aşıcıoğlu, E. A. (2001). *Yazısız Karikatürlerin Grafik Sanatındaki Yeri Yazısız Karikatür Uygulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ata, B. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, (Edt: Cemil Öztürk). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Atalay, O. ve Kılıç, Ö. (2015). Balık Kılıcı Yöntemi ile Vinç Kazası Olası Nedenlerinin Güncellenmesi. *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Dergisi*, 30 (1), 73-78.
- Atasayar Yamık, G. (2015). *Fen Eğitiminde Kavram Karikatürü Uygulamasının İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Motivasyonları Üzerindeki Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Atasoy, Ş. (2017). Kavram Karikatürü. (Edt: Zeynep Tatlı). *Kavram Öğretiminde Web 2.0*. Ankara: Pegem Akademi, 98-119.
- Avşar, S. (2007). *Tarih Öğretiminde Karikatür İmgesi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayas, A. (2016). Kavram öğrenimi. (Ed: Salih Çepni). *Kuramdan uygulamaya fen ve teknoloji öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 191-120.
- Aydın, G. (2009). *Zihin Haritalama Tekniğinin Dinlenen Anlamaya Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Aydoğan, S., Güneş, B., Çağlar, Ç., (2003). Isı ve Sıcaklık Konusunda Kavram Yanılgıları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 23(2), 111-124.
- Ayyıldız, N. (2010). *Coğrafya Öğretiminde Karikatür Materyali Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Baba, M. (2012). *İlköğretim öğrencilerine vatandaşlık bilinci kazandırmada kavram karikatürü kullanımının etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balcı, S. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi “Yaşayan Demokrasi” Ünitesinde Kavram Karikatürlerinin Kullanımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Balım, A.G., İnel, D. ve Evrekli, E. (2008). Fen Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Sorgulayıcı Öğrenme Becerileri Algılarına Etkisi. *İlköğretim Online*.7(1),188-202.
- Barut, D.ve Akbaba, D. (2017). 6.sınıf sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının yaratıcı düşünme becerilerine etkisi, *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1,(1)
- Barut, Ö. (2006). *İlköğretim 7.sınıf fen bilgisi konularının kavram haritaları ile öğretilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Batdı, V.(2014). Kavram Haritası Tekniği İle Geleneksel Öğrenme Yönteminin Kullanılmasının Öğrencilerin Başarıları, Bilgilerinin Kalıcılığı ve Tutumlarına Etkisi: Bir Meta-Analiz Çalışması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (42).
- Baysarı, E. (2007). *İlköğretim Düzeyinde 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi Canlılar ve Hayat Ünitesi Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrenci Başarısına, Fen Tutumuna ve Kavram Yanılgılarının Giderilmesine Olan Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Bekereci, Ü. (2016). *Balık Kılçığı Tekniğinin, ortaokul 6. Sınıf Fen Bilimleri Dersindeki Vücudumuzda Sistemler Ünitesinde Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Bedük, A. (2002). *Bilgi Çağı, Öğütlerde Bilginin Önemi Ve Bilgi Teknolojilerinin Öğütlere Sundukları Değişim Ve Olanaklar*. I.Ulusal Bilgi, Ekonomi Ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı, Hereke, Kocaeli.

- Berkant, H.G. Reyhanlioğlu, D. Ve Eren, İ.(2012). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eğitim Bilimine Giriş Dersindeki Temel Kavramlara Yönelik Yeterlikleri Ve Kavram Yanılgıları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8(1), 166-177.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Deneysel Desenler*, (4.Basım). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can, M. (2007). *İstatistiksel Süreç Kontrolünde Deney Tasarımlı Süreç Optimizasyonu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Can, A. (2014). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cengizhan, S. (2011). Modüler Öğretim Tasarımıyla Entegre Edilmiş Kavram Karikatürleri Hakkında Öğretmen Adaylarının Görüşleri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 36 (160).
- Ceylan, Ö. (2015). *Fen Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının 7.Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarına ve Bilişsel Yapılarına Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.
- Coştu, B., Ayas, A. & Ünal, S. (2007). Kavram yanılgıları ve olası nedenleri: *Kaynama kavramı*. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 123–136.
- Çakmak M. A. ve Çelik A. U. (2016). Sosyal Bilgiler Dersi ‘İpek Yolunda Türkler’ Ünitesi İçin Kavram Öğretim Materyali Geliştirme Çalışması. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(6), 70-79
- Çalışkan, F. (2005). *İlköğretim 4.sınıf sosyal bilgiler dersinde aktif öğrenme yöntemlerinden çözümlemeli öykü yönteminin öğrencilerin akademik başarılarına, tutumlarına ve aktif öğrenme düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Çatak, M. (2015). Türkiye’de sosyal bilgiler eğitim programlarının incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 19(62), 69-94.
- Çaycı, B. (2003). *İlköğretim Öğrencilerinin (4. ve 5. Sınıflar) Fen Bilgisi Dersine Karşı Olan tutumları ile Çevremizi Tanıyalım Ünitesinde Yer Alan Kavramların Öğrenilme Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Çaycı, B. (2007). *Kavram Öğreniminde Kavramsal Değişim Yaklaşımının Etkililiğinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, S. (2016). *Sosyal Bilgiler 7.Sınıf Öğretim Programı “Yaşayan Demokrasi” Ünitesinin Kazanımlarına Ulaşma Derecesinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Çeliköz, N. (1998). Kavram Öğrenme ve Öğretme İlkeleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2 (2), 69-76.
- Çepni, S. (2009). *Araştırma Ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çiftçi, T. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi Romanların Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çinici, A., Özden, M., Akgün,A., Herdem,K., Karabiber, H.L., Deniz, Ş.M. (2014). Kavram Karikatürleriyle Desteklenmiş Argümantasyon Temelli Uygulamaların Etkinliğinin İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.(18).
- Dabell, J.(2008). Using concept cartoons. *Mathematics Teaching Incorporating Micromath*, (209), 34-36.
- Demir, Y. (2008). *Kavram Yanılgılarının Belirlenmesinde Kavram Karikatürlerinin Kullanılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Demirel, R. Aslan, O. (2014). Kavram Karikatürleriyle Desteklenen Fen ve Teknoloji Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Kavramsal Anlamalarına Etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*.10 (2), 368-392.
- Demirci, S. (2019). *Dijital Ve Çalışma Yaprakları İle Desteklenmiş Kavram Karikatürlerinin Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Kavramsal Anlamaya Etkisinin Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Trabzon.
- Demirtaş, B. (2006). *Kimya Deneylerinde V Diyagramları ile Öğretim Etkinliklerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

- Dereli, M. (2008). *Tamsayılar Konusunun Karikatürle Öğretiminin Öğrencilerin Matematik Başarılarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Doğanay, A. (2005). Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Edt: C.Öztürk ve D. Dursun). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 17-52.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 78-79.
- Dönmez, C. (2003). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. (Ed. Cemalettin Şahin). *Sosyal Bilgiler*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Dönmez, C., Yazıcı, K., Sabancı, O. (2007). Sosyal Bilgiler Derslerinde Grafik Düzenleyicileri Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5 (3), 437-459
- Dündar, H. (2007). *Kavram Analizi Stratejisinin Öğrencilerin Kavram Öğrenme Başarısı ve Hayat Bilgisi Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Dündar, H. (2011), Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi, (Ed: B. Tay, A. Öcal, Adem). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ekiz, D. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (5. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eliot, N.S., Kratochwili, R.T., Cook, L.J., Travers, F.J.(2000). *Educational Psychology*. Boston: McGraw Hill.
- Erdağ, S. (2011). *İlköğretim 5. Sınıf Matematik Dersinde Kavram Karikatürleri İle Destekli Matematik Öğretiminin, Ondalık Kesirler Konusundaki Akademik Başarıya ve Kalıcılığa Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Erden, M. ve Akman Y. (2004). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Eroğlu, C. (2008). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Geçen Kavramların İçerik Düzenleme Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

- Ertuğrul, T. (2015). *Sosyal Bilgiler Derslerinde Sınıf içi Demokrasi Uygulamalarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Ersoy, A. F. Ve Türkkan, B. (2010). İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıttıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 35 (156), 96-109.
- Evrekli, E. (2010). *Fen ve Teknoloji Öğretiminde Zihin Haritası ve Kavram Karikatürü Etkinliklerinin Öğrencilerin Akademik Başarı ve Sorgulayıcı Öğrenme Beceri Algılarına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Evrekli, E ve Balım, A.G. (2015). Fen Derslerinde Animasyon Destekli Kavram Karikatürleri Kullanımının Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Sorgulayıcı Öğrenme Becerileri Algılarına Etkisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi (BAED)*, 6(11), 109-136.
- Evren, A.(2008). *Hayvan Fizyolojisi Konularının V-Diyagramı İle Öğretiminin Öğrenci Başarısına, Hatırda Tutma Düzeyine Ve Duyuşsal Özelliklerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Muğla.
- Fidan, N. ve Erden, M. (2001). *Eğitime Giriş*. Eğitimim Anlamı. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Girgin, Y. (2012). *İlköğretim 8. Sınıf Ders Kitaplarındaki Metinlerde Kavram Haritası Kullanımının Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerileri Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Güngör, H. (2018). *Fen Ve Teknoloji Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Etkisi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Gürbüz, H. ve Çakmak, M. (2012). Çevre Sorunları ve Etkilerini Belirlemede Balık Kılıçığı Diyagramı Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 71-86.

- Gürel, D. (2017). 2017 *Taslak Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Yönelik Yapısal Bir Değerlendirme, I. Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırma Sempozyumu (USEAS2017)* Tam Metin Bildiri Kitabı. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Gürlek, M. (2002). *Ortaöğretim Biyoloji (Botanik) Öğretiminde Anlam Çözümleme Tabloları, Kavram Ağları Ve Kavram Haritalarının Uygulanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Van.
- Gölgeli, D.ve Saraçoğlu, S. (2011). Fen ve Teknoloji Dersi “Işık Ve Ses” Ünitesinin Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.31(2), 113-124.
- Gömlüksiz, M.N. ve Fidan, E.K. (2013). Fen ve Teknoloji Dersinde Bilgisayar Destekli Zihin Haritası Tekniğinin Öğrencilerin Akademik Başarısına, Tutumlarına ve Kalıcılığa Etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*.12(3),403-426.
- Hejnova, E. (2013). Concept Cartoons as a Teaching and Learning Strategy at Primary School in the Czech Republic.
- İlhan, G.O. (2016). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çizgi Romanların Kullanımı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- İnel, D.(2012). *Kavram Karikatürleri Destekli Probleme Dayalı Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Problem Çözme Becerileri Algılarına, Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyonlarına ve Kavramsal Anlama Düzeylerine Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- İnceç, Ş. K.,Yıldız, İ. & Ünlü, P. (2006). *Identification of Misconception About Uniform Circular Motion by the Use of Concept Cartoons*, VII. National Science and Mathematics Education Conference, 6-8, Ankara, Turkey.
- Kabapınar, F. (2005). Yapılandırmacı Öğrenme Sürecine Katkıları Açısından Fen Derslerinde Kullanılabilecek Bir Öğretim Yöntemi Olarak Kavram Karikatürleri. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (KUYEB)*, 5(1), 101–146.
- Kabapınar, Y. (2019). *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgiler Öğretimi Hayat Bilgisi Öğretiminden Tarih Öğretimine*. (Genişletilmiş 6.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Kan, A. (2012). *Sosyal Bilgiler Dersinde Bireysel ve Grupla Zihin Haritası Oluşturmanın Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Kara, M. (2017). *İlköğretim 5.Sınıf Yer Kabuğunun Gizemi Ünitesinde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Kara, F. ve Kefeli, N.(2018). Kavram Haritaları Kullanımının Öğrencilerin Başarı, Mantıksal Düşünme Becerisi ve Fen Bilimlerine Yönelik Tutumlarına Etkisi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*,12(2), 594-619.
- Karataş Coşkun, M. (2011). *Kavram öğretimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Karasar, N. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (34. Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karşlı, F. (2017). Kavram Haritası. (Edt: Zeynep Tatlı). *Kavram Öğretiminde Web2.0*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaya, O. N. (2003). Eğitimde alternatif bir değerlendirme yolu: kavram haritaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25), 265-271
- Keogh, B., Naylor, S.,(2000). Teaching & Learning In Science Using Concept Cartoons: Why Dennis Wants To Stay In At Playtime, *Australian Primary & Junior Science Journal*, 16(3)
- Keogh B., Naylor S., Hankey E. and Williams J. (2012). Concept cartoons: talking sport and fitness. Sandbach: Millgate House.
- Kılıçoğlu, G. (2015). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi. (Editör: Mustafa Safran). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 9.
- Kılıç, K. (2006). *Tarih Öğretiminde Karikatür Materyalinin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kılıç Özün, S. (2010). *Hayat Bilgisi Öğretiminde Kavram Karikatürü Yaklaşımının Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Zonguldak.

- Kısa, F.(2007). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Beyin Fırtınası Tekniğiyle Kavram Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarı Düzeylerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Klausmeier, H.J. (1992). Concept learning and concept teaching. *Educational Psychologist*, 27(3), 267-286.
- Koçoğlu, E. (2012). *6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının erişiyeye göre değerlendirmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Kodaz, N. (2009). *İçerik Düzenlemesi Yapılmış Metinlerin Öğrencilerin Cumhuriyet ve Demokrasi Kavramlarını Öğrenmelerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- Konak, F. ve Çıtak, L. (2018). Şirket Birleşme ve Devralmalarının Firma Performasına Etkisi: Gelişmiş Ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Karşılaştırmalı Analiz. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6).
- Kotluk, N. ve Yayla, A. (2016). Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre Modern Fizik Başarı Testinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Van Yüzcü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 213-231.
- Koray, Ö. ve Tatar, N. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Kütle Ve Ağırlık ile İlgili Kavram Yanılgıları Ve Bu Yanılgıların 6., 7. ve 8. Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1(13), 187-198.
- Kozaner, Ç. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Derslerindeki Demokrasi Konularına Yönelik Görüşleri*. (Gazi Üniversitesi Örneği). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köstüklü, N. (1999). *Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretimi*. Konya: Güney Ofset Matbaası.
- Köseoğlu, M. (2009). *Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının eleştirel düşünmeye etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Kuzucu, C. (2018). *İlkokul 4.sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık Ve Demokrasi İle Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Temel İnsani Değerler Açısından Karşılaştırılması*.

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Külekci, E. (2019). *Kavram Karikatürü Destekli Probleme Dayalı Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik (FeTeMM) Etkinliklerinin Beşinci Sınıf Fen Bilimleri Öğretimi Üzerindeki Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Manisa.

Malatyalı, E. ve Yılmaz, K. (2010). Yapılandırmacı Öğrenme Sürecinde Kavramlar ve Önemi. Kavramların Pedagojik Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(14), 320-332.

MEB (2005a). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi* (6.ve 7.sınıflar) Kılavuzu. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.

MEB (2005b). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu* (4-5.sınıflar). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

MEB (2005c). *İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi* (4 ve 5. Sınıflar) Öğretim Programı. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (2010). *Sosyal Bilgiler Dersi 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Kılavuzu* (Karar Sayısı ve Tarihi: 188 - 2005). Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB, (2015). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden alınmıştır.

MEB, (2017). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu* (4-5. Sınıflar) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi. Ankara

MEB, (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı* (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden alınmıştır.

Meriç, G. (2003). Bir değerlendirme ve laboratuvar aracı olarak V- diyagramının tarihi, kullanımı ve fen eğitimine sağlayacağı katkılar üzerine bir inceleme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(13), 144- 157.

Minarechova, M. (2016). Using a concept cartoon method to address elementary school students' ideas about natural phenomena. *European Journal of Science and Mathematics Education*, (4), 214-228.

- Morris, M., Merritt, M., Fairclough, S., Birrell, N. ve Howitt, C. (2007). Trialing Concept Cartoons In Early Childhood Teaching And Learning Of Science. *The Journal of the Australian Science Teachers Association*. (53), 42-45.
- Müjdeci, S. (2009). *Matematik Eğitiminde Alternatif Bir Ölçme Değerlendirme Aracı Olarak Kavram Haritalarının Kullanılması*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Nakiboğlu, C. ve Meriç, G. (2000). Genel kimya laboratuvarlarında V-diyagramı kullanımı ve uygulamaları. *Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 58-75.
- Nakiboğlu C., Benlikaya, R. ve Karakoç, Ö. (2001). Ortaöğretim kimya derslerinde V diyagramı uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (21), 97- 104.
- Nartgün, Z. (2002). *Aynı Tutumu Ölçmeyi Yönelik Likert Tipi Ölçek İle Metrik Ölçeğin Madde ve Ölçek Özelliklerinin Klaiik Test Kuramı ve Örtük Özellikler Kuramına Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nas, R. (2000). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (3.Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Oruç, Ş. (2006). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Mizah*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Orhan, H. (2018). *Ortaokul Öğrencilerinin Çevre Sorunları Algularının Karikatür Yoluyla Belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Niğde.
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan kavramları anlama ve kazanma düzeyleri (Yeni programın pilot uygulaması samsun ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Özcan, K.V., Aydoğan, Y. ve Bulut, İ. (2014). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Uygulanan Çoktan Seçmeli Sınavların Betimsel Analizi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 6 (4), 281-294.
- Özçakır, B. (2013). *The effects of mathematics instruction supported by dynamic geometry activities on seventh grade students' achievement in area of quadrilaterals*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Özkan, D.O. (2011). *İlköğretim 8. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi "Canlılar ve Enerji İlişkileri" Ünitesi Deneylerinde V-Diyagrami Kullanımının Öğrencilerin Başarıları, Bilimsel Süreç Becerileri ve Tutumları Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özmen, H. (2017). *Kavram Öğretimi* (Edt: Zeynep Tatlı). Kavram Öğretiminde Web 2.0. Ankara: Pegem Akademi, 2-12.
- Özşahin, E. (2009). Karikatürlerle Coğrafya Öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*. (20), 101-121.
- Öztürk, C. ve Dilek, D.(2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2012). Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. (Edt: Cemil Öztürk). *Sosyal Bilgiler Öğretimi - Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara. Pegem Akademi Yayınları. (47-69).
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Safran, M. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış*, (Edt: B.Tay, A. Öcal.). Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2004), *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya* (9. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim, öğrenme ve öğretim*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sidekli,S., Er, H., Yavaşer, R., Aydın, E. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Alternatif Bir Yöntem: Kavram Karikatürleri, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 151-163.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Klavuzu*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Klavuzu* (6.baskı). Ankara: Anı yayıncılık.
- Sözen, E. (2011). *Ortaöğretim 10. Sınıf Coğrafya Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Stephenson, P. & Warwick, P.(2002). Using Concept Cartoons to Support Progression in Students Understanding of Light. *Physics Education*, 37(2), 135-141.

Sözen, E. ve Ada, S. (2018). *4.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Bazı Coğrafya İçerikleri Açısından Değerlendirilmesi*. 1.Uluslararası Çağdaş Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu. 22-25 Kasım Antalya: Parantez Tekoloji, 598-610.

Sözen, E. ve Ada, S. (2018). 2005 ve 2018 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının (Sbdöp) Karşılaştırılması. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6 (1), 53-71.

Sözer, E. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde İlke, Strateji, Yöntem ve Teknikler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Şahin, D.O. (2011). *İlköğretim 8.Sınıf Fen ve Teknoloji Dersi "Canlılar ve Enerji İlişkileri" Ünitesi Deneylerinde V-Diyagramı Kullanımının Öğrencilerin Başarıları, Bilimsel Süreç Becerileri ve Tutumları Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Şahin, Ç. (2017). Zihin Haritası. (Edt: Zeynep Tatlı). *Kavram Öğretiminde Web 2.0*.Ankara: Pegem Akademi, 58-65.

Şahin, Z. (2018). *Geometri Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Matematiğe Yönelik Tutumlarına ve Erişi Düzeylerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Şahin, Y. (2018). *Coğrafya Eğitiminde 5e Modeli İle Zenginleştirilmiş Kavram Karikatürlerinin Öğrencilerin Kavram Öğrenimine ve Eleştirel Düşünme Becerisine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.

Şeker, M. (2003). *İlköğretim Okulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Kazanılmışlık Düzeyi (Üsküdar Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Şenocak, K.Z. (2018). *Fen Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının 5. Sınıf Yaşamımızdaki Elektrik Ünitesinde Öğrenci Başarısı ve Tutumu Üzerine Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Kırıkkale.

- Şeyihoğlu, A. ve Şahin, Y. (2019). Coğrafya Eğitiminde Kavram Karikatürlerinin Başarı ve Eleştirel Düşünme Becerisine Etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. 13(19).
- Şimşek, A. (2006). İçerik Türlerine Dayalı Öğretim., (Edt: A. Şimşek). *Kavram Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 27-70.
- Tan, Ş. (2009). Soru Sırasının Madde Güçlüğü ve Ayırıcılık Gücüne Etkisi. *Education Sciences*.4(2).486-493.
- Taşkın, Ö. (2014). *Fen Ve Teknoloji Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımının Öğrenci Başarısı ve Tutumuna Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü. Manisa.
- Taşlı, İ., (2005). 4. - 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Üniteleri İle İlgili Kavram Bulmacaları Örnekleri, *Milli Eğitim Dergisi*, (166).
- Taşlıdere, E. (2013). The Effect of Concept Cartoon Worksheets on Students' Conceptual Understandings of Geometrical Optics.*Education and Science*, (38),144-161.
- Tay, B. ve Öcal, A.(2011). Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi (2.Basım). B.Tay ve A. Öcal (Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tarman, B. (2010). Global Perspectives and Challenges on Teacher Education in Turkey, *International Journal of Arts & Sciences (IJAS)*. 3(17), 78-96.
- Tekin, S. (2004). *Kimya Öğretmenleri İçin Kavramsal Anlama ve Kavram Öğretimi Amaçlı Bir Hizmet-İçi Eğitim Kurs Programı Geliştirilmesi ve Etkililiğinin Araştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- TDK , (2005). Türkçe Sözlük.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi* (1.Basım), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tokcan, H. ve Alkan, G. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde kavram karikatürlerinin öğrenci başarısına etkisi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 1-19.
- Topçubaşı, T. ve Polat, S. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*.3(2).

- Topkaya, Y. ve Tokcan, H.(2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Belirlediği Değerlerin 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansıma Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (10), 33-43
- Topkaya, Y. (2016). Doğal Çevreye Duyarlılık Değerinin Aktarılmasında Kavram Karikatürleri ile Eğitici Çizgi Romanların Etkililiğinin Karşılaştırılması. Mustafa Kemal Üniversitesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13(34), 259-272.
- Tortop, H. S., Çicek-Bezir, N., Uzunkavak, M. ve Özek, N. (2007). Dalgalar laboratuvarında kavram yanlışlarını belirlemek için V-diyagramlarının kullanımı ve derse karşı geliştirilen tutuma olan etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 110-115
- Tuna, F. (2013). Ortaöğretim Coğrafya Öğretiminde Kavram Ağı Yönteminin Öğrencilerin Başarısına Etkisi ve Öğrencilerin Yöntem Hakkındaki Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 21(3), 985-996.
- Tuncel, G.(2012). Anlam Çözümleme Tablolarının Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Ölçme Değerlendirme Sürecinde Kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*. (25), 127-139.
- Tural, A. (2011). *Sosyal bilgilerde yapılandırmacı yaklaşımla kavram öğretimine yönelik model geliştirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uğurel, I. ve Moralı, S.(2006). Karikatürler ve Matematik Öğretiminde Kullanımı. *Milli Eğitim Dergisi*. 34(170), 1-10.
- Uzunkaya, A. (2007). *Kavram Yanılgısı ve Çoklu Zeka Alanlarının İlişkilendirilmesine Dayalı Bir Öğretimin Kavram Yanılgılarının Giderilmesindeki Etkisinin İncelenmesi "Mikroorganizmalar?"*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar* (4. Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yağbasan, R. ve Gülçiçek, Ç. (2003). Fen Öğretiminde Kavram Yanılgılarının Karakteristiklerinin Tanımlanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(13), 102-120.
- Yarar, S. (2010). *Flash programında kavram karikatürleri ile desteklenerek hazırlanmış öğrenme nesnelerinin sosyal bilgiler dersinde kullanılması*,

Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

Yavuz, S. ve Büyükekeşi, C.(2011). Kavram karikatürlerinin ısı ve sıcaklık kavramlarının öğretiminde kullanılması. *Karaelmas Fen ve Mühendislik Dergisi/Kara elmas Science and Engineering,1(2)*, 25-30.

Yetkiner, A. (2011). *İlköğretimde İngilizce Öğretiminde Zihin Haritası Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Tutumlarına ve Kalıcılığa Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Elazığ.

Yel, S. (2006). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Yapılandırmacı Bir Yaklaşım. (Ed: Cemil Öztürk), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yesari, B. (2018). *Kavram Bulmacalarının Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Demokrasinin Serüveni Ünitesindeki Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Yeşiltaş, E. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimine Yönelik Geliştirilen Bilgisayar Yazılımının Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, S. (2008). *Zihinsel Engelli Öğrencilerin Kavram Öğretiminde Kullanılan Etkileşimli Eğitim Cd'lerinin Görsel Tasarım İlkelerine Ve İçeriğe Uyumu*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Yılmaz, K., Çiviler, M., (2012). İlköğretim 6.sınıf sosyal bilgiler dersi “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde yer alan tarih kavramlarının öğretiminde karşılaşılan kavram yanlışları üzerine bir eylem araştırması. *Türk Tarih Eğitim Dergisi, 1(1)*, 1-32.

Zoroğlu, M.A. (2015). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklara Yönelik Yapılandırmacı Öğrenme Kuramına Dayalı Kavram Karikatürlerinin Geliştirilmesi ve Uygulanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

EKLER

1. İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Belgesi-1
2. İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Belgesi-2
3. İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Belgesi-3
4. Üst Gruba Uygulanan Başarı Testi
5. Deney ve Kontrol Grubuna Uygulanan Başarı Testi
6. Araştırmacı Tarafından Geliştirilen Kavram Karikatürleri Etkinlik Yaprakları
7. Kavram Karikatürleri Konu Başlıkları İle 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” Öğrenme Alanı Kazanımları

Ek.1

T.C.
DÜZCE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 10240236-20-E.25203056
Konu : Araştırma İzin Onayı
(Sibel ADA)

28/12/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 sayılı (2017/25) Genelge.
b) Düzce Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün
21.12.2018 tarihli ve 92112801/100/26538 sayılı yazısı.

Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, sınıf eğitimi tezli yüksek lisans programı öğrencisi Sibel ADA'nın ilgi (b) yazı ekinde bulunan "**4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üretim, Dağıtım ve Tüketim Ünitesinde Kavram Karikatürü Kullanımının Ders Başarısına Etkisi**" konulu tez çalışmasına veri sağlamak amacıyla, İlimiz Gümüşova İlçesi Gümüşova İlkokulu 4'üncü sınıf öğrencilerine uygulamaya yönelik izin talebi, ilgi (a) Genelge'de belirtilen esaslar doğrultusunda incelenmiştir.

Söz konusu araştırmanın eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması ve uygulamalarda sadece ekte bulunan mühürlü formun kullanılması şartı ile yürütülmesi Müdürlüğümüzce uygun mütalaa edilmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Murat YIĞIT
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:

- 1- Başarı Testi (6 Sayfa)
- 2- Komisyon Kararı (1 Sayfa)

OLUR
28/12/2018

Ali Muhiddin VAROL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek.2

T.C.
DÜZCE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 10240236-20-E.25203056
Konu : Araştırma İzin Onayı
(Sibel ADA)

28/12/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 sayılı (2017/25) Genelge.
b) Düzce Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün
21.12.2018 tarihli ve 92112801/100/26538 sayılı yazısı.

Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, sınıf eğitimi tezli yüksek lisans programı öğrencisi Sibel ADA'nın ilgi (b) yazı ekinde bulunan "**4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üretim, Dağıtım ve Tüketim Ünitesinde Kavram Karikatürü Kullanımının Ders Başarısına Etkisi**" konulu tez çalışmasına veri sağlamak amacıyla, İlimiz Gümüşova İlçesi Gümüşova İlkokulu 4'üncü sınıf öğrencilerine uygulamaya yönelik izin talebi, ilgi (a) Genelge'de belirtilen esaslar doğrultusunda incelenmiştir.

Söz konusu araştırmanın eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması ve uygulamalarda sadece ekte bulunan mühürlü formun kullanılması şartı ile yürütülmesi Müdürlüğümüzce uygun mütalaa edilmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Murat YİĞİT
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:

- 1- Başarı Testi (6 Sayfa)
- 2- Komisyon Kararı (1 Sayfa)

OLUR
28/12/2018

Ali Muhiddin VAROL
Vali a.
Vali Yardımcısı

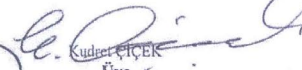
Ek.3

T.C.
DÜZCE VALİLİĞİ
Düzce İl Millî Eğitim Müdürlüğü
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN	
Adı Soyadı	Sibel ADA (Yüksek Lisans Öğrencisi)
Kurumu / Üniversitesi	Düzce Üniversitesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi ABD
Araştırma yapılacak iller	Düzce
Araştırma yapılacak eğitim kurumu ve kademesi	Düzce Gümüşova ilçesi Gümüşova İlkokulu 4. Sınıf Öğrencilerine Yönelik
Araştırmanın konusu	'4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi, Üretim, Dağıtım ve tüketim Ünitesinde Kavram Karikatürü Kullanımının Ders Başarısına Etkisi'
Üniversite / Kurum onayı	Var
Araştırma önerisi	Araştırma önerisi Düzce Gümüşova ilçesi Gümüşova İlkokulu 4. Sınıf Öğrencilerine yönelik '4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi, Üretim, Dağıtım ve tüketim Ünitesinde Kavram Karikatürü Kullanımının Ders Başarısına Etkisi' takvime göre yapılmak istenmektedir
Veri toplama araçları	Deney ve Kontrol Grubuna Uygulanan Başarı Testi (6 sayfa 45 soru)
Görüş istenilecek Birim/Birimler	Yok
İletişim Bilgileri	Var
Yükümlülükler	Araştırmacı; *Uygulama veya çalışma takviminde değişiklikleri bildirmeye, * Araştırmayı araştırma çalışma takviminde belirtilen süre içerisinde teslim etmek, * Yapılan araştırmanın tamamlanmasından itibaren en geç iki hafta içinde, Bakanlıktan izin alanlar EARGED Başkanlığına, İl'de izin alanlar millî eğitim müdürlüğüne araştırmanın iki örneğini CD'ye kayıtlı olarak vermeyi taahhüt eder (EK-1)
KOMİSYON GÖRÜŞÜ	
Araştırma önerisi Düzce Gümüşova ilçesi Gümüşova İlkokulu '4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi, Üretim, Dağıtım ve tüketim Ünitesinde Kavram Karikatürü Kullanımının Ders Başarısına Etkisi' takvime göre yapılmak istenmektedir.Millî Eğitim Bakanlığı'nın Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri konulu 2017/25 nolu Genelgesi doğrultusunda uygulanmasında sakınca bulunmamaktadır. Aynı genelgenin 4. Maddesine göre 2018/2019 eğitim öğretim yılında da araştırma yapılmak istendiğinden; 2019/2020 eğitim öğretim yılı için izin süresi uzatma işlemleri yapılmak zorundadır.	
Komisyon kararı	Araştırma izni verilmesine oybirliği ile karar verilmiştir.
Muhalef üyenin Adı ve Soyadı:	Muhalef üye bulunmamaktadır.

Ali CANBAZ
Üye

KOMİSYON

Kudret ÇİÇEK
Üye

26/12/2018
Komisyon Başkanı

Ahmet KARAGÖZ
Sübe Müdürü

Ek.4

ÜST GRUBU UYGULANAN BAŞARI TESTİ

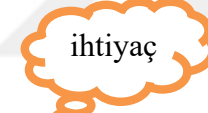
S.1. Bir şeye karşı duyulan eğilim ve arzuya ..... denir.

Verilen tanımda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A. İhtiyaç
C. Eğitim
- B. İstek
D. Meslek

S.2. Hayatımızın devamı için mutlaka karşılanması gereken isteklerimize ..... diyoruz.

Yukarıdaki noktalı yere hangi çocuğun söylediği gelmelidir?

- A. gider
Elif
- B. istek
Ahmet
- C. bütçe
Ali
- D. ihtiyaç
Büşra

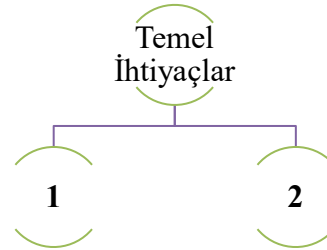
S.3. Aşağıda verilenleri öncelik sırasına göre dizdiğimizde birinci sırada hangisi yer alır?

- A. Dergi okumak
B. Yemek yemek
C. Tiyatroya gitmek
D. Dondurma yemek

S.4. Aşağıdakilerden hangisi temel ihtiyaçlarımızdan değildir?

- A. Ekmek
B. İlaç
C. Kitap
D. Kazak

S.5.

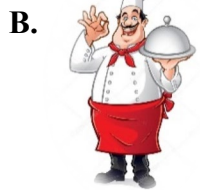

Bu şemada numaralandırılmış yerlere aşağıdakilerden hangileri yazılabilir?

1	2
A. Ekmek	Su
B. Su	Cips
C. Ev	Çikolata
D. Giyim	Spor

S.6. İhtiyaçlarımız temel ihtiyaçlar ve sosyal ihtiyaçlar olarak ikiye ayrılır.

Aşağıdakilerden hangisi sosyal ihtiyaçtır?

- A.
- B.

Kitap okumak Yemek yapmak

- C.
- D.

Çizgi film izlemek

Eğlenmek

S.7.

Emre: Son model bir telefona sahip olmak istiyorum.

Tolga: Son zamanlarda çok yoruldum erken uyumak istiyorum.

Sinem: Para biriktirip bu yıl araba almak istiyorum.

Mine: Yazın basketbol kursuna yazılmak istiyorum.

Çocuklardan hangisinin cümlesinde temel ihtiyaca yer verilmektedir?

- A. Emre   B. Tolga
C. Sinem   D. Mine

S.8.

Murat

Yeni bir kalem almak istiyorum, bu kalem güzel yazmıyor!

Kubat

Oyuncaklarımdan çok sıkıldım, bir tane daha alabilir miyim?

Orhan

Bisikletimi beğenmediğim için daha iyi bir bisiklet alabilir miyim?

Yiğit

Bir bardak su alabilir miyim?

Yukarıdaki öğrencilerden hangisi bir isteği belirtmemektedir?

- A. Murat   B. Kubat
C. Orhan   D. Yiğit

S.9. Bizim için istek olan bir şey başkası için ihtiyaç olabilir. Bisiklet bazen istek, bazen ise ihtiyaçtır.

Aşağıdaki durumların hangisinde bisiklet ihtiyacı değildir?

- A. Engelli bir çocuğun okula bisikletli sandalyeyle gitmesi
B. Markette çalışan görevlinin siparişleri bisikletle götürmesi
C. Bir çocuğun hafta sonlarında evin önünde bisiklet sürmesi
D. Bisiklet yarışlarına katılacak bir yarışmacının bisiklet alması

S.10.

Ev

Okul

Fırın

Verilenlerle aşağıdakiler eşleştirildiğinde hangisi açıkta kalır?

- A. Eğlenme
B. Barınma
C. Eğitim
D. Beslenme

S.11. İnci, markete giderek alışveriş yapıyor. Belli bir miktarda parası olan İnci, parasına göre alacaklarının sıralıyor.

Buna göre İnci aşağıdakilerden hangisinin daha sonra almalıdır?

A.

B.

C. E

S.12. ‘Gereksiz harcama yapmamak’
Şeklinde verilen açıklama aşağıda-
kilerden hangisi için yapılmıştır?

- A. İhtiyaç   B. Cimrilik
C. Tutumluluk   D. Bütçe

S.13.

- * Bir öğrenci için okul malzemeleri almak temel bir ihtiyaçtır.
- * Giderlerimiz gelirlerimizden fazla ise para biriktirebiliriz.
- * Üretim yapılabilmesi için kaynak gereklidir.
- * Öncelikle isteklerimizi almalıyız.

Yukarıda verilen ifadelerden kaç tanesi doğrudur?

- A. 1   B. 2   C. 3   D. 4

S.14.

I. Çiftçi Nuri Amca’nın bahçesinde elma yetiştirmesi

II. Fatma Teyze’nin çiftlikteki sütleri yoğurt yaparak satışa hazır hale getirmesi

III. Şoför Ali’nin yoğurtları satılması için markete getirmesi

IV. Selim’in manavdan elma satın alması

Yukarıdaki olaylardan hangisi üretime örnek olarak verilebilir?

- A. I-III- IV   B. II-III
C. I-II   D. I- IV

S.15.

Soframıza gelen ekmeğin hammaddesi buğdaydır.

Buğday soframıza gelene kadar aşağıdaki aşamalardan hangisini geçirmez?

- A. Üretim   B. Geri dönüşüm
C. Dağıtım   D. Tüketim

S.16. Aşağıdakilerden hangisi üretimin asıl amacıdır?

- A. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak
B. Boş vakitlerini değerlendirmek
C. Sosyal hayatı canlandırmak
D. Hammade tasarrufunu sağlamak

S.17.

Yukarıdaki görseller arasındaki ilişkinin benzeri, seçeneklerin hangisinde yoktur?

- A. Buğday- Ekmek
B. Kum- Cam
C. Süt-Peynir
D. Lamba-Işık

S.18. Zonguldak ilimizde taş kömürü çıkarılmaktadır. Bu bölgede binlerce insan ocaklarda çalışmaktadır.

Yukarıdaki açıklamaya göre bölgede en önemli ekonomik faaliyet hangisidir?

- A. Mobilyacılık   B. İnşaatçılık
C. Seracılık   D. Madencilik

S.19. Pamuk üretiminin yapıldığı bir bölgede hangi ekonomik faaliyet daha ön plana çıkar?

- A. Teknoloji   B. Dokumacılık
C. Tarım   D. Ormancılık

S.20.

Yukarıdaki görselde verilen ifade edilen ekonomik faaliyet hangisidir?

- A. İnşaatçılık   B. Arıcılık
C. Seracılık   D. Otelcilik

S. 21. Aşağıda verilen ihtiyaçlarla ortaya çıkan meslek eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A. Öğretmen-Eğitim
B. Mimar -Güvenlik
C. Avukat-Adalet
D. Hemşire- Sağlık

S.22.

Güvenliğimizi sağlar.

Kumaşlardan giysiler kesip diker.

Lokantlardaki yemekleri yapar.

Ağaçlara şekil vererek mobilya yapar.

Yukarıdaki meslekler ve mesleklerin açıklamaları eşleştirildiğinde hangi meslek dışarıda kalır?

- A. Marangoz
B. Terzi
C. Kasap
D. Aşçı

S.23.

- I. Zabıta
II. Polis
III. Asker
IV. Esnaf

Yukarıdaki verilenlerden hangisi Pazar yerlerini ve gıda satan iş yerlerini denetleyen görevlidir?

- A. I   B. II   C. III   D. IV

S. 24.

Fotoğraflardaki meslekler hangi ihtiyacımızı karşılamaya yöneliktir?

- A. Sağlık
- B. Giyinme
- C. Beslenme
- D. Barınma

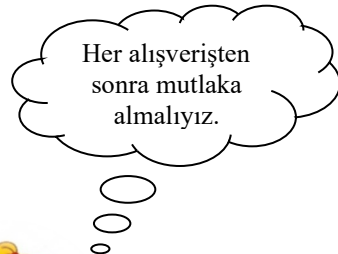
S. 25.

Yukarıda verilen görsellerden hangisinin garanti belgesi yoktur?

- A. Halı
- B. Telefon
- C. Bilgisayar
- D. Kitap

S.26.

Selin'in anlatmak istediği aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Para üstü/ Fiş
- B. Fatura/ Fiş
- C. Makbuz/ Para üstü
- D. Para üstü / Garanti Belgesi

S. 27. Alışveriş sonrasında aldığımız ürün, bozuk ya da kusurlu çıkarsa aşağıdakilerden hangisini yapmalıyız?

- A. Geri dönüşümde değerlendirmeliyiz
- B. Aldığımız yere iade etmeliyiz.
- C. Bir tanıdığımızımıza vermeliyiz.
- D. Ürünü çöpe atmalıyız.

S. 28. Ali marketten bir çikolata satın almıştır.

Ali'nin aldığı çikolatanın ambalajında aşağıdaki bilgilerden hangisi ver almaz?

- A. Son kullanma tarihi
- B. TSE damgası
- C. İçindekiler
- D. Nerede satıldığı

S. 29. Aşağıdakilerden hangisi enerji tasarrufu için yapılması gerekenlerden biri değildir?

- A. Buzdolabının kapısının açık bırakılmaması
- B. Pencerelerden soğuk hava grimesi için yalıtım yapılması
- C. Giysileri biriktirmeden sık sık ütü yapılması
- D. İzlenmeyen zamanlarda televizyonun kapatılması

S.30.

Üzerinde yukarıdaki TSE damgası bulunan ürün bizlere neyi ifade eder?

- A. Ürünün fabrikada üretildiğini
- B. Ürünün gerekli kalitede ve nitelikte olduğunu
- C. Türkiye’de üretildiğini
- D. Fiyatının uygun olduğunu

S.31.

TÜKETİCİ HAKLARI

Verilen kavram ile aşağıdakilerden hangisi arasında ilişki kurulamaz?

- A. Bilgi edinme
- B. Sağlık ve Güvenlik
- C. Ücretsiz ürün alma
- D. Zararların giderilmesi

S.32.

Emel: Annem 1600 TL, babam ise 1850 TL maaş alıyor.

Mete: En fazla harcamayı faturalara yapıyoruz.

Emel ve Mete’nin bahsettikleri kavramlar sırasıyla hangisinde verilmiştir?

- A. Gider – gelir
- B. Gider - bütçe
- C. Gelir – gider
- D. Gelir – bütçe

S.33. Aşağıdakilerden hangisi bütçe yaparken dikkat edilmesi gereken bir husus yanlıştır?

- A. Zorunlu ihtiyaçlarımıza öncelik vermeliyiz.
- B. Gelirimizin bir kısmını tasarruf olarak ayırmalıyız.
- C. Eğlenmek, gezmek gibi sosyal ihtiyaçlarımızdan asla vazgeçmemeliyiz.
- D. İhtiyaçlarımızı öncelik sırasına koymalıyız.

S.34. Aşağıdakilerden hangisi tüketicinin yapması gereken bir davranış değildir?

- A. Reklamların etkisine kapılmamak
- B. Ürünlerin fiyatlarını fiş veya faturadan kontrol etmek
- C. Ürünün kaliteli olup olmadığını anlamak için TSE belgesi almak
- D. Ambalajlı gıda ürünlerinin son kullanma tarihlerini kontrol etmek

S.35. Bir ürünü alırken dikkat etmemiz gereken özellikler vardır.

Aşağıdakilerden hangisi dikkat etmemiz gereken özelliklerden değildir?

- A. Sebze ve meyvelerin taze olması
- B. Üretim tarihi
- C. Ürünün konduğu kabın şekli
- D. Son kullanma tarihi

S. 36. Aşağıdakilerden hangisi tüketici olarak haklarımızdan biri değildir?

- A. Zararın tazminat hakkı
- B. Eğitim hakkı
- C. İade etme hakkı
- D. Yasal yollara başvurma hakkı

S.37. Aşağıdakilerden hangisi tüketicinin aldığı ürün bozulduğunda ürünün iadesi, değişimi veya tamir edilmesi hakkını sağlar?

- A. TSE belgesi
- B. Garanti belgesi
- C. Kullanım kılavuzu
- D. Fiyat etiketi

S.38.

Türk Standartları
Enstitüsü

Avrupa Birliği

Uluslararası Standart
Organizasyonu

G.Dönüşüm

Yukarıda verilen eşleştirmelerden hangisi yanlış eşleştirilmiştir?

- A. Türk Standartları Enstitüsü
- B. Avrupa Birliği
- C. Uluslararası Standart Organizasyonu
- D. Geri Dönüşüm

S.39. İsrafın sebepleri arasında;

- I. Zengin olmak
  - II. Gösteriş iş düşkünlüğü, lüks hayat
  - III. Gereksiz şeylerin ihtiyaçmış gibi algılanması
  - IV. Kötü alışkanlıklar
- İfadelerinden hangisi yer almaz?

- A. I B. II C. III D. IV

S.40.

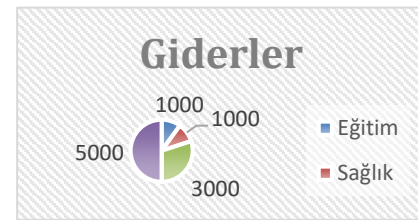
İsraf etme, paylaş.

Verilen slogana göre aşağıdaki örneklerden hangisini vermek yanlış olur?

- A. Otellerde kalan yemekleri sokak hayvanlarına vermek
- B. Evde yaptığımız yemekleri komşularımıza ikram etmek
- C. Dışlerimizi fırçalarken musluğu açık bırakmak
- D. Evimize misafir davet ederek onlara yemek ikram etmek

S. 41.

Aşağıdaki daire grafiği 'Çiçek' ailesinin haziran ayı grafiklerini göstermektedir.

41, 42 ve 43. Soruları yukarıdaki grafiğe göre cevaplayınız.

S.41. Grafiğe gore en çok harcama hangi ihtiyaa yapılmıştır?

- A. Sağlık B. Eğitim
C. Kira D. Tatil

S.42. Grafiğe gore kira giderleri, sağlık giderlerinden ne kadar fazladır?

- A. 2000 B. 1500
C. 1000 D. 500

S.43. ‘Gereksiz harcama yapmamak’

şeklinde verilen açıklama aşağıdakilerden hangisi için yapılmıştır?

- A. İhtiyaç B. Cimrilik
C. Tutumluluk D. Bütçe

S.44.

Lidyalılar parayı icat etmeden nce alışverişte kullanılan yntem hangisidir?

- A. Pazarlık B. Değiş- tokuş
C. Borç D. Mal retimi

Ek.5

DENEY VE KONTROL GRUBUNA UYGULANAN BAŞARI TESTİ

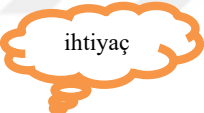
S.1. Bir şeye karşı duyulan eğilim ve arzuya ..... denir.

Verilen tanımda boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A. İhtiyaç   B. İstek
C. Eğitim   D. Meslek

S.2. Hayatımızın devamı için mutlaka karşılanması gereken isteklerimizde.....diyoruz.

Yukarıdaki noktalı yere hangi çocuğun söylediği gelmelidir?

- A. B.
Elif   Ahmet
C. D.
Ali   Büşra

S. 3. Aşağıda verilenleri öncelik sırasına göre dizdiğimizde birinci sırada hangisi yer alır?

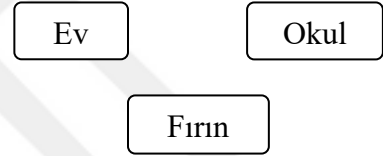
- A. Dergi okumak
B. Yemek yemek
C. Tiyatroya gitmek
D. Dondurma yemek

S.4. Bizim için istek olan bir şey başkası için ihtiyaç olabilir. Bisiklet bazen istek, bazen ise ihtiyaçtır.

Aşağıdaki durumların hangisinde bisiklet ihtiyaç değildir?

- A. Engelli bir çocuğun okula bisikletli sandalyeyle gitmesi
B. Markette çalışan görevlinin siparişleri bisikletle götürmesi
C. Bir çocuğun hafta sonlarında evin önünde bisiklet sürmesi
D. Bisiklet yarışlarına katılacak bir yarışmacının bisiklet alma

S.5.

Verilenlerle aşağıdakiler eşleştirildiğinde hangisi açıkta kalır?

- A. Eğlenme
B. Barınma
C. Eğitim
D. Beslenme

S.6. İnci, markete giderek alışveriş yapıyor. Belli bir miktarda parası olan İnci, parasına göre alacaklarının sıralıyor.

Buna göre İnci aşağıdakilerden hangisini daha sonra almalıdır?

Bal

Süt

Zeytin

Leblebi

S.7. 'Gereksiz harcama yapmamak'

Şeklinde verilen açıklama aşağıdakilerden hangisi için yapılmıştır?

- A. İhtiyaç
- B. Cimrilik
- C. Tutumluluk
- D. Bütçe

S.8.Aşağıda verilen ihtiyaçlarla ortaya çıkan meslek eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A. Öğretmen-Eğitim
- B. Mimar -Güvenlik
- C. Avukat-Adalet
- D. Hemşire- Sağlık

S.9.

- I. Çiftçi Nuri Amca'nın bahçesinde elma yetiştirilmesi
- II. Fatma Teyze'nin çiftlikteki sütleri yoğurt yaparak satışa hazır hale getirmesi
- III. Şoför Ali'nin yoğurtları satılmasını için markete getirmesi

IV. Selim'in manavdan elma satın alması

Yukarıdaki olaylardan hangisi üretime örnek olarak verilebilir?

- A. I-III- IV
- B. II-III
- C. I-II
- D. I- IV

S.10.

Yukarıdaki görseller arasındaki ilişkinin benzeri, seçeneklerin hangisinde yoktur?

- A. Buğday- Ekmek
- B. Kum- Cam
- C. Süt-Peynir
- D. Lamba-Işık

S.11. Zonguldak ilimizde taş kömürü çıkarılmaktadır. Bu bölgede binlerce insan ocaklarda çalışmaktadır.

Yukarıdaki açıklamaya göre bölgede en önemli ekonomik faaliyet hangisidir?

- A. Mobilyacılık
- B. İnşaatçılık
- C. Seracılık
- D. Madencilik

S.12.

Yukarıdaki görselde verilen ifade edilen ekonomik faaliyet hangisidir?

- A. İnşaatçılık B. Arıcılık
C. Seracılık D. Otelcilik

S.13.

Fotoğraflardaki meslekler hangi ihtiyacımızı karşılamaya yöneliktir?

- A. Sağlık
B. Giyinme
C. Beslenme
D. Barınma

S.14.

Yukarıda verilen görsellerden hangisinin garanti belgesi yoktur?

- A. Halı B. Telefon
C. Bilgisayar D. Kitap

S.15.

Her alışverişten sonra mutlaka almalıyız.

Selin'in anlatmak istediği aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Para üstü/ Fiş
B. Fatura/ Fiş
C. Makbuz/ Para üstü
D. Para üstü / Garanti Belgesi

S.16. Alışveriş sonrasında aldığımız ürün, bozuk ya da kusurlu çıkarsa aşağıdakilerden hangisini yapmalıyız?

- A. Geri dönüşümde değerlendirmeliyiz.
B. Aldığımız yere iade etmeliyiz.
C. Bir tanıdığımızımıza vermeliyiz.
D. Ürünü çöpe atmalıyız.

S.17. Ali marketten bir çikolata satın almıştır.

Ali'nin aldığı çikolatanın ambalajında aşağıdaki bilgilerden hangisi yer almaz?

- A. Son kullanmatarihi
B. TSE damgası
C. İçindekiler
D. Nerede satıldığı

S.18. Aşağıdakilerden hangisi enerji tasarrufu için yapılması gerekenlerden biri değildir?

- A. Buzdolabının kapısının açık bırakılmaması
B. Pencereleden soğuk hava grimesi için yalıtım yapılması
C. Giysileri biriktirmeden sık sık ütü yapılması
D. İzlenmeyen zamanlarda televizyonun kapatılması

S.19. **Emel:** Annem 1600 TL, babam ise 1850 TL maaş alıyor.

Mete: En fazla harcamayı faturalara yapıyoruz.

Emel ve Mete'nin bahsettikleri kavramlar sırasıyla hangisinde verilmiştir?

- A. Gider – gelir
B. Gider - bütçe
C. Gelir – gider
D. Gelir – bütçe

S.20.Aşağıdakilerden hangisi bütçe yaparken dikkat edilmesi gereken bir husus yanlış verilmiştir?

- A. Zorunlu ihtiyaçlarımıza öncelik vermeliyiz.
- B. Gelirimizin bir kısmını tasarruf olarak ayırmalıyız.
- C. Eğlenmek, gezmek gibi sosyal ihtiyaçlarımızdan asla vazgeçmemeliyiz.
- D. İhtiyaçlarımızı öncelik sırasına koymalıyız.

S.21. Bir ürünü alırken dikkat etmemiz gereken özellikler vardır.

Aşağıdakilerden hangisi dikkat etmemiz gereken özelliklerden değildir?

- A. Sebze ve meyvelerin taze olması
- B. Üretim tarihi
- C. Ürünün bulunduğu kabın şekli
- D. Son kullanma tarihi

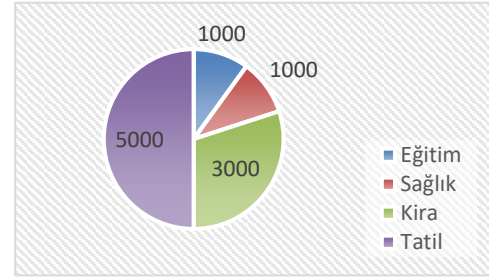
S. 22.

İsraf etme, paylaş.

Verilen slogana göre aşağıdaki örneklerden hangisini vermek yanlış olur?

- A. Otellerde kalan yemekleri sokak hayvanlarına vermek
- B. Evde yaptığımız yemekleri komşularımıza ikram etmek
- C. Dişlerimizi fırçalarken musluğu açık bırakmak
- D. Evimize misafir davet ederek onlara yemek ikram etmek

Aşağıdaki daire grafiği, ‘Çiçek Ailesi’nin Haziran ayı harcamalarını göstermektedir.

23. ve 24. soruları yukarıdaki grafiğe göre cevaplayınız.

S.23. Grafiğe göre en çok harcama hangi ihtiyaca yapılmıştır?

- A. Sağlık
- B. Eğitim
- C. Kira
- D. Tatil

S.24. Grafiğe göre kira giderleri, sağlık giderlerinden ne kadar fazladır?

- A. 2000
- B. 1500
- C. 1000
- D. 500

S.25.

Lidyalılar parayı icat etmeden önce alışverişte kullanılan yöntem hangisidir?

- A. Pazarlık
- B. Değiş-tokuş
- C. Borç
- D. Mal Üretimi

Ek.6

Araştırmacı tarafından geliştirilen Kavram karikatürleri çalışma yaprakları

TEMEL İHTİYAÇ

* Sizce hangi ocuk doğru bir ifade kullanmıştır?

* Cevaplarınızı işaretleyiniz.

Ayşe Sevim Murat Ege

* Niçin böyle düşündüğünüzü belirtiniz.

.....
 .....

Adınız:

İSTEKLERİMİZ

- ★ Karşılanmadığında yaşamsal faaliyetlerimizi doğrudan etkilemeyen sosyal ve kültürel ihtiyaçlarımıza **istek** denir.

Ali:

Resim yaparken çok eğleniyorum. Hep resim yapmak istiyorum. Rengarenk boyalarım neşe dolu oluyor. Resim iyi ki var. Yoksa mutsuz olurum.

Murat:

Çok istediğim buz pateninin indirimli olduğunu öğrendim. Fakat yaşadığım yerde buz pateni salonu olmadığı için onu almaktan vazgeçtim.

Berk:

Okul tatil olduğunda dedem beni tiyatroya götürür. Tiyatro gösterisi izlerken çok eğleniyorum. Yoksa tatilim çok sıkıcı geçerdi.

Mehmet:

Çikolata yediğimde çok mutlu oluyorum. Bu yüzden mutlu olabilmem için çok çikolata yemeliyim.

- ★ Sizce hangi çocuk doğru bir ifade kullanmıştır?

- ★ Cevabınızı işaretleyiniz.

Ali Murat Berk Mehmet

- ★ Niçin böyle düşündüğünüzü belirtiniz.

.....
 .....
 .....

* İSTEKLERİMİZİ SIRALAYALIM *

Tarık:

Hayır belli bir önem sırası yoktur. Geçen gün kardeşim tabletimi kırdı. Tamir edilse bile eskisi gibi olmayacaktı. Bu yüzden babamdan bana yeni bir tablet almasını istedim. Çünkü tablet benim için önemli bir istektir.

Levent:

Evet belli bir önem sırası vardır. Abim işe kısa sürede gidip gelebilmek için bisiklet almayı istiyordu. Bunun için para biriktirmeye başlamıştı bile. Bisiklet abim için çok önemliydi.

Buse:

Hayır belli bir önem sırası yoktur. Annem yeni çıkan ve biraz da pahalı lüks bir koltuk takımı almak istiyor. Annem o koltuk takımını istemekte haklıydı. Bence de koltuklar çok güzel duruyor.

Sinem:

Hayır belli bir önemi yoktur. Annem çok istediğim oyuncakları aldığında mutluluktan uçacak gibi olmuştum. Biraz oynadıktan sonra yeni bir oyuncak daha almak isteyeceğim. Çünkü oyuncakları çok seviyorum.

* Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci doğru cevap vermiştir, neden?

- * Tarık, çünkü.....
 Levent, çünkü.....
 Buse, çünkü.....
 Sinem, çünkü.....

EKONOMİK FAALİYETLER

Barış:

Geçimini hayvancılık yaparak sağlayan kişiler vardır. Bence hayvancılıkla uğraşmak bir ekonomik faaliyettir.

Zeynep:

Çiftçilerin yapmış olduğu meyve - sebze yetiştiriciliği bir ekonomik faaliyettir.

Elif:

Akdeniz Bölgesine yaz mevsiminde tatil için birçok turist gelmektedir. Bu durum bölge için önemli bir ekonomik faaliyettir.

Mert:

Ülkemiz birçok tarihi ve doğal güzellikleri sayesinde ciddi ekonomik kazanç elde etmektedir.

• Ekonomik faaliyet ile ilgili hangi öğrenci/öğrenciler doğru bir ifade kullanmıştır.

Nedenini açıklayınız.

Barış, çünkü.....

Zeynep, çünkü.....

Elif, çünkü.....

Mert, çünkü.....

EKONOMİK FAALİYETLER

Ekonomik faaliyet denildiğinde ne anlıyorsunuz?
Bu faaliyetlere hangi örnekleri verebilirsiniz?

İhtiyaçlarımızı karşılamak için yapılan işlerin her birine **ekonomik faaliyet** denir. Örneğin; İşçiler fabrikada üretim yaparlar. Bu bir ekonomik faaliyettir. **(Fatma)**

Sadece üretimle yapılan faaliyetlere **ekonomik faaliyet** denir. Örneğin; tarlasında ürün yetiştiren çiftçiler ekonomik faaliyet yapmış olurlar. **(Hüseyin)**

Yaz ve kış turizmi bir ekonomik faaliyettir. Üretim yapmamıza bile gerek kalmaz. Bu yüzden çok kolay ve önemlidir. **(Mustafa)**

Ülkemizin her bölgesinde en çok yapılan ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Çünkü her yerde hayvanların beslenebileceği kırlar vardır. Bu yüzden çok tercih edilir. **(Ali)**

★ Size öğretmenin sorusuna hangi öğrenci doğru cevap vermiştir?

★ Cevabınızı işaretleyiniz.

Fatma Hüseyin Mustafa Ali

★ Niçin böyle düşündüğünüzü belirtiniz.

.....

ÇEVREMİZDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER

Yaşadığınız yerdeki en yaygın ekonomik faaliyetler hangileridir. Bu ekonomik faaliyetin bölgeye etkileri nelerdir?

Yaşadığım bölgede yaygın olarak fındık yetiştiriciliği yapılır. Bölge halkının geneli geçimini bu yolla sağlar. Başka işlerle uğraşan çok azdır. (Beyza)

Yaşadığım bölgede yaygın olarak fındık yetiştiriciliği yapılır. Fındık yetiştiriciliği ile bölgeye olan kalıcı göçler artmış ve nüfus kalabalık hale gelmiştir. (Tunç)

Yaşadığım bölgede yaygın olarak fındık yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bu sayede gelişen çeşitli meslek grupları da vardır. Örneğin; Makine Mühendisliği Fındık Ekspertizi, Gıda Mühendisi, Ziraat Mühendisi gibi.. (Cenk)

Yaygın olarak fındık yetiştirilir. Bölgeye ekonomik anlamda bir katkı sağlamamaktadır. (Bora)

★ Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci doğru cevap vermiştir?

★ Cevabınızı işaretleyiniz.

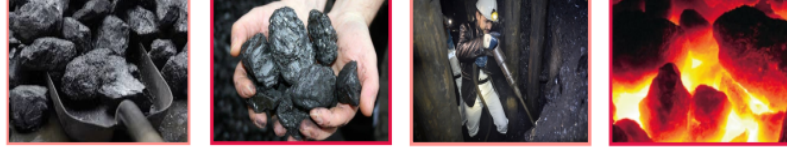
Beyza Tunç Cenk Bora

★ Niçin böyle düşündüğünüzü belirtiniz.

.....

EKONOMİK FAALİYET

ZONGULDAK

Hasan: Görselde verilen taş kömürü havzası, Zonguldak ilinde yer almaktadır. Dünyada başka bir yerde bulunmamaktadır.

Sevgi: Taş kömürü kalorisi yüksek bir madendir. Bu yüzden demir - çelik fabrikalarında bulunur.

Samet: Bölge halkına herhangi bir katkısı olduğu söylenemez.

Ege: Sanayileşme ve kentleşmeye etkisi vardır. Çünkü Zonguldak çıkardığımız madeni başka ülkelere satarak ekonomik gelir elde ediyor.

★ Sizce hangi çocuklar doğru bir ifade kullanmıştır?

★ Cevabınızı işaretleyiniz.

Hasan Sevgi Samet Ege

★ Niçin böyle düşündüğünüzü belirtiniz.

.....

EKONOMİK FAALİYET

ANTALYA

→ Ben Antalya şehriyim. Türkiye'nin güneyinde Akdeniz Bölgesinde yer almaktayım. Bulduğum konumum, doğal ve tarihi güzelliklerimle çeşitli ekonomik faaliyetlerde yer alırım.

Turizm:

Antalya'nın en önemli turizm alanı tarihi eserleridir. Turist rehberi sayesinde tarihi eserler daha çok tanınmış olmaktadır.

Özge

Seracılık:

Antalya'da seracılık yaygın olarak yapılır. Seralarda yetişen ürünler mevsiminde yetiştirildiği için doğaldır.

Eda

Antalya'da yapılan ekonomik faaliyetler nelerdir ve bu faaliyetlerin etkileri nelerdir?

Turizm:

Turizmin Antalya'da etkileri çok fazladır. Bu alanda birçok meslek grubu oluşmuştur. Örneğin; Otellerdeki aşçılar, servis elemanları, turist rehberliği gibi..

Hamza

Doğal Güzellikleri:

Antalya'daki doğal güzellik olarak denizi sayabiliriz. Şehre güzel etkileri olmuştur.

Emre

★ Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Özge, çünkü.....

Hamza, çünkü.....

Eda, çünkü.....

Emre, çünkü.....

KARADENİZ VE FINDIK ÜRETİMİ

Soru: Karadeniz Bölgesi'nde yapılan fındık yetiştiriciliğinin bölgeye etkileri nelerdir?

Hatice:

Fındık, Karadeniz Bölgesi'nde yetiştirilen önemli bir üründür. Fındık üretiminde Dünya'da 1. sırada yer alırız.

Ramazan:

Sadece insan gücüyle üretilen bir üründür. Üretiminde makine kullanılmaz.

Ahmet:

Bölgeye olan insan göçünü etkilemiştir. Bu yüzden Karadeniz Bölgesi'nin nüfusu çok fazladır.

Zeki:

Fındık üretiminde çiftçiliğe ek olarak gıda mühendisliği, ziraat mühendisliği ve fındık ekspertizliği gibi meslekler de ortaya çıkmıştır.

*Yukarıdaki soruya hangi öğrenci/ öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Hatice, çünkü.....

Ramazan, çünkü.....

Ahmet, çünkü.....

Zeki, çünkü.....

EKONOMİK FAALİYET

İZMİT

İzmit ülkemizin gelişmiş şehirlerinden biridir. Sizce İzmit ve çevresinde yapılan ekonomik faaliyetlerin İzmit'in gelişmesine etkileri nelerdir?

Tuğba

İzmit'te bulunan petrol rafinesini ve petrokimya tesislerin sayesinde ekonomik gelişmeler olmuştur.

Sinan

Şehirde üretilen ürünler yeterlidir. Bu ürünler fabrikada işlendikten sonra halkın alabileceği alanlara getirilir.

Merve

Sanayileşme nüfusun artmasını sağlamıştır. Bu yüzden temel ihtiyaç maddeleri ile ilgili tüketim fazladır.

Ali

Şehirde nüfus kalabalık olduğu için üretim daha çok tarıma dayalıdır. Yoksa insanlar yiyecek ihtiyaçlarını karşılayamazdı.

★ Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Tuğba, çünkü.....

Sinan, çünkü.....

Merve, çünkü.....

Ali, çünkü.....

ÇEVREMİZDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER

İzmit ve çevresinin ekonomik faaliyetleri ile yaşadığınız yerin ekonomik faaliyetleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

Berra:

İzmit'te sanayi çok gelişmiştir. Yaşadığım yerde ise fındık üretimi çok fazladır. Bu yüzden iki bölgede de nüfus çok kalabalıktır.

Mesut:

Yaşadığım yerde fındık üretimi ile ilgili meslekler bulunurken İzmit'te ise fındık üretimi ile ilgili meslek grubu bulunmamaktadır.

Mahmut:

İzmit'te birçok alanda gelişme yaşanırken, bulunduğum şehirde tarıma dayalı gelişmeler yaşanır.

Esra:

Ticaret iki şehirde de gelişmiştir. Çünkü iki şehirde de üretilen ürünler satışa sunulur.

★ Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Berra, çünkü.....

Mesut, çünkü.....

Mahmut, çünkü.....

Esra, çünkü.....

MESLEKLER

İnsanların geçimlerini sağlamak için sürekli yaptıkları emek harcadıkları işe meslek denir.

Tuğrul

Toplumdaki ihtiyaçların karşılanması için meslekler oluşmuştur. Meslekler toplumdaki iş bölümüdür.

Zehra

Her meslek bir ihtiyacımızı karşılar fakat bazı meslekler daha önemlidir. Öncelik o mesleklere verilir. Mesela doktorlar olmasa iyileşemeyiz.

Sizce mesleklerin ortaya çıkmasını etkileyen faktörler nelerdir?

Osman

Meslekler paramızı kazanmak için ortaya çıkmıştır. Çünkü para kazanmak için yaptığımız işe meslek denir.

Zehra

Her meslek bir ihtiyacımızı karşılar fakat bazı meslekler daha önemlidir. Öncelik o mesleklere verilir. Mesela doktorlar olmasa iyileşemeyiz.

★ Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Tuğrul, çünkü.....

Zehra, çünkü.....

Osman, çünkü.....

Fatih, çünkü.....

BİLİNÇLİ TÜKETİCİ OLALIM

Merhaba benim adım Ahmet. Pazar günü annemle birlikte market alışverişine gidecektir. Annem öncelikle bir alışveriş listesi hazırlamamız gerektiğini söyledi. Bunun üzerine bir liste hazırladık.

İrem:

Alışveriş yaparken raflarda istediğimiz ürünler farklı markalarda ve farklı boyutlarda yer alır. Bu yüzden o an hangisini almak istersek o ürünü almamız. Bu yüzden listeye gerek yoktur.

Beyza:

Alışveriş listesine ihtiyaç duyduğumuz ürünleri yazdığımız için gerekli olan ürünleri almış oluruz. Bu şekilde gereksiz harcama yapmamış oluruz.

Sizce alışveriş öncesinde alışveriş listesi hazırlamamız gerekli midir?

Ömer:

Alışveriş esnasında istediğimiz herşeyi almamız gerektiği için listeye gerek yoktur.

Melisa:

Alışverişe gitmeden önce almak istediğim ürünleri düşünme imkanımız olur. Yoksa unutulabilir. Bu yüzden alışveriş listesi yapmamız gereklidir.

★ Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

İrem, çünkü.....

Beyza, çünkü.....

Ömer, çünkü.....

Melisa, çünkü.....

➔ ALIŞVERİŞ YAPARKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER ➔

Sizce alışveriş esnasında ürünlerle ilgili nelere dikkat etmeliyiz?

Kaan: Ürünün paketinde “TSE” damgasının bulunması gerekir. Çünkü ürün TSE damgası ürünün gerekli nitelik ve kaliteye sahip olduğunu belirtir.

Bartu: Barkotunun “868” ve “869” ile başlaması ürünü almamız için yeterlidir.

Ecrin: Ürünün son kullanma tarihine bakmamız yeterlidir. Eğer son kullanma tarihi geçmişse o ürünü satın almamalıyız.

Emre: Ambalajlı ürünleri satın alırken üretim ve son kullanma tarihine ek olarak içindekiler bölümüne bakmalıyız. Burada sağlığa zararlı ürün varsa o ürünü satın almalıyız.

★Öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Kaan, çünkü.....

Bartu, çünkü.....

Ecrin, çünkü.....

Emre, çünkü.....

BİLİNÇLİ TÜKETİCİ

Bilinçli tüketici ihtiyacı ve isteğini ayırt edebilen, alışveriş listesi hazırlayabilen, israftan kaçınıp bütçesine uygun önceliğine göre alışveriş yapabilen, çöp ile geri dönüşümünü ayırt edebilen tüketicidir.

Emel:

Üreticiler, mallarını satmak için reklam yaparlar. Bu reklamlarla yeni çıkan ürünler hakkında bilgi sahibi oluruz. Reklamını gördüğümüz ürünler öncelikle alınmalıdır.

Meral:

Alışveriş sonrasında fiş veya faturayı mutlaka almalıyız.

Buğlem:

Ayakkabı, kazak, pantalo, gömlek, gözlük gibi pahalı ve markalı ürünlerin garanti belgelerine dikkat etmeliyiz.

Arzu:

Bir ürünü aldıktan sonra beğenmezsek değişim ya da iada hakkımız olmadığı için olmadan öncü çok dikkat etmeliyiz.

★Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Emel, çünkü.....

Meral, çünkü.....

Buğlem, çünkü.....

Arzu, çünkü.....

BELGEMİZİ ALALIM

Satın aldığımız ürünlerin garanti belgesinin olup olmamasıda önemlidir. **Garanti Belgesi** dayanıklı tüketim malları için düzenlidir.

Büşra:

Her yeni aldığımız ürün için aldığımız bir belge vardır. Bu belgeye garanti belgesi denir.

Burak:

Marketten aldığımız süt için bile garanti belgesi istememiz gerekir.

Cemil:

Garanti belgesi hatalı ürünlerin değişimi için gereklidir. Ürün hatalı değilse garanti belgesine gerek yoktur.

Mert :

Televizyonumuz bozulduğunda tamir eden servise ücret ödemedik. Çünkü garanti süresi hala devam ediyordu.

* Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/ öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Büşra, çünkü .....

Burak, çünkü .....

Cemil, çünkü .....

Mert, çünkü .....

TASARRUF

Tasarruf; yaşamımızı devam ettiren zorunlu olan maddeleri tüketip dikkatli davranmak ve gereksiz harcama yapmamak olarak ifade edilir.

Efe:

Bazen ihtiyaçlarımıza giden harcamaları bile azaltmalıyız. Ancak bu şekilde tasarruflu oluruz.

Mustafa:

İhtiyacımızı ve isteklerimizi karşılamak tasarruflu olmaktır.

Umut:

Evimizdeki elektronik eşyalar enerji tasarrufu sağladığı için o eşyaları kullanırken farklı önlemler almamıza gerek yoktur.

Okan:

Temel ihtiyaçlarımızdan sonra geriye kalan paramızı biriktirmek tasarruflu olmaya örnektir.

*Tasarruflu olma ve tasarruf yapmak ile ilgili hangi çocuk doğru bir ifade kullanmıştır? Cevabınızı işaretleyiniz.

Efe Mustafa Umut Okan

*Niçin bu şekilde düşündüğünüzü belirtiniz.

.....

AYAĞIMIZI YORGANIMIZA GÖRE UZATALIM

Para, ihtiyaçlarımızı karşılamak amacıyla kullandığımız bir değişim aracıdır.

Veli:

Para kazanmak kolay bir iş değildir.

Enes:

Para harcarken öncelikle isteklerimize yer vermeliyiz. Yoksa mutlu olamayız.

Sizce paramızı harcarken nelere dikkat etmeliyiz?

Kemal:

Harcama yaparken istek ve ihtiyaçlarımızı belli bir sıraya koymalı. Harca malarımızı bu plana göre yapmalıyız.

Kübra:

Para sınırsızdır. Çok istersek çok para kazanabiliriz. Bu nedenle paramızı harcarken hesaplama yapmamıza gerek yoktur.

★ Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Veli, çünkü.....

Enes, çünkü.....

Kemal, çünkü.....

Kübra, çünkü.....

İSRAF ETME

İsraf: Kaynakların, ürünlerin, emeğin boşa harcanması demektir.

Buket:

İhtiyacımızdan fazla yiyecek ve içecek almak bir israftır. Bu da ileride gıda sorununa neden olabilir.

Cemre:

Zaman, su, elektrik, kağıt, giysi gibi , farklı farklı alanlarda farkında olmadan israf yapıyoruz. Örneğin; kıyafetleri toplu ütülemek, elektrik enerjisini boşa tüketmek.

Sizce hangi kaynakların bilinçsizce kullanılması canlıların yaşamını tehdit edebilir? Neden?

Batuhan:

Her gün farklı farklı kıyafetler giymek beni mutlu eden bir durum. Babamın ise maddi durumu iyi olduğu için bence bu bir sorun oluşturmuyor.Çünkü istediğimi alabileceğim kadar paramız var.

Berke:

Dünya'nın dörtte üçü sudan oluşur. Bence su israfı söz konusu olamaz. Çünkü su Dünya'da en çok bulunan bir kaynaktır.

★ Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Buket, çünkü.....

Cemre, çünkü.....

Batuhan, çünkü.....

Berke, çünkü.....

BÜTÇEMİZİ HAZIRLAYALIM

Bütçe: Paranın nasıl kullanılacağına planlanmasıdır. Aile bütçesi ile ailemizin gelir ve giderlerini gösteren listedir.

Ayşe:

Gelir, ailemizin belli dönemde kazandığı paradır. Aile bütçemizi gelirlerimize göre düzenlemeliyiz.

Gamze:

Giderlerimiz ailemizin yaptığı harcamalardır. Bütçeye bir etkisi yoktur.

Sizce aile bütçemizi hazırlarken nelere dikkat etmeliyiz?

Arzu:

Aile bütçemizi hazırlarken gelir ve giderlerin denk olmasına dikkat etmeliyiz.

Pelin:

Bütçemizin giderler bölümüne öncelikli olarak isteklerimizi yazmalıyız. Örneğin; kıyafet, araba, oyuncak vb.

★ Sizce öğretmenin sorusuna hangi öğrenci/öğrenciler doğru cevap vermiştir. Nedenini açıklayınız.

Ayşe, çünkü.....

Gamze, çünkü.....

Arzu, çünkü.....

Pelin, çünkü.....

Ek.7

Kazanım	Kavram Karikatürü Konu Başlığı
1	Temel İhtiyaç, İsteklerimiz, İsteklerimizi Sıralayalım,
2	Ekonomik Faaliyetler, Çevremizdeki Ekonomik Faaliyetler, Ekonomik Faaliyetler (Zonguldak, Antalya, İzmit), Karadeniz ve Fındık Üretimi, Meslekler
3	Bilinçli Tüketici Olalım, Bilinçli Tüketici, Alışveriş Yaparken Dikkat Edilmesi Gerekenler
4	Tasarruf, Ayağımızı Yorganımıza Göre Uzatalım, Bütçemizi Hazırlayalım
5	İsraf Etme, Bilinçli Tüketici